

İSLÂM VASİYET HUKUKU

Yrd. Doç. Dr. Muhsin KOÇAK

SAMSUN — 1991

ESER MATBAASI
Tel : 11 60 04-12 60 52-Samsun

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	XI
-------------	----

GİRİŞ

VASİYETİN TARİHÇESİ

I — MISIRLILARDA VASİYET	1
II — İRANLILARDA VASİYET	2
III — ATİNALILARDA VASİYET	2
IV — ROMA HUKUKUNDA VASİYET	3
V — DİĞER MİLLETLERDE VASİYET	9

BİRİNCİ BÖLÜM

VASİYETİN MAHİYETİ VE HÜKÜMLERİ

I — VASİYETİN TARİFİ VE KISIMLARI	11
A — Tarifi	11
1 — Lügât manası	11
2 — Terim (İstilâh) manası	12
B — Kısımları	14
1 — Mutlak vasiyetler	14
2 — Mukayyet vasiyetler	14

II — VASIYETİN DELİLLERİ, SEBEP VE HİKMETİ	15
A — Delilleri	15
1 — Kitâb	16
2 — Sünnet	17
3 — İcmâ	19
4 — Akıl	19
B — Sebebi	21
C — Hikmeti	21
III — VASIYETİN HÜKÜMLERİ	22
A — Vacib (Farz) olan vasiyetler	23
B — Mendûb olan vasiyetler	31
C — Haram olan vasiyetler	32
D — Mekruh olan vasiyetler	32
E — Mübah olan vasiyetler	32

İ K İ N C İ B Ö L Ü M

VASİYETİN RÜKÜNLERİ, ŞEKİL VE ŞARTLARI

I — VASIYETİN RÜKÜNLERİ	37
A — İcâb	37
1 — Sözlü icâb	38
2 — Yazılı icâb	38
3 — İşaretle meydana gelen icâb	41
B — Kabul	42
1 — Kabulün gerekliliği	42
2 — Kabulün şekilleri	45
3 — Kabulün şartları	46

4 — Kabulün zamanı	46
5 — Kabul ve redde yetkili olanlar	49
6 — Kabul veya reddeden önce mûsâ lehin ölmesi	50
7 — Kabul veya reddeden dönme	51
II — VASIYETİN ŞEKİL VE ŞARTLARI	53
A — Şekli	53
B — Şartları	54
1 — Vasiyet edene (mûsîye) ait şartlar ...	54
a) Ehliyet	54
aa) Delinin vasiyeti	55
ab) Kölenin vasiyeti	55
ac) Çocuğun vasiyeti	55
ad) Sefihin vasiyeti	57
ae) Müflisin vasiyeti	58
af) Sarhoşun vasiyeti	59
ag) Hastanın vasiyeti	60
ah) Mürtedin vasiyeti	61
ai) Gayr-i müslimlerin vasiyeti ...	62
i — Zimmilerin vasiyeti	63
1°— İbadet ve hayır ma- hiyetinde olmayan vasiyetler	63
2°— İbadet ve hayır ma- hiyetinde olan vasiyetler	63
ii — müste'menlerin vasiyeti	66
b) Rızâ	67

2 — Vasiyet edilecek kişiye (mûsâ lehe)	
ait şartlar	67
a) Mûsâ lehin mevcut olması	68
b) Mûsâ lehin malum olması	71
c) Mûsâ lehin mülk edinmeye ehil bulunması	74
d) Mûsâ lehin vasiyet edenin vârisi olmaması	76
e) Mûsâ lehin vasiyet edenin kâtili olmaması	79
f) Mûsâ lehin harbî olmaması	83
g) Mûsâ lehin mürted olmaması	85
h) Mûsâ lehin mûsînin kölesi olma- ması	86
i) Mûsâ lehin gayr-i meşru bir yer olmaması	87
3 — Vasiyete konu olan şeye (mûsâ bihe)	
ait şartlar	87
a) Mûsâ bihin cinsine ait şartlar	88
aa) Mûsâ bihin mal olması	88
ab) Mûsâ bihin mütekavvim mal olması	90
ac) Mûsâ bihin mülk edinilebilir olması	90
ad) Mûsâ bihin mevcut olması ...	92
ae) Mûsâ bihin mûsînin mülkü olması	94
af) Mûsâ bihin gayr-i meşru bir şey olmaması	94

b) Miktarına ait şartlar	98
aa) Mûsâ bihin terikenin üçte birini geçmemesi	98
ab) Terikenin üçte birini geçen vasiyetler ve vârislerin izinleri	103

Ü Ç Ü N C Ü B Ö L Ü M

MUHTELİF VASİYETLERİN YERİNE GETİRİLME USULLERİ

I — BİR DEN FAZLA VASİYET	107
A — Tamamı Allah haklarına ilişkin olan vasiyetler	108
B — Bir kısmı Allah haklarına, bir kısmı kul haklarına ilişkin olan vasiyetler	111
1 — Bir kısmı Allah haklarına bir kısmı muayyen kul haklarına ilişkin vasiyetler ...	111
2 — Bir kısmı Allah haklarına, bir kısmı muayyen olmayan kul haklarına ilişkin vasiyetler	111
C — Tamamı kul haklarına ilişkin vasiyetler	112
1 — Vasiyetlerin toplamının terikenin üçte birini geçmesi	112
2 — Vasiyetin bazısının terikenin üçte birini geçmesi	113
II — MUHTELİF GRUPLAR ADINA YAPILAN VASİYETLER	115
A — Toplumun muhtelif kesimleri adına yapılan vasiyetler	115

B — Belli gruplar adına yapılan vasiyetler	118
1 — Aile (ehl) adına yapılan vasiyetler ...	118
2 — Akraba adına yapılan vasiyetler	119
3 — Kabile adına yapılan vasiyetler	125
4 — Komşular adına yapılan vasiyetler ...	126
5 — Hayır kurumlarına ve hayır işlerine yapı- pılan vasiyetler	128
III — VARİSLERDEN BİRİNİN HİSSESİ KADARI İLE YAPILAN VASİYETLER	130
A — Vasiyetin belli bir vârisin hissesi kadarı ile yapılması	131
B — Vasiyetin belli olmayan bir vârisin hissesi kadarı ile yapılması	133
C — Vasiyetlerden bazısının vârislerden birinin hissesi kadarı ile bazısının terikenin bir kısmı ile yapılması	134
IV — TERİKENİN BİR KISMI İLE YAPILAN VASİYETLER	135
V — BORÇ İKRARI SURETİYLE YAPILAN VASİYETLER	136
VI — MENFAATLARA İLİŞKİN VASİYETLER	138
A — Menfaatin değer ölçüsü	138
B — Menfatten istifade etme yolu	141
C — Müşterek menfatten faydalanma usûlü ...	143
D — Menfaati vasiyet edilmiş olan malın mül- kiyeti	144

E — Menfaati vasiyet edilmiş olan malda tasarruf hakkı	144
F — Menfaati vasiyet edilmiş olan malın masrafları	145

D Ö R D Ü N C Ü B Ö L Ü M

VASİYETİN TERİKEYE İLİŞKİN HAKLAR ARASINDAKİ YERİ VE SONA ERMESİ

I — VASIYETİN TERİKEYE İLİŞKİN HAKLAR ARASINDAKİ YERİ	147
II — VASIYETİN SONA ERMESİ	149
A — Vasiyetten dönme	149
1 — Açıkça (sarâhaten) dönme	150
2 — Delâleten dönme	151
3 — Zarûreten dönme	152
B — Vasiyetçinin ehliyetini kaybetmesi	152
C — Mûsinin dinden dönmesi	153
D — Mûsâ lehin ölmesi	154
E — Mûsâ lehin vasiyeti reddetmesi	155
F — Mûsâ lehin mûsîyi öldürmesi	155
G — Mûsâ lehin mûsiye vâris olması	155
H — Vasiyete konu olan malın helâk olması ...	156

I — Mûsînin vasiyete konu olan malı mûsâ i- he temlik etmesi	156
J — Şarta bağlı vasiyetlerde şartın gerçekteş- memesi	156
S O N U Ç	159
KAYNAKLAR	162
İNDEKS	169

Ö N S Ö Z

Araştırma konumuz olan vasiyet, İslâm hukuk sistematüğinde «Muâmelât»ın bir bölümünü teşkil etmekte ve fıkıh kitaplarında müstakil olarak ele alınıp «Kitâbu'l - Vesâya» başlığı altında işlenmektedir.

Konuyu incelerken, imkânlarımız ölçüsünde ilmî kurallar çerçevesinde hareket etmeye çalıştık. Bunun için mezhep farkı gözetmeksizin bütün görüşlere yer vermeye gayret gösterdik. Zaman zaman da Türk miras hukukundaki hükümlere atıflarda bulunduk.

En eski hukuk müesseselerinden biri olması hasebiyle, tarihî seyrini göstermesi açısından, çalışmamızın giriş bölümünde vasiyetin tarihçesini vermeyi uygun gördük.

Bu çalışmanın kusursuz olduğu iddiasında değiliz. Ancak, bu konuda çalışacak olanlara ve konuya ilgi duyanlara az çok fayda sağlarsa kendimizi başarılı sayarız.

Çalışmamız esnasında fikrî planda yardımlarını gördüğüm Sayın Doç. Dr. Kemal SANDIKÇI'ya, eserin temize geçilmesi ve indeksinin hazırlanmasında yardımcı olan Araştırma Görevlisi arkadaşlarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Samsun, 1991

Yrd. Doç. Dr. **Muhsin KOÇAK**

G İ R İ Ő

VASİYETİN TARİHÇESİ

Eski ve yeni hemen hemen bütün milletlerin hukukunda yer almıő bulunan vasiyet müessesesinin tarihçesini kısaca gözden geçirmek uygun olacaktır.

Burada, İslâmdan önce mevcut bazı sistemlerdeki vasiyet muamelesi hakkında bilgi vermeye çalışacağız :

I — MISIRLILARDA VASİYET

Mısır hukuku, ölüme bağlı bir bağış mahiyetinde telakki eylediği vasiyet yoluyla da miras bırakma usulünü kabul etmiőt. Meselâ, karı ve kocanın her biri vasiyet suretiyle mallarını diledikleri bir kimseye bırakabilir, diledikleri kimseleri miraslarından istifade ettirebilirlerdi.

Yalnız, vasiyet için, meselâ vasiyette bulunan kimsenin akıl hastalığıyla malûl bulunmaması gibi bazı şartların arandığı görülmektedir.

Bundan başka vasiyetin, devletin yetkili makamlarına da tescil ettirilmesi lâzımdı. Bu tescil keyfiyeti vasiyet edilen kimse

lehine bazı haklar doğurur ve vasiyet edenin ölümünü müteakip de vasiyetnamenin hükümlerinin icrasına geçilirdi.¹

II — İRANLILARDA VASİYET

Eski İranlılarda da vasiyet usulünün cârî olduğunu söyleyen, Hukuk tarihçileri bunun nasıl yapılacağına dair tafsilat vermezler.

Onların tesbitlerine göre, fertlere vasiyet yoluyla mallarında tasarruf hakkı tanıyan İran hukuku, bu tasarrufların, mirasçıların haklarını ihlâl edemeyeceğini de öngörmekte ve vasiyet yoluyla vârislerin miras haklarından mahrum edilemeyeceğini hükme bağlamakta idi.² Buna göre vasiyet, ancak ileride mirasçı olabilecek şahısların hepsine birden ve bunlardan herbirine bir hisse düşecek şekilde yapıldığı takdirde geçerli olurdu.³ Aksi takdirde, bir kimsenin vasiyet yoluyla mallarında yaptığı tasarrufa hukukî bir kıymet verilmezdi.⁴

III — ATİNALILARDA VASİYET

Atinalılar da vasiyet müessesesini kabul etmişlerdi. Vasiyeti yapan, vâris olmayan bir kimseye vasiyet yapabileceği gibi, vârislerden biri lehine de miras hissesi haricinde malının belli bir miktarını bırakırdı.

Ancak, vasiyeti yapan şahsın vasiyet yoluyla mallarında tasarruf hakkı mutlak değildi. Bu hak, mûsinin hakiki mirasçılarını mahrum etmeme şartı ile sınırlıydı .

---

1 Okandan, Recai Galip, Umumi Hukuk Tarihi Dersleri, İstanbul, 1951, s. 91-92.

2 Arsal, Sadri Maksudi, Umumi Hukuk Tarihi, İstanbul, 1948, s. 77; Okandan, age., s. 220; Önder Akil, Vasiyet Hukuku, Ankara, 1944, s. 9.

3 Şener, Abdülkadir, İslâm Hukuku Dersleri I, İzmir, 1987, s. 9-10

4 Okandan, age., s. 220.

Vasiyet yapma hakkı sadece Atina vatandaşlarına mahsus bir hak idi. Yabancılar, sonradan vatandaşlık hakkını kazanmış olsalar bile vasiyet yoluyla tasarruf hakkından yine mahrum bulunurlardı.⁵

Yine, kadınlar ve reşid olmayanlar da böyle bir hakka sahip bulunmuyorlardı.⁶

Atina hukuku, vasiyetnamenin tanzimi ile ilgili olarak da bazı prensipler önermekte idi: Tanzim edilen vasiyetnamenin, Arhont (Kendisinde icra organı sıfat mevcut olan yüksek memur) veya yakın bir akraba huzurunda vasiyet eden tarafından imzalanması gerekirdi.

Bu şekilde düzenlenen vasiyetname, başlangıçta, muhafaza edilmek üzere vatandaşlardan birine tevdi edilirken⁷ daha sonra bu usulden vazgeçilmiş ve bunun, Site'nin arşiv dairesinde saklanması esası kabul edilmiştir.⁸

Her iki halde de, vasiyetnamenin muhtevası, vasiyeti yapanın ölümüne kadar gizli tutulurdu.⁹

Bu hukuka göre, mûsînin ölünceye kadar vasiyetinden dönebileceği prensip olarak kabul edilmişti.¹⁰

IV — ROMA HUKUKUNDA VASIYET

Devrinin en gelişmiş hukuk sistemlerinden birini teşkil eden Roma hukukunda vasiyet de önemli bir yer işgal etmekte idi.

---

5 Arsal, age., s. 136; Okandan, age., s. 284; Önder, age., s. 9-10.

6 Arsal, age., s. 136; Okandan, age., s. 284.

7 Arsal, age., s. 136; Okandan, age., s. 284; Önder, age., s. 10.

8 Okandan, age., s. 284.

9 Arsal, age., s. 136; Okandan, age., s. 284; Önder, age., s. 10.

10 Arsal, age., s. 136; Önder, age., s. 10.

Bu hukuka göre vasiyet, tek taraflı, ölüme bağlı bir tasarruftur.

Bunun için sadece, mûrisin iradesi önemlidir. Mansup mirasçının (mûsâ leh) kabul hakkındaki bir beyanına gerek olmadığı gibi, değeri de yoktur.

Vasiyet ölüme bağlı bir tasarruf olduğu için, mûsî hayatta iken mûsâ lehlerin mûsâ bihte tasarruf hakları yoktur. Mûsinin, yaptığı vasiyetnameye bağlı kalması zorunlu değildir, yaşadığı sürece bunu iptal ederek yenisini yapabilir.

Ayrıca, vasiyet bütün terikeye şâmil bir tasarruftur. Vasiyetname ile bütün terike üzerinde tasarruf edildiğinden mûris yalnız bir tek vasiyetname ile mirasçı tayin edebilirdi. Bundan dolayı ikinci bir vasiyetnamenin yapılması, birincisinin tamamen ortadan kaldırıldığı manasına gelirdi. Hatta birinci vasiyetnamenin, ikincisine muhalif olmayan hükümleri de ortadan kalkmış olurdu. Meselâ, mûris ilk vasiyetnamede A'nın terikenin yarısını, ikinci vasiyetnamede B'nin terikenin yarısını alacağını tesbit etmişse, B terikenin tamamını alırdı. Çünkü ikinci vasiyetnameyle ilk vasiyetname tamamen ortadan kalkmış olmaktadır. Bu hukuka göre bir kimse malının bir kısmının vasiyet yoluyla intikalinin arzu edip bu surette tasarrufta bulursa bile mirasının tamamını mûsâ lehe intikal ederdi. Çünkü Roma hukukunda terike kısmen miras ve kısmen vasiyet yoluyla bırakılmazdı.

Bundan yalnız askerler müstesna idiler. Bunlar, mallarının bir kısmını vasiyet ederek diğer kısmının kanuni mirasçılarına intikaline imkân verebilecek tasarruf selâhiyetine sahip buldukları gibi, Roma vasiyetname hukukunun sayısız formalitelerinden de muaf tutulmuşlardı.¹¹

---

11 Koschaker, Paul, *Modern Hususî Hukuka Giriş Olarak Roma Hususî Hukukunun Ana Hatları*, terc., Kudret Ayiter, İstanbul, 1963, s. 305, 308, 317-318; Önder, age., s. 14.

Roma hukukuna göre vasiyet için ehliyet (*testamenti factio activa*) şarttır. Binaenaleyh, ticaret hak ve selâhiyetine sahip olanlar mûsî, mûsâ leh ve şahit olabilir, Roma vatandaşı olmayanlar ancak kendi ülkeleri kanunlarına göre vasiyet yapabiliirdi.

Reşit olmayanlar, aile evlatları, müsrifler, şuuru bozuk olanlar, sağırklar, dilsizler, körler vasiyet ehliyetinden mahrumdular, bunlar vasiyette bulunamazlardı.

Roma hukukunda, eskiden kadınların da vasiyet hakkı yoktu. Sonraları kadınlara bazı haklar tanındı. En sonunda imparator Justinianus tarafından kadınlar üzerindeki vesayetin ortadan kaldırılması sonucu, bunlar da vasiyet yapma ehliyetini kazanmış oldular.¹²

Çok eski zamanlarda Roma'da vasiyet, hususî bir kanun yapılması suretiyle oluyordu. Roma vatandaşı bu kanunî izni harp ve sulh zamanlarına münhasır olmak üzere iki şekilde kullanabiliyordu.

Sulh zamanlarında, mûsî, vasiyetini senede iki defa belli günlerde, baş rahibin dâveti ile toplanan halk meclisi huzurunda yapardı.¹³

Harp zamanında ise, harbe gidecek kimse tarafından, savaş girmeden önce toplu halde bulunan ordu huzurunda yapılırdı.¹⁴

Acele hallerde vasiyet yapmak isteyen kimsenin halk meclisinin toplanmasını beklemesi bir takım mahzurlar doğurduğundan, daha sonraları, «mancipatio» vasiyeti denilen «testamentum per aes et libram» (maden ve terazî ile yapılan) vasiyet usulü ihdas edildi. Mûsinin hastalığı sebebiyle meclisin toplanmasını

---

12 Koschaker, age., s. 318-319; Önder, age., s. 18-19.

13 Önder, age., s. 15; Koschaker, age., s. 319.

14 Önder, age., s. 16; Koschaker, age., s. 329.

bekleyemeyeceği hallerde buna müracaat edilirdi. Bu vasiyet şekli şöyle idi : Mûris (mûsî) beş şahit ve bir libripens önünde, bütün mal varlığını güvendiği bir kimseye sözde bir bedel karşılığında güvene dayanarak temlik eder ve ona (familiae emptoria) kendi ölümünden sonra bu malları belli şahıslar arasında nasıl dağıtacağı hususunda talimat verirdi. Familiae emptor gerçek mânada olmasa da, mûrisin menfaati icabı, malların mâliki olurdu. Bu, güvene dayanan bir mülkiyetti.

Mûsi, akdin icrasını müteakip malları üzerindeki bütün haklarını kaybetmiş olacağından bu usulün mahzurları ortaya çıktı.

Bu mahzurlar sebebiyle daha sonraları (beşinci asır) vasiyet usulü değiştirildi. Mancipatio yoluyla, familiae emptor, artık mûsâ bihe sahip olamıyordu. Bunun için familiae emptor, mûsâ leh olacak kimseden başka bir şahıs seçiliyordu. Bu şahıs vasiyetin konusunu teşkil eden malların muhafazası ve mûsiyi alacaklılara karşı temsil görevi ile mükellef bulunuyordu. Mûsinin ölümünden sonra da onun arzularını yerine getiriyordu. Mancipatio muamelesinden sonra mûsinin familiae emptor'a son arzularını bildirmesine «muncupatio» denir. Önceleri bu beyan açıkça ve resmî şekilde sözlü olarak beş şahit huzurunda bir taraflı olarak yapılırdı. Vasiyette bulunmak isteyen kimse beş şahit huzurunda resmen ve açıkça son isteklerini açıklardı. Bu şekilde yapılan vasiyete «testamentum muncupativum» denirdi.

Sonraları bu usul de terkedilerek yerine, mûsinin vasiyetini levhalar üzerine yazması usulü getirildi. «Tableau testamenti» adı verilen vasiyet levhaları bir yere toplanıp defter şekline getirildikten ve şahitlere gösterildikten sonra mûsi tarafından «Nuncupatio»nun belli formülü açıkça ve resmen telâffuz olunurdu.

O belli ibare¹⁵ mûsi tarafından telaffuz olunduktan sonra şahitler vasiyetname muhtevasına vâkif olmaksızın levhaları kendi mühürleriyle mühürlerlerdi.

Daha sonra Antonius Pius tarafından Mancipatio ve Nuncupatio merasimi kaldırılarak onun yerine yedi şahit huzurunda yapılan sözlü veya yazılı vasiyet şekli getirildi. Bu vasiyet şekline «Testamentum Proetorium» denildi.

Sözlü olarak yapılan vasiyetlerde mûsinin arzularını tam ve açık beyan etmesi lâzımdı. Açık olmayan vasiyetler muteber değildi.

Yazılı vasiyette ise mûsinin vasiyetnameyi şahitlerin önünde imza etmesi, bundan sonra da şahitlerin onu mühürlemeleri gerekliydi.

Bulaşıcı hastalıklar salgını gibi, olağanüstü hallerde yedi şahidin bulundurulması güç olduğundan, bu gibi durumlarda yedi şahit bulundurulması kaydı ve mecburiyeti kaldırıldı.

Şehir dışında yapılan vasiyetlerde beş şahidin bulunması kâfi görüldü. Şahitlerin, vasiyetnamenin muhtevasına vâkif olmaları da gerekirdi.

Bunun haricinde, hıristiyanlık devrinde iki türlü vasiyetname düzenleme şekli ortaya çıktı.

Birisi, vasiyet yapacak kimse, Magistrat'ın huzuruna giderek son arzularını açıklar ve onun tarafından bir zabıt tutulurdu. Bu zabıtname vasiyetnameyi teşkil ederdi.

İkincisi vasiyetname imparatora sunulur ve Onun tarafından muhafaza edilirdi.

---

15 İbare için bkz.: Önder, age., s. 17.

Daha önce de ifade olunduğu gibi, asker olanlar hiçbir kayıt ve şarta yahut resmî ve açık herhangi bir merasime tâbi olmaksızın vasiyet yapabilirlerdi.

Asker olmayanlar, bir kısım mallarını vasiyet ve bir kısım mallarının kanûnî mirasçılara intikalini temin etmek hakkında mahrum oldukları halde askerler, bu şekilde vasiyet yapabilmeye selâhiyetine sahiptiler.

Bir asker tarafından yapılan birden fazla vasiyetnameler, muhtevaları itibariyle birbirine zıt değilse, muteber idiler.

Askerin ehliyeti kısmen kaybolsa bile askerliği zamanında yaptığı vasiyetnameler hüküm ifade ederdi.

İmparator Justinianus zamanında bu imtiyazlar kaldırıldı. Asker, ancak savaş alanında şerefli bir şekilde hizmet etmişse, savaş zamanında yapmış olduğu vasiyetin bir senelik süre için hükmü bâki idi. Askerlikten uzaklaştırılma durumunda vasiyetnamenin hükmü kalmazdı.

Roma hukukuna göre, bir vasiyetname mûsi tarafından ortadan kaldırılabilirdi. Vasiyetten dönme onun iptalini mucipti. Mûsi, yeni bir vasiyetname yapmak suretiyle eski vasiyetini hükümsüz kılardı. Vasiyetin resmen bozulması için üç şahidin bulunması, hâkim huzurunda yapılması ve birinci vasiyetten itibaren on sene geçmiş olması gerekirdi.

Mûsinin şahsiyetinin azalması da vasiyetin hükümsüz kalmasını gerektirirdi.

Yine, mûsi tarafından tayin olunan vârisin, mûsiden önce vefat etmesi veya mirası kabûl etmemesi de vasiyeti hükümsüz kılardı.

Vasiyetin yazıldığı levhaları ve üstündeki mühürleri iptal etmek, vasiyetin iptalini gerektirmezdi.

Keza, mûsinin esir düşmesi durumunda da vasiyetnamenin hükmü bâki kalırdı.¹⁶

V — DİĞER MİLLETLERDE VASİYET

Eski Türklerde vasiyetin daha ziyade vakıf şeklinde olduğu görülmektedir.¹⁷

Câhiliye devri Arapları da bu hukukî muameleyi biliyorlardı. Mîrasçı olsun olmasın herkese vasiyette bulunulabileceğini kabul etmişlerdi. Vasiyete konu olacak malın belli bir sınırı da yoktu.¹⁸

Hind hukukuna ise vasiyet yoluyla mal bırakma usulü bulunmamakta idi.¹⁹

---

16 Önder, age., s. 16-21; Koschaker, age., s. 320-329.

17 Önder, age., s. 9.

18 Zeydan Abdülkerim, el-Medhal li diraseti's-Şeri'ati'l-İslâmiyye. Bağdat, 1969, s. 31; Şener, İslâm Hukuku Dersleri I, s. 20.

19 Arsal, age., s. 48; Önder, age., s. 9.

B İ R İ N C İ B Ö L Ü M

VASİYETİN MAHİYETİ VE HÜKÜMLERİ

I — VASIYETİN TARİFİ VE KISIMLARI

A — Tarifi :

1 — Lügât manası :

Vasiyet kelimesinin bağlı bulunduğu kökün (V-S-Y) lügattaki karşılığı bağlamak, birleştirmektir.

Kelimenin kendisi isim olup, «Îsâ» ve «tavsiye» masdarları manasında kullanılmıştır.

Ayrıca, vasiyet edilen şey manasına da kullanılmaktadır.

Îsâ ve tavsiye masdarları ise lügatta iki manaya gelmektedir :

a) Bir kimsenin, hayatında veya ölümünden sonra, diğerin-

den bir şey yapmasını istemektir. Türkçe'de buna ısmarlamak denir. Bu mana karşılığı olarak daha çok «vesayet» kelimesi kullanılır ki, bu, bir kimsenin ölümünden sonra, tasarruf yapmak veya çocuklarının işlerini yürütmek, yahut onları görüp gözetmek üzere birini kendi yerine geçirmesidir.

b) Ölümden sonraya, bağlı olmak üzere mala başkasını mâlik kılmaktır.¹

2 — Terim (ıstılâh) manası :

Terim olarak da vasiyet değişik tariflere tabi tutulmuştur :

a) Bazı Malikîlerle bir kısım Hanbelîler vasiyeti, «Akdi yapanın, ölümüne bağlı olarak, malının üçte birinde bir hak meydana getiren veya ölümünden sonra onun yerine geçmeyi gerektiren bir akittir» şeklinde tarif etmişlerdir.

Görülüyor ki bu tarif, kelimenin lügattaki her iki karşılığını da göz önünde bulundurarak ve her iki manayı da şâmil olacak şekilde yapılmış bir tariftir.²

b) Diğer ekseri fakihler ise kelimenin yukarıda kaydolunan ikinci manasına uygun bir tarif yapmışlardır. Birbirinden az çok farklı olan bu tarifler arasında bazı Hanefî fakihleri tarafından yapılan tarif daha açık ve maksada daha uygun bulun-

---

1 İbn Manzûr, Lisanü'l-Arab, V-S-Y-md.; Zebîdî, Tâcü'l-arûs, V-S-Y-Md.; İbn Âbidîn, Muhammed Emin, Raddü'l-Muhtâr ale'd-Dürri'l-Muhtâr alâ metni Tenvîri'l-ebâr, C. I-V- Beyrut, ty, V, 414; Şabân, Zekiyüddin/Ġandûr, Ahmed, Ahkâmu'l-vasiyye ve'l-miras ve'l-vakf, Kuveyt, 1984, s. 9-10; Zuhaylî, Vehbe, el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletuh, C. I-VIII, Dîmeşk, 1987, VIII, 8.

2 Düsûki, Şemsüddin Muhammed b. Ahmed, Hâşiye ale's-Şerhi'l-Kebîr, C. I-IV, Dâru İhyai'l-kütübi'l-Arabiyye, ty., IV, 422; Şaban/Ġandûr, age, s. 10.

muştur. Bu tarif şöyledir : «Vasiyet, ölümden sonraya bağlı olmak üzere teberru yoluyla bir malı bir şahsa temlik etmektir.»³

Bu tarif, şahsın ölümünden sonra kendi yerine geçmeyi ifade eden vasiyeti şümulüne almamış; sadece, ölümden sonraya bağlı olmak üzere malda tasarrufu öngörmüştür.

Çalışmamızın konusunu da bu tarifte ifadesini bulan vasiyet teşkil etmektedir. Zira, diğer manasıyla vasiyet şahıs ve mal üzerindeki velâyet konusuna girmektedir.

Tarife göre vasiyet ölüme bağlı bir tasarruftur. Bırakılan mal veya hak karşılığında bir şey alınmamıştır. Mal temlik yoluyla, yani mülkiyeti nakil yoluyla bırakılmıştır.

Tarifteki «ölümden sonra» kaydı ile hibe gibi hemen meydana gelen bağışlar (teberrûlar); «teberrû yoluyla» kaydı ile de alış veriş, kira gibi ıvazlı akitler şümul dışı bırakılmıştır.⁴

Tarifte öngörülen şekilde mal bırakana «Mûsî», bırakılan şahsa «Mûsâ leh», bırakılan şeye «Mûsâ bih», yapılan tasarrufa «vasiyet» denir. Kelimenin çoğulu «vesâyâ» şeklindedir.

---

3 Zeyla'î, Fahrüddin Osman b. Ali, Tebyinü'l-hakâik Şerhu Kenzi'd-dekâik, C. I-VI, Bulak, 1315, VI, 182; Haskefi, Alâuddin, Durru'l-Muhtâr alâ metni Tenviri'l-ebsâr (İbn Âbidin'in Hâşiyesinin kenarında), V, 415; Kişki, Muhammed Abdurrahim, el-Mirâsü'l-Mukârin, Mısır, 1963, s. 98; Şabân/Ġandûr, age., s. 11. Krş. Kâsânî, Alâuddin Ebu Bekr b. Mes'ûd, Bedâi'u's-sanâi' fi tertibi's-Şerâi, C. I-X, Kahire, ty, X, 4843; İbn Kudâme, Abdullah b. Ahmed, el-MuĠni, İbn Kudâme el-Makdisi'nin «eş-Şerhu'l-Kebîr» adlı eseriyle birlikte, C. I-XII, Beyrut, 1972, VI, 414; Cezirî, Abdurrahman, Kitâbu'l-fıkh ale-l-mezâhibi'l-erbaa, C. I-V, Beyrut, 1969, III, 315-316.

4 Kâsânî, age., X, 4843; İbn Âbidin, age., V, 415; Bilmen, Ömer Nasuhi, Hukuki İslâmiyye ve İstilahatı Fıkhıyye Kamusu, C. I-VIII, İstanbul, 1975, V, 115; Zuhayli, age., VIII, 8-9.

B — Kısımları :

Vasiyetler meydana gelişi itibariyle iki kısma ayrılır :

1 — Mutlak vasiyetler :

Bunlar belli bir hâdise, bir zaman veya yer ile kayıtlanmamış olan vasiyetlerdir. Meselâ, «Malımın şu kadarını filana vasiyet ettim» şeklindeki bir vasiyet, mutlak bir vasiyettir.⁵

Yine «Malımın üçte biri veya malımdan şu kadar miktar vasiyet olsun» şeklindeki bir vasiyet de mutlak bir vasiyet olup böyle zengin veya fakire ait olduğu belirtilmemiş bulunan mutlak vasiyetler sadaka hükmündedir ve bunların sadece fakirlere sarfı lâzım gelir; zenginlere helâl olmaz.⁶

2 — Mukayyed Vasiyetler :

Bunlar da muayyen bir hâdise, bir zaman veya bir yer ile kayıtlanmış olan vasiyetlerdir. Meselâ, «şu yolculuğumda veya şu yerde ölürsem terikemin üçte biri vasiyet olsun» şeklinde bir ifade ile meydana gelen vasiyet, mukayyed vasiyettir.⁷

Yine, herhangi bir şarta bağlanmış olan vasiyetler de mukayyed vasiyetlerdendir. Örneğin, «şu hastalığımdan ölürsem şu malım falana vasiyet olsun» gibi bir ifade ile yapılmış olan vasiyet böyledir. Bunlara «muallak» vasiyetler denir.⁸

---

5 İbn Kudâme, age., VI, 144; Mutî'i, Muhammed Necib, Tekmiletü'l-Mecmû Şerhu'l-Mühezzeb, C. XII-XVIII, Cidde, ty., XVI, 409; Bilmen, age., V, 115; Zuhayli, age., VIII, 9.

6 Bilmen, age., V, 132; Ceziri, age., III, 339.

7 İbn Kudâme, age., VI, 144; Mutî'i, age., XVI, 409; Bilmen, age., V, 115; Zuhayli, age., VIII, 9.

8 Bilmen, age., V, 116; Zuhayli, age., VIII, 9.

Vasiyetlerin, böyle herhangi bir şart veya kayıtla kayıtlanması yahut herhangi bir şarta bağlanması caiz olup, şart meydana gelirse vasiyet de sahih, gelmezse bâtıl olur.⁹

Vasiyetleri kayıtlaması caiz görülen şartlar, sahih şartlardır. Sahih şartlar ise Hanefilere göre, herhangi bir maslahatı şâmil bulunan, hukukun (şer'in) gayesine aykırı düşmeyen ve şâri tarafından yasaklanmamış olan şartlardır.

Hanbelîlerden İbn Teymiyye (ö. 728/1327) ve İbnu'l-Kayyim'in (ö. 751/1350) görüşleri de Hanefilerin görüşlerine benzerdir.¹⁰

Şer'an sahih olmayan şartın ileri sürülmesi vasiyetin sıhhatine engel olmaz. Bilâkis şart hükümsüz kalır, vasiyet ise sahih olarak gerçekleşir. Meselâ, bir kimse bir başkasına evlenmemek şartıyla bir miktar mal vasiyet edecek olsa, vasiyet sahih olur. Musâ lehine, musâ bihe hak kazanmak için bu şarta riayet etmesi gerekmez. Hem, ileri sürülen evlenmeme şartına uymayabilir ve hem de vasiyete hak kazanır. Çünkü, bu şart şerfi gayeye uygun düşmemektedir.¹¹

II — VASIYETİN DELİLLERİ, SEBEP VE HİKMETİ

A — Delilleri :

İslâm'da vasiyet müessesesi kitâb, sünnet, icmâ ve akıl delillerine dayanmaktadır.

---

9 Şirâzî, Ebu İshak İbrahimî b. Ali, el-Muhezzeb, C. I-II, Mısır, ty., I, 452; İbn Kudâme, age., VI, 444-445; İbn Âbidîn, age., V, 427; Mutî'i, age., XVI, 409-410; Bilmen, age., V, 139; Zuhaylî, age., VIII, 9.

10 Zuhaylî, age., VIII, 24.

11 Manastırlı İsmail Hakkı, Kitabu'l-Vesâya ve'l-Ferâiz, İstanbul, 1326, s. 27-28, Mesele, 46; Zuhaylî, age., VIII, 25.

1 — Kitâb :

Kur'an-ı Kerim'de vasiyetle ilgili olarak şu ayetler bulunmaktadır :

a)

كتب عليكم اذا حضر أحدكم الموت ان ترك خيرا الوصية للوالين والأقربين

بالمعروف حقا على المتقين •

«Sizden birinize ölüm yaklaştığı zaman eğer mal bırakıyorsa anaya, babaya ve hısımlara, münâsib bir şekilde vasiyet farz kılındı. Bu, sakınanlara gerekli bir haktır.»¹²

b) Mirasla ilgili ayetler içinde tekrarlanan şu ifadeler :

aa) من بعد وصية يوصي بها أو دين •

«Yapacakları vasiyetten ve borçtan sonra»

ab) من بعد وصية يوصون بها أو دين •

«Yapacağınız vasiyetten ve borçtan sonra.»¹³

ac) من بعد وصية يوصى بها أو دين •

Yapılacak vasiyetten ve borçtan sonra.¹³

c)

يا أيها الذين آمنوا شهداء بينكم اذا حضر أحدكم الموت حين الوصية اثنان

ذوا عدل منكم •

---

12 Bakara, 2/180.

13 Nisa, 4/12.

«Ey iman edenler, birinize ölüm gelip çatinca vasiyet esnasında içinizden iki adâlet sahibi kişi aranızda şahitlik etsin...»¹⁴

2 — Sünnet :

Vasiyetin meşruiyetini gösteren bazı hadisler de şunlardır:

a)

عن سعد بن أبي وقاص رضي الله عنه قال: جاءني رسول الله صلى الله عليه وسلم يعودني عام حجة الوداع من وجع اشتدّ بي فقلت: يا رسول الله بلغ بي من الوجع ما تنى وأنا ذو مال ولا يرثني الا ابنة لي فأصدق بثلاثي مالي قال: لاه قلت: فالتلبر، قال: لاه قلت: فالتلث، والتلث كثير، انك ان تذر ورثتك أغنياً خير من أن تدعمهم عائلة يتكفون الناس .

Sa'd b. Ebî Vakkas anlatıyor: «Veda Haccı yılında, şiddetlenen bir hasatlığından dolayı Rasulullah (s.a.) bana geçmiş ol-suna geldi.Kendisine sordum :

— Ya Rasulellah, hastalığım gördüğünüz dereceye ulaştı, ben mal mülk sahibiyim, bir kızımdan başka vârisim de yok: ma-lımın üçte ikisini tasadduk edeyim mi?

— Hayır.

— Yarısını Ya Rasulellah?

— Hayır.

— Öyleyse üçte birini?

— Üçte biri mi? Üçte biri de çoktur. Varislerini zengin ola-

---

14 Maide, 5/106.

d)

عن أبي أمامة سمعت النبي صلى الله عليه وسلم يقول : ان الله قد أعطى كل نبي حق حقه فلا وصية لوارث .

Ebu Umame'den, Rasulullah (s.a.) şöyle derken işittim dediği rivayet olunmuştur : «Şüphesiz Allah her hak sahibine hakkını vermiştir; artık vârise vasiyet yoktur.»¹⁹

e) İbn Abbas'a dayanan bir rivayette de;

لا يجوز الوصية لوارث الا ان بناء الورثة .

«Vârisler istemedikçe vârise vasiyet caiz değildir» buyrulmuştur.²⁰

3 — İcmâ :

Hz. Peygamber'den (s.a.) günümüze kadar bütün müslümanlar vasiyetin meşru olduğunda birleşmişlerdir.

4 — Akıl :

İslâm'da akit ve tasarrufların meşruiyetinin sebebi insanların ihtiyaçlarının karşılanması ve onların menfaatlerinin temin edilmesidir. Çünkü İslâm Dini insanların faydalı arzularını gerçekleştirmelerine umumiyetle engel olmamıştır, yeterki zararı daha çok olmasın veya başkalarının zararını mücib bulunmasın.

Vasiyet de insanın ihtiyaç duyduğu bir tasarruftur. Zira insan, hayatının, kendini Allah'a yaklaştıracak bir amelle noktalanmasını arzu eder ve hayatında yapamadığı yahut eksik bi-

---

19 Ebu Davud, age., Vesâyâ, 12/6, r. 2870; Tirmizî, age., Vesâyâ, 31/5, r. 2121; İbn Mâce, age., Vesâyâ, 22/6, r. 2713; Nesâî, age., Vesâyâ, 30/5.

20 Darekutnî, Ali b. Ömer, es-Sünen, C. I-IV, Kahîre, 1966, IV, 152.

raktığı bazı hayırları telâfi etmek ister. Bunu gerçekleştirmenin yolu da vasiyettir. Dolayısıyla vasiyet, insanların ihtiyaç duydukları diğer âkit ve tasarruflar gibi meşru kılınmıştır.²¹

Burada bir hususa temas etmek istiyoruz : Bazı Hanefî fıkıh kitaplarında vasiyetin, insanın ihtiyacına binaen, istihsâna göre meşru sayıldığı; kıyasa göre bu tasarrufun câiz olmayacağı ifade edilir. Bu görüşün delili şudur : Vasiyet ölümden sonraya ait bir temliktir, ölüm de insanın mülkiyetini ortadan kaldırır. İnsanın, mülkiyetinin ortadan kalktığı bir zamanda temlikte bulunması ise mümkün değildir.²²

Ancak, yukarıda da ifade olunduğu gibi âkit ve tasarrufların insanların ihtiyaçlarını karşılamak ve onların menfaatlerini gözetmek için meşrû kabul edildiği, vasiyetin de insanların ihtiyaçlarına binâen teşri buyurulduğu dikkate alındığında bu tasarrufun kıyasa aykırı düşmediği söylenebilir.

Nitekim, konuyla ilgili olarak Kâsânî (ö. 587/1191) şunları söyler : Kıyasa göre vasiyet câiz olmaz. Çünkü vasiyet ölümden sonraya bağlı bir temliktir. Ölüm mülkiyeti ortadan kaldırır ve bu temlik mülkiyetinin bulunmadığı bir zamana rastlar ki, bunun temlik olarak meydana gelmesi düşünülemez, dolayısıyla böyle bir temlik sahih olmaz. Ancak müctehidler Kitab, Sünnet ve İcmâa dayanarak, istihsan yoluyla vasiyete cevâz vermişlerdir. Kitab, Sünnet ve İcmân bulunduğu yerde kıyasa itibar edilmez. Mamafih, şöyle de düşünülebilir : İnsan geçmiş ibadetlerine ilâve olarak veya hayatında ihmal ettiklerini telâfi etmek için dünyadaki son amelinin ibadet olmasına ihtiyaç du-

---

21 Kâsûnî, age., X, 4837-4838; Merğînânî, Burhanuddîn Ali b. Ebu Bekr, el-Hidâye Şerhu Bidâyeti'l-Mübtedî, C. I-IV, Mısır, ty., IV, 231; Zeylâ'î, age., VI, 182; Kışkî, age., s. 99-100; Şabân/Ğandûr, age., s. 13-14; Zuhaylî, age., VIII, 10-11.

22 Merğînânî, age., IV, 231; Zeylâ'î, age., VI, 182.

yabilir. Bu ise vasiyetle olur. Zaten bu tür akitler kulların ihtiyaçlarından dolayı meşru kılınmışlardır. İnsanların vasiyete de ihtiyacı bulunduğu göre, onun câiz olduğunu kabul etmek de gerekir ki, bu da bir çeşit kıyastır.

Bütün bunlar, insanın ihtiyacı olduğu durumlarda, ölümle malı üzerindeki mülkiyetinin hemen sona ermediğini gösterir. Nitekim, ölünün techiz, tekfin ve borçlarının ödenmesi gibi hususlarda malı üzerindeki mülkiyetinin sona ermediği kabul edilmiştir. Bu da böyledir.²³

B — Sebebi :

Vasiyetin sebebi ,bunun vâcib (farz) veya müstehab olmasına göre değişir.

Sayet vasiyet, Hac, Zekât gibi yerine getirilmesi farzlara ilişkinse bu tür vasiyetin sebebi bu farzların edasına dair olan Allah'ın hitabıdır. Çünkü, edayı gerektiren şey kazayı da gerektirir. Bu tür farzlar, Allah'ın hitabı ile gerekli olduğuna göre, bunların kazası durumundaki vasiyetler de Allah'ın hitabı ile gerekli bulunmuş olur.

Eğer vasiyet müstehablara ilişkin vasiyet ise bunun sebebi, diğer hibe ve iyiliklerin (teberruât) sebebinin aynıdır ki, o da, dünyada hayırla anılmak, âhirette de yüksek derecelere ulaşmak arzusudur.²⁴

C — Hikmeti :

Vasiyetin aklî delilinde de ifade olunduğu gibi insan, hayatında, her nasılsa, bir takım dinî, ahlâkî ve insanî görevlerinde

---

23 Kâsânî, age., X, 4837-4838.

24 İbn Abidin, age., V, 415; Bilmen, age., V, 120; Zuhayli, age., VIII, 11.

ihmallik etmiş veya kusurlu davranmış olabilir. Sonra da bu ihmali ve kusurunu telâfi etmek isteyebilir. Veya insan, çok kere sevdiği, hallerine acıdığı yahut kendisine akraba olduğu halde vâris olamayacağını bildiği kimselere yardımda bulunmak ihtiyacını duyar, bu gibi kimselere yardımda bulunmayı insanî bir görev sayar. Kendisinin hayırla anılmasını ister. Sahip olduğu nimetin bir şükranesi olmak üzere bundan, uygun kimse-lere bir hisse ayrılmasını mânevi bir borç bilir. Yahut, bütün servetini başkalarına bırakıp âhirete eli boş gideceğini düşünen bir insan fakirlere, düşkünlere servetinden bir hisse ayrılmasını uhrevî bir kazanç telakki eder ve iyiliklerinin, kazancının artmasını ve ömrünün böyle hayırlı bir işle son bulmasını arzu eder.

Öte yandan, insanın ne kadar yaşayacağı, hayatta başına nelerin geleceği de belli olan bir husus değildir. Sağlığın bozulması, daha uzun müddet yaşama, mala muhtac olma ihtimal-leri de daima mevcuttur.

Ölümden sonra muteber olacak ve yürürlüğe girecek vasiyetin meşru olması bütün bu mahzurları ortadan kaldırarak, mükellefin iyilik ve hayır arzularının gerçekleşmesini kolaylaştıracaktır.²⁵

III — VASIYETİN HÜKÜMLERİ

Burada sözü edilecek olan vasiyetin hükmünden maksat bu tasarrufun dindeki yeri ve değeridir. Daha başka bir ifadeyle vasiyet ile alâkalı nâsrların âmir hükümler nevinden olup olmadığı hususudur.

---

25 Kâsânî, age., X, 4838; Merğînânî, age., IV, 231; Zeyla'î, age., VI, 182; Kışki, age., s. 98-99; Bilmen, age., V, 121-122; Karaman, age., I, 379.

Bu açıdan yapılan değerlendirmelere göre vasiyetin hükmü tek değildir. Bu hükümleri şöylece sıralamak mümkündür :

A — Vacib (Farz) olan vasiyetler :

Dahhâk (ö. 105/723)²⁶, Zührî (ö. 124/742), Mesrûk (ö. 63/683), Tâvus (ö. 106/724), İyâs b. Muaviye (ö. 122/740), Katâde (ö. 117/735), Ebû Miclez, Taberî (ö. 310/922) ve Zâhiriler vasiyetin farz olduğu görüşündedirler.²⁷

Bunlar da teferruatta ihtilâf etmişlerdir.

Bunlardan Zührî ve Ebû Miclez²⁸ bir miktar malın vasiyet edilmesi farzdır derken; diğerleri varis olamayan hısımlara vasiyet farzdır demişlerdir.

Aralarında dört mezhep imamının da bulunduğu ekserî müctehidlere göre ise mutlak manâda veya varis olamayan akrabaya vasiyet farz değildir.

Ancak, yerine getirilmemiş Allah hakları ile kimsenin bilmediği kul haklarının ödenmesini vasiyet etmek farzdır.²⁹

Vasiyetin farz olduğunu savunanlar, «Sizden birinize ölüm yaklaştığı zaman, eğer mal bırakıyorsa anaya babaya ve hısımlara münasib bir şekilde vasiyet yazıldı...»³⁰ ayetiyle istidlâl

---

26 Taberî, Ebu Cafer Muhammed b. Cerîr, Câmîu'l-beyân an te'vili âyi'l-Kur'ân, C. I-XXX, Mısır, 1968, II, 216; Kurtubî, Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed, el-Câmîu li Ahkâmî'l-Kur'ân, C. I-XX, Kahire, 1967, II, 262.

27 İbn Hazm, Ebu Muhammed Ali b. Hazm, el-Muhallâ, C. I-XI, Beyrut, ty., IX, 312, 314-315; İbn Kudâme, age., VI, 415.

28 İbn Kudâme, age., VI, 415; Kurtubî, age., II, 259.

29 Serahsî, age., XXVII, 142; Kâsânî, age., X, 4838; İbn Kudâme, age., VI, 414-415; Kurtubî, age., II, 259; Kişki, age., s. 102-103.

30 Bakara, 2/180.

etmişlerdir. Âyet vasiyetin yazıldığını bildirmektedir. Yazılan şey ise farz kılınmış demektir.

Ayrıca Hz. Peygamber (s.a.), «Vasiyet edecek bir şeyi olup da vasiyeti yanında yazılı olmadan iki gece geçirmek müslüman bir kimsenin harcı değildir.»³¹ buyurmuştur.

Hadisi Hz. Peygamber'den rivâyet eden İbn Ömer (ö. 74/693)» Rasûlullah'ın böyle buyurduğunu işittiğimden itibaren, vasiyetim yanımda olmadan hiçbir gece geçirmedim» demiştir.³²

Bütün bunlar vasiyetin farz olduğunu gösterir delillerdir.

Vasiyetin farz olmadığını söyleyen ekseriyet ise şunu ileri sürmüşlerdir : Vasiyet aleyhimize değil lehimize meşru kılınmış bir tasarruftur. Zira Hz. Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur : «Allah (hayatınızdaki iyi) amellerimize ilâve olarak hayatınızın sonunda size mallarınızın üçte birini tasadduk etti. Artık onu istediğiniz yere sarfedin.»³³ Bizim lehimize meşru kılınan birşey, ifâsı gerekli bir borç (farz) değil, aksine mendûptur, nâfile ibâdetler menzilesindedir.³⁴

Sonra, vasiyyet bir hibe (atiyye) dir. Hibe ise, insanın halî hayatında olduğu gibi ölümünden sonra da vacib (farz) değildir.³⁵

Ayrıca, sahâbilerin ekserisinin vasiyet yaptıkları nakledilmediği gibi; onların bu tutumunu tenkid eden de çıkmamıştır. Şayet vasiyet farz olsaydı; onlar bundan geri durmazlardı ve bu konuda onlardan açık rivayetler naklolunurdu.³⁶

---

31 Bkz. s. 18.

32 İbn Hazm, age., IX,312; Kurtubî, age., II, 260.

33 Bkz. s. 18.

34 Serahsî, age., XXVII, 142.

35 Serahsî, age., XXVII, 142; İbn Kudâme, age., VI, 415.

36 İbn Kudâme, age., VI, 415.

Bunlar vasiyetin farz olduğuna delil olarak kullanılan âyetin ise, hükmünün kaldırılmış (mensûh) bulunduğunu savunmuşlardır.

Ancak, bu âyetin hükmünü kaldıran (nâsîh) delilin ne olduğunda ihtilâf etmişlerdir.

Bazıları, bu hükmün «Şüphesiz Allah her hak sahibine hakkını vermiştir; artık varise vasiyet yoktur.»³⁷ hadisi ile neshedildiğini ileri sürmüşlerdir. Bu görüş Hanefilerin ekserisine aittir. Bunlar mütevatir olmayan bir hadisle Kur'an ayetinin neshini caiz görmemekle birlikte, bu hadisin rivayet yönünden değilse bile nesilden nesile kendisiyle amel edilegelinmesi ve âlimlerce ihtilâfsız olarak fetvaya esas kabul edilişi açısından mütevatir derecesine ulaştığını, bu tür haberlerle de Kur'an'ın neshinin caiz olduğunu söylemişlerdir.³⁸

Diğer bazı âlimlerse, vasiyet âyetinin bu hadisle değil, başka bir âyetle neshedildiğini söylemişlerdir.

Bunlar da nesheden âyetin hangisi olduğunda değişik görüşler ileri sürmüşlerdir: İbn Abbas'a (ö. 68/687) göre bu âyet; «Ana babanın ve yakınların bıraktıklarından, erkeklere hisse vardır. Ana babanın ve yakınların bıraktıklarından kadınlara da hisse vardır. Bunlar az veya çok, belirli bir hissedir.»³⁹ âyetidir.

İbn Öner (ö. 74/693), İkrime (ö. 150/767), Mücâhid (ö. 100/718), Mâlik (ö. 179/795), Şafiî (ö. 204/819)⁴⁰ ve Hanefilerden Cessâs (ö. 370/980)⁴¹ ise bunun miras âyeti⁴² olduğunu söylemişlerdir.

---

37 Bkz. s. 19.

38 Serahsi, age., XXVII, 143; Kâsânî, age., X, 4839.

39 Nisa, 4/7.

40 İbn Kudâme, age., VI, 415.

41 Cessâs, Ebu Bekr Ahmed b. Ali, Ahkâmül Kur'an, C. I-V, Kahire, ty., I, 206.

42 Nisa, 4/11.

Bunlardan Şâfiî, sünnet ile Kur'ân'ın neshine cevaz vermediği⁴³ Cassâs ise, mütevâtir olmayan haberlerle kitabın neshini caiz görmediği⁴⁴ için bu görüşü benimsemiştir.

Ancak Şâfiî, her ne kadar sünnetle Kur'ân'ın neshini câiz görmemişse de bu hadisin, vasiyet âyetinin neshedildiğine delil olduğunu söylemiştir. Zira ona göre, şayet bu hadis olmasaydı miras âyetinin, vasiyet âyetini neshedip etmediği belli olmazdı. Çünkü, vasiyet âyetiyle miras âyetinin aynı anda yürürlükte bulunup hissedarların hem miras hem de vasiyet yoluyla hisse almaları muhtemel olabileceği gibi miras âyetinin vasiyet âyetini neshetmesi de muhtemel olurdu. Bu iki ihtimalden hangisinin tercih edileceğine dair Kur'an'dan bir delil de bulunmamaktadır. İşte, Hz. Peygamber'in bu hadisi böyle bir tercih imkânı vermekte ve vasiyetin, miras hisseleriyle neshedildiğini göstermektedir.⁴⁵

Kâsânî de bazı âlimlere nisbet etmiş olduğu bu görüşü açıklarken şunları söylemiştir : «Şüphesiz Allah, her hak sahibine hakkını vermiştir; artık varise vasiyet yoktur.» hadisi ile Hz. Peygamber (s.a.) varis için öngörülen miras hissesinin, onun hakkının tamamı olduğuna işaret etmektedir. Bu, vasiyet mecburiyetinin kaldırıldığını ve varis olan hısımların hakkının vasiyetten mirasa çevrildiğini; böyle bir dönüşme ise varisin vasiyette hakkının kalmadığını gösterir. Nitekim, kiblenin Beyt-ül Makdis-den Kâbe'ye çevrilmesiyle Beyt-ül Makdis'in kible olması sona ermiştir. Yine bir borç, bir zimmetten başka bir zimmete geçirildiği zaman, onun ilk zimmette devamı söz konusu olamaz...⁴⁶

---

43 Serahsî, age., XXII, 143; Kurtubî, age., II, 263

44 Serahsî, age., XXVII, 143.

45 Şafii, Muhammed b. İdris, er-Risâle, Kahire, 1399/1979, s. 138-142; Cassâs age., I, 205.

46 Kâsânî, age., X, 4839.

Vasiyet âyetinin hadisle neshedildiğini savunanların görüşlerini daha isabetli bulan Kurtubî de (ö. 671/1273) konuyla ilgili olarak şunları söyler : Eğer bu hadis olmasaydı iki âyeti (vasiyet âyeti ile miras âyetini) şöyle telif etmek mümkün olurdu : Şâyet mûris vasiyet etmişse varisler hisselerini vasiyet yoluyla, vasiyet etmemişse miras yoluyla alırlar veya vasiyetten sonra kalan kısma miras yoluyla sahip olurlardı.

Ancak, yukarıdaki hadis ve bu konudaki icmâ böyle bir telifte imkân vermemektedir. Her ne kadar bu hadis bize âhad olarak ulaşmışsa da bu müslümanların, «varise vasiyet olmayacağı» şeklindeki icmâları ile teyid olunmuştur. Böylece, akraba ve varisler için farz olan vasiyetin sünnetle nesholunduğu ortaya çıkmaktadır ve bu sünnet icmâya da senet teşkil etmektedir.⁴⁷

Vasiyetin farziyetinin kaldırıldığını savunan ekseriyet, vasiyetin farz olduğuna delil olarak kullanılan İbn Ömer hadisine de şu karşılığı vermişlerdir : Bu hadisin, üzerinde hac, zekât, kefarete gibi yerine getirilmemiş Allah hakları ile kimsenin bilmediği kul borcu veya yanında emanet bulunan kimseler hakkında olduğunu düşünmek mümkündür.⁴⁸

Aynı hadisin başka bir rivayet şekli de bu anlayışı teyit etmektedir. Bu rivayet şekli şöyledir :

ما حق امرئ مسلم له شيء يريده أن يموت فيهِ يبييت ليلتين إلا ووصيته مكتوبة عنده

---

47 Kurtubî, age., II, 263.

48 Kasâni, age., X, 4838; İbn Kudâme ,age., VI, 415.

«Vasiyet etmek istediği bir şeyi olup da vasiyeti yanında yazılı olmadan iki gece geçirmek müslüman bir kimsenin harcı değildir.»⁴⁹

İşte bu hadisin bizzat kendisi vasiyetin farziyetine engeldir. Çünkü, diğer farzlarda da görüldüğü gibi, farz olan bir şey mükelleftin isteğine bağlı değildir. Bu hadis, vasiyet yapmak isteyip de yapmamanın haramlığına delâlet eder, yoksa vasiyetin farziyetine değil.⁵⁰

Ayrıca, rivayete göre İbn Ömer vasiyette bulunmamıştır. Şâyet vasiyet farz olsaydı, İbn Ömer uygulardı. Çünkü hadisin râvisi kendisidir.⁵¹ Bir râvinin yaptığı rivayetin aksine hareket etmesi, o rivayetin neshedildiğine veya en azından zayıflığına delâlet eder; yahut, yukarıda da ifade olunduğu gibi o rivayet, üzerinde Allah veya kul hakkı olarak ödenmesi gerekli borcu bulunanlara hamledilir.⁵²

Yine İbn Ömer'den vasiyet âyetinin mîras âyetiyle neshedildiği de rivayet olunmuştur.⁵³

Varis olamayan akrabaya vasiyette bulunmanın farz olduğunu savunanların ekserisi de vasiyet âyetinin neshedildiği görüşündedirler. Ancak onlar, kısmî nesh taraftarıdır. Binaenaleyh, onlara göre, vasiyet âyetinde kendileri için vasiyet gerekli kıfıyan anne baba ve yakın akrabalardan mirasçı olabilenler için vasiyet hükmü kaldırılmış; kölelik, din ayrılığı vs. gibi sebeplerle vâris olamayanlar için ise devam etmektedir.⁵⁴

49 Müslim, age., Vasiyye, 25/r.1.

50 Kâsânî, age., X, 4838.

51 İbn Hacer, Ahmet b. Ali el-Askalâni, Fethü'l Bari Şerhü Sahihî'l-Buharî, C. I-XIII, Bulak, 1300, V, 266, Şevkânî, Muhammed b. Ali, Neyl'ül-evtâr şerhu müntekâ'l-ahbâr an âhâdisi Seyyidi'l-Ahyâr, C. I-VIII, Mısır, 1961, s. 37-38.

52 Kişki age., s. 105.

53 Bkz. s. 25.

54 Taberî, age., II, 117-118.

Bu görüş, Abdullah b. Abbas ve Hasan el-Basrî'den (ö. 110/728) de rivayet olunmuştur.⁵⁵

Mirasçı olamayan hısımlara vasiyetin farz olduğunu benimseyenlerden Dahhâk ve Taberî ise burada neshin değil, tahsisin söz konusu olduğunu söylerler. Onlara göre neshi söz konusu olmayan vasiyet âyetinin zâhirî her ne kadar umûmî ise de manâsı hususîdir; hükmü, vâris olamayan anne baba ve diğer ak-raba hakkında geçerlidir.⁵⁶

Kur'an'da neshi kabul etmeyen Ebû Müslim el-İsfehanî (ö. 459/1067) de miras âyetiyle vasiyet âyetinin birbiriyle çelişmediğini çeşitli yönlerden izaha çalıştıktan sonra, bunların birbirleriyle çeliştiğinin kabul edilmesi durumunda bile neshin söz konusu olmayıp miras âyetinin vasiyet âyetini tahsis ettiğini düşünmenin daha uygun olacağını söyler.⁵⁷

Kâsânî'nin ifadesine göre tahsis taraftarlarından bazıları da vasiyet âyetinin «varise vasiyet yoktur» hadisi ile tahsis edildiğini savunmuşlardır. Onlar hadisile âyeti neshetme yerine, mümkün merteye tahsis cihetine gitmenin daha iyi (evlâ) olduğu düşüncesinden hareket etmişlerdir.⁵⁸

Görülüyor ki, vasiyet âyetinin neshedilmediğini savunanlar da netice itibariyle azınlıkta olan kısmî nesh taraftarlarıyla bir-

---

55 Taberî, age., II, 117-118; Kurtubî, age., II, 263.

56 Taberî, age., II, 116-117; Kurtubî, age., II, 262.

57 Münakaşalar için bkz. Râzî, Fahrüddin Muhammed b. Ömer, Mefâtiḥ'ül Gayb, C. I-VIII, İstanbul, 1397-1398, II, 162-164; Yazır, Muhammed Hamdi, Hak Dini Kur'ân Dili, C. I-IX; İstanbul, 1935, I, 614-618.

58 Kâsânî, age., X, 4839.

leşmişlerdir. Ancak, onlar buna nesh demeyip tahsis tâbirini kullanma cihetine gitmişlerdir.⁵⁹

Son zamanlarda Mısır, Suriye, Irak ve Kuveyt Medenî kanunları, bu ihtilâftan istifâde ederek ve vâris olamayan akrabaya vasiyetin farz olduğu görüşünü tercih eyleyerek dede yetimine vasiyeti mecburi hale getirmişlerdir.⁶⁰

İslâm miras hukukundaki hacb kaidelerine göre yakın mirascı uzak olanı mirastan mahrûm bırakmaktadır. Meselâ; bir kimsenin üç oğlu olsa, bunlardan birisi kendisinden önce vefat etse ve bunun da çocukları bulunsa, bu çocuklar dedeleri vefat edince ona varis olamazlar, çünkü amcaları dedelerine daha yakındır; bunlar torun, amcalar ise evlâttir. İşte bu torunlara «dede yetimi» denir. Bu çocuklar her ne kadar «nafaka nizamı» gereğince bakılır ve korunurlarsa da, sözü edilen kanunlar, yine de bir mağduriyet meydana gelebileceği düşüncesinden hareketle vâris olmayan hısımlara vasiyetin gerekli olduğu içtihadından faydalanma yoluna gitmiş, bu durumda torunlar babaları sağ olsaydı ne alacak idiyse onu vasiyet yoluyla alacağı hükmünü getirmiştir.⁶¹

Vasiyetin farz olmadığını savunan ekseriyetin görüşü bizce de isabetli gözükmemektedir. Çünkü, daha önce de ifade olunduğu gibi, vasiyet bir bahşîştir. Bunlar insanın sağlığında farz olmadığı gibi ölümünden sonra da farz olmamalıdır.

Ayrıca, ne Hz. Peygamber'in (s.a.) ve ne de ekseri sahabenin vasiyette buldukları naklolanmamıştır. Vasiyet farz olsaydı öncelikle onlar yerine getirirlerdi.⁶²

---

59 Yazır, age., I, 417-418.

60 Bkz. Kişki, age., s. 123-124; Karaman, age., 1, 380; Şaban/Ğandür, age., s. 202-303; Zuhaylî, age., VIII, 122.

61 Karaman, age., I, 380.

62 Kişki, age., s. 104.

B — Mendûb olan vasiyetler :

Mendûb, yapılması yapılmamasına tercih olunan şey demektir. Buna müstehab da denir.

«Müslümanların ferdi veya ictimai meşru menfaatlerine hâdim olacak iş ve yerlere vasiyet menduptur, teşvik edilmiştir. Hastahane, mektep, çeşme, yol, câmi, ilmî müesseseler, faizsiz kredi müesseseleri, mendûb olan vasiyet sahalarından bazılarıdır.»⁶³

Hz. Peygamber'in (s.a.):

إذا مات الإنسان انقاع عمله الا من ثلاثة الا صدقة جارية او علم ينتفع به

او ولد صالح يدعو له .

«İnsan ölünce şu üç şeyden başka amelî sona erer : Devam eden sadaka (hayır), faydalanılan ilim ve kendisine dua eden hayırlı evlâd»⁶⁴ şeklindeki hadisi bu hükmün delilidir.

Yine, mirascı olamayan fakir akrabaya vasiyet de mendûb olan vasiyetler cümlesindedir.⁶⁵

İbni Âbidin'in (ö. 1258/1836) nakline göre Hanefî fıkıh kitaplarından «el-Mücteba»'da, üzerinde kefarete borcu, edâ edilmediği oruç ve namaz için ödenmesi gereken fidye borcu gibi Allah hakkı olan borçlar bulunan kimsenin bu tür borçlarının ödenmesini vasiyet etmesi de müstehab olarak değerlendirilmiştir. Bu görüşün dayanağı Hanefîlere göre üzerinde Allah hakkı olan borçların ölümle düşmesidir.⁶⁶

63 Karaman, age., I, 380; Uzunpostalcı, Mustafa, Hukuk ve İslâm Hukuku, C. I-II, Konya, 1988, II, 94; Kişki, age., s. 103.

64 Müslim, age., Vasiyye ,25/3, r. 14. Ebu Dâvud, age., Vesâyâ, 12/14, r. 2880.

65 Kişki, age., s. 103.

66 İbn Âbidin, age., V, 415.

Ancak, Kâsânî, bu konuda Allah hakkı ile kul hakkı arasında bir ayırım gözetmemiş ve kimsenin bilmediği kul haklarıyla ifâ edilmemiş Allah haklarının ödenmesini vasiyet etmenin vâcib olduğunu ifade etmiş⁶⁷; diğer ekseri Hanefî fıkıh kitaplarında da bu görüş benimsenmiştir⁶⁸.

İbn Âbidin de, Allah hakkı olan borçların ölümle düşmesinin, bu tür borçları vasiyet etmenin vacib olmadığına delâlet etmeyeceğini söylemiş; çünkü, bunların düşmesinden maksat, edasının düşmesidir; yoksa, Allah hakkı da olsa borç şahsın zimmetinde kalmaya devam eder demiştir.⁶⁹

C — Haram Olan Vasiyetler :

İçki alıp dağıtmak, kilise veya kumarhane yapmak gibi İslâma aykırı şeylerin vasiyet edilmesi haram sayılmıştır.⁷⁰

D — Mekruh Olan Vasiyetler :

Vasiyet edilen malı kötü yollarda harcayacağı bilinen kimseye vasiyet etmek ise mekruh telakki edilmiştir.

E — Mübah Olan Vasiyetler :

Zengin olan akraba veya yabancılara vasiyet mübahtır.⁷¹

---

67 Kâsânî, age., X, 4838.

68 Zeyla'î, age., VI, 182; Tûrî, Muhammed b. Hüseyin b. Ali, Tekmiletü'l-Bahri'r-Râik, C. VIII, Mısır, 1311, VIII, 460; Haskefi, age., V, 415.

69 İbn Âbidin, age., V, 415.

70 Ebu'l Berekât, Seyyidî Ahmed ed-Derdîr, eş-Şerhu'l Kebîr, (Düsûki'nin Haşiyesi'nin kenarında) IV, 422-423; Kışkî, age., s. 103; Karaman, age., I, 380; Uzunpostalcı, age., II, 94.

71 İbn Âbidin, age., V, 415; Kışkî, age., s. 103; Bilmen, age., V, 120; Karaman, age., I, 380, Uzunpostalcı, age., II, 94.

İfâsı açısından asgarî seviyede vasiyet mübah telâkki edilmekle birlikte, vârisler fakir olur, kendilerine düşecek olan miras hisseleriyle zenginleşmeleri de söz konusu değilse; bu takdirde, üzerinde Allah veya kul borcu bulunmayan kimsenin vasiyet etmemesi daha faziletli sayılmıştır. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.), Hz. Sa'd'a, «vârislerini zengin olarak geride bırakman, halka el açan fakirler olarak bırakmandan şüphesiz daha iyidir.» buyurmuştur.⁷²

Ayrıca, bu durumda hem akrabalık hakkına riayet (sıla) edilmiş, hem de sadaka verilmiş olmaktadır. Vâris fakir olduğu için sadaka, akraba olduğu için de sila yerine geçer.

Bu konuda Hz. Peygamber (s.a.)

أفضل الصدقة الصدقة على ذي الرحم الكاشح *

«Sadakanın en hayırlısı, kindar akrabaya yapılan sadakadır.» buyurmuştur.⁷³ Başka bir hadiste de muhtaç akrabası bulunanın, yabancıya sadaka vermesinin uygun olmayacağı ifade edilmiştir.⁷⁴ Fakat vârisler zengin iseler veya kendilerine düşecek miras hissesi ile zengin olacakları anlaşılıyorsa, bu durumda bazı âlimler vasiyet edilmesini daha faziletli (evlâ) sayarlarken; diğer bazıları, vasiyet yapmakla yapmamak arasında fark gözetmemişlerdir. Bunlar, bu durumda vasiyet edilirse sadaka, edilmezse akrabalık hakkına riayet (sıla) olur ki ikisi de hayırlıdır, diye düşünürken,⁷⁵ birinci görüş sahipleri, bu vasiyetin yapıl-

72 Bkz. s. 18.

73 Ahmed b. Hanbel, age., III, 402; V, 416; Darimi, Ebu Muhammed Abdullah b. Abdurrahman, Sünen, İstanbul, 1981, Zekât, 3/38.

74 Mevsili, Abdullah b. Muhammed, el-ihytayar li ta'lili'l-Muhtâr, C. I-V, Beyrut, 1395/1975, V, 64. Krş. İbn Kudâme, age., VI, 416;

75 Mevsili, age., V, 64.

ması yabancılara bir tasadduktur, yapılması ise akrabaya bir hibe kabilindedir. Tasadduk ise hibeden daha evlâdır, demişlerdir.⁷⁶

Vâsiyet edilirken de öncelikle vâris alamayan fakir akrabalar tercih edilmelidir. İbn Abdilber'in ifadesine göre vâris olmayan ihtiyaç sahibi akrabaya vasiyette öncelik tanınmasının efdaliyetinde ihtilâf yoktur. Çünkü, Cenâb-ı Hak :

وَأَتَانَا التَّرْبِيَّ حَقَّهُ وَالْمَسْكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ •

«Akrabaya, yoksula, yolcuya hakkını ver.»⁷⁷

وَأَتَى الْمَالَ عَلَى حُبِّهِ ذِي التَّرْبِيِّ وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينَ ...

«Yakınlara, yetimlere, miskinlere... sevdiği maldan harcar.»⁷⁸ gibi âyetlerde akrabaya öncelik tanımıştır.

Yine, hayatta iken akrabaya yapılan iyilik ve ihsan yabancılara yapılandan daha faziletli olduğuna göre ölümden sonra da öyle olmalıdır.⁷⁹

Ancak, böyle akrabaları mevcut olduğu hade şahıs yabancıya vasiyette bulunacak olursa aralarında dört mezhep imamının da bulunduğu ekseri âlimlere göre -hoş olmamakla birlikte- bu da sahih ve yerine getirilmesi gerekli bir vasiyettir.

Vâris olamayan akrabaya vasiyetin farz olduğunu savunanlardan Tâvûs, Dahhâk ve Abdülmelik bin Ya'la böyle bir vasiyet yabancıdan alınır ve vâris olamayan akrabaya verilir demişlerdir.⁸⁰

76 Bilmen, age., V, 120.

77 İsrâ, 17/26.

78 Bakara, 2/177.

79 İbn Kudâme, age., VI, 418.

80 İbn Kudâme, age., VI, 418; Kurtubî, age., II, 264.

Said b. el-Müseyyeb, (ö. 94/712), Hasan el-Basrî ve Câbir b. Zeyd'in (ö. 103/721) ise bu durumda vasiyet edilen malın üçde birinin lehine vasiyet edilmiş yabancıya, geri kalan üçde ikisinin ise vâris olamayan akrabaya verilmesi gerektiği görüşünde oldukları rivâyet olunmuştur. Çünkü, onlara göre vâris olamayan akrabanın vasiyetteki hakları, vârislerin malın tamamındaki hakları gibidir. Binaenaleyh, malın tamamının üçte ikisi vârisler lehine korunduğuna göre, yabancıya vasiyet edilmiş olan malın üçte ikisi de vâris olamayan hısımlar lehine korunma durumundadır.⁸¹

Ekseriyetin görüşü bizce de tercihe değer görüştür. Çünkü vasiyet bir iyiliktir. İnsan hayatta iken, akrabası bulunduğu halde, yabancılara da iyilik yapabildiğine göre, ölümden sonra ya ait bir tasarruf olan vasiyet yoluyla da yapabilmelidir.

---

81 İbn Kudâme, age., VI, 418.

İKİNCİ BÖLÜM

VASİYETİN RÜKÜNLERİ, ŞEKİL VE ŞARTLARI

I — VASİYETİN RÜKÜNLERİ

Hanefî fakihlerinden Kâsânî vasiyet için iki rükünden söz eder :

A — İcâb :

Vasiyet bir akittir.¹ Akitlerde ilk irade beyanına icâb, ikinci irade beyanına da kabul denir.

---

¹ Kâsânî, age., X, 4842; İbn Nüceym, Zeynuddîn b. İbrahim, el-Eşbâh ve'n-Nezâir, Kahire, 1387/1968, s. 336; Ali el-Hafif, Ahkâmü'l-Muâmeleti's-şer'iyye, Dâru'l-Fikri'l-Arabî, ty., s. 105-106; Zerkâ, Mustafa Ahmed, el-Medhalü'l-fıkhî'l-âmm el-Fıkhü'l-İslâmî fi Sevhibi'l-Cedîd, C. I-III, Dimeşk, 1967-1968, III, 665-666; M. Yusuf Mûsa, el-Emvâl ve Nazariyetü'l-akd fi'l-fıkhî'l-İslâmî, Dâru'l-fikri'l-Arabî, 1987, s. 200-201; Ebu Zehra, Muhammed, el-Müliyye ve Nazariyetü'l-akd, Dâru'l-Fikri'l-Arabî, ty., s. 333.

Bir vasiyet muâmelesinde, vasiyetin bir rüknü olarak icâbın gerekli olduğunda bir ihtilâf yoktur. Vasiyetçi (mûsî), tarafından ortaya konacak icâb bulunmadıkça vasiyetin gerçekleşmeyeceği tartışmasız kabul edilmiştir.²

Vasiyetin bir rüknünü teşkil eden icâbın birkaç şekli bulunmaktadır :

1 — Sözlü icâb :

Sözlü icâb, «şu malımı falana vasiyet ettim» gibi açık (sarih) bir ifade ile meydana gelebileceği gibi, «ben öldükten sonra şu malım falan şahsa verilsin» gibi karine ile kendisinin vasiyet olduğu anlaşılan sarih olmayan bir ifade ile de meydana gelir.³

2 — Yazılı icâb :

Ahrazlık veya dil tutukluluğu gibi bir sebeple konuşamayan kimselerin vasiyetleri yazı ile de meydana gelir.

Böyle mazeretleri olmayanların yazılı vasiyetlerine gelince :

Hanefilere göre vasiyetçi tarafından yazılmış, kendisine de şahit tutulmuşsa bu da muteberdir.⁴ Onlar, yazının normal yazı vasıtalarına, açık bir biçimde yazılmasını ve kimin kime

---

2 Kâsânî, age., X, 4841; İbn Rüşd, Ebu'l-Velid Muhammed b. Ahmed, Bidâyetü'l-Müctehit ve Nihâyetü'l-Muktasid, C. I-II, Kahire, 1975, II, 385; Ramli, Şemsüddin Muhammed b. Ebi'l-Abbas, Nihâyetü'l-Muhtâc ilâ Şerhi'l Minhâc, C. I-VIII, Mısır, 1386/1967, VI, 64; Kişki, age., s. 106; Şâban/Gandûr, age., s. 24; Zuhayli, age., VIII, 15.

3 Ramli, age., 64-65; Ebu'l-Berekât, age., IV, 423; Zuhayli, age., VIII, 16.

4 İbn Âbidin, age., V, 416; Bilmen, age., V, 138; Zuhayli, age., VIII, 17.

vasiyeti olduğunun belirtilmiş bulunmasını da gerekli görüşmeler, açık olmayan bir yazı ile meydana gelmiş vasiyetleri muhterem saymamışlardır. Açık olmakla birlikte, normal yazı vasıtalarından başka şeylere yazılan vasiyetleri ise kinâye olarak kabul etmişler; bununla vasiyetin gerçekleşmesi için niyetin bulunmasını şart koşmuşlardır.

Yine Hanefîler, yazılı bir vasiyete şahitliğin câiz olması için şahit tutulan şahsın, onun muhtevasını bilmesini gerekli görmüşlerdir. Bu bilgi ise, vasiyetçinin, yazılı vasiyetini şahitlere okuması veya başkası tarafından şahitler huzurunda vasiyetçiye okunması, onun da bunu tasdik etmesi yahut vasiyetçinin, onu şahitler huzurunda yazıp şahitlerin de yazılanlara vâkif olmaları ile meydana gelir demişlerdir.⁵

Yazılı vasiyetin, vasiyetçi tarafından yazılıp ona şahit tutulması hususunda Hanefîlerle birleşen Malikîler, vasiyetname muhtevasının şahitlere okunması gerektiği hususunda onlardan ayrılmışlardır. Malikîlere göre vasiyetçinin bir vasiyetname yazıp da şahitlere, «Şu vasiyetnamedeki şeylere şahit olunuz.» demesi yeterlidir. Onu açıp şahitlere okumamış olsa bile, vasiyetnamede kazıntı, silinti bulunmuyorsa onunla amel edilir ve bu vasiyet yerine getirilir. Ama şahit tutulmamışsa, daha sonra ondan dönme ihtimali bulunduğu için, kendi yazısı ile olsa bile vasiyet yerine getirilmez.⁶

Hambelîlerden Hırakî (ö. 334/945), kendisinden döndüğü bilinmedikçe şahsın yazılı vasiyeti şahit tutmasa bile geçerlidir, zira Hz. Peygamber'in (s.a.) vasiyetin delilleri bahsinde zikri ge-

---

5 Heyet, el-Fetâva'l-Hindiyye, C. I-VI, Bulak, 1310, III, 456; Şaban/Gandûr, age., s. 30; Zuhaylî, age., VIII, 126.

6 Adevi, Ali, Hâşiye ale'l-Huraşî (Huraşî'nin «Şerh-u Muhtasari-Seyyidi-Halil» adlı şerhinin kenarında) Beyrut, ty., VIII, 173; Zuhaylî, age., VIII, 17, 127.

çen «vasiyet edecek bir şeyi olup da vasiyeti yanında yazılı olmadığı halde iki gece geçirmek müslüman bir kimsenin harcı değildir» mealindeki hadisinde, şahit şartı aranmamıştır demıştır.

Ahmed b. Hanbel'den (ö. 241/855) yapılan bir rivayet de Hırakî'nin bu görüşünü teyit eder mahiyettedir. Bu rivayete göre; şahsın yazısı meşhur olur ve vasiyetnamedeki yazının da ona ait olduğu bilinirse, böyle yazılı bir vasiyet şahit olmasa da geçerlidir.

Yine Ahmed b. Hanbel'den yapılan başka bir rivayete göre ise mûsî, yazdığını şahitlere dinletmedikçe veya yazdığını şahitler kendisine okuyup kendisi de onu tasdik etmedikçe yazılı vasiyet muteber sayılmadığı gibi, böyle olmayan bir yazılı vasiyete şahitlik de yapılamaz. Böyle bir vasiyet mühürlü olsa bile netice değişmez. Çünkü şahidin içinde ne yazılı olduğunu bilmediği şeye şahitlik etmesi câiz değildir.

Abdümelik b. Ya'la, Mehkûl, (ö. 116/734) Nümejr b. İbrahim, Leys (ö. 175/791), Evâzî (ö. 176/792), Muhammed b. Mesleme, Ebu Ubeyd (ö. 224/838) ve İshâk ise mühürle tasdik edilmiş vasiyetname muteberdir, onun muhtevasına göre hareket edilir. Böyle tasdikli bir yazıya şahitlik de câizdir demişlerdir. Ebû Ubeyd, bu görüşe delil olarak, Hz. Peygamber'in ve Hulefâ-i Râşidî'nin mektuplarını göstermiştir. Gerek Hz. Peygamber (s.a.) ve gerekse ondan sonra halifeleri, uzak şehirlerdeki idarecilerine, çeşitli hükümleri ihtiva eden mühürlü mektuplar göndermişler, mektupları taşıyanlar, onların muhteviyatını bilmedikleri halde, idareciler o mektuplara göre hareket etmişlerdir.⁷

Şafiîler ise, konuşabilen kimsenin yazılı vasiyetini kinâye kâbilinden saymışlar ve bunun ancak niyet ile meydana geleceğini; böyle bir niyetin mûsî veya onun ölümünden sonra vâ-

---

7 İbn Kudâme, age., VI, 488-489.

risleri tarafından sözlü olarak itiraf edilmesi gerektiğini savunmuşlardır. Yazılı vasiyetin şahadet yoluyla isbatı için de vasiyetçinin, vasiyetnamesine şahitleri muttali kılmasını şart koşmuşlardır.⁸

3 — İşaretle meydana gelen icâb :

Bir vasiyet muamelesi sözlü ve yazılı olarak meydana geleceği gibi, anlaşılır işaretle de meydana gelir.

Ancak ekseriyet, işaretle vasiyetin meydana gelebilmesi için mûsinin ahraz ya da dil tutukluğu gibi bir sebeple konuşamaz ve aynı zamanda yazı bilmez olmasını şart koşmuşlardır. Konuşabilen veya konuşamasa bile yazmayı bilen kimsenin işaretle yapacağı vasiyet ekseriyete göre câiz değildir.

Ayrıca Hanefîler ve Hanbelîler, dil tutukluğu bulunan kimsenin, konuşmasından ümit kesilmesi şartıyla ahraz hükmüne tâbi tutulacağını söylemişlerdir.⁹

Malikîler ise işaretle vasiyetin meydana gelmesi için vasiyetçinin konuşamaz olmasını da şart koşmamışlar; konuşabilen kimsenin de anlaşılır işaretiyle vasiyetine cevâz vermişlerdir.¹⁰

Türk Medenî Kanununa göre de vasiyetname üç şekilde düzenlenebilir :

a) El yazısı ile vasiyetname :

Bu en kolay ve sade olan şekildir. El yazısı ile vasiyetnamenin muteber olması için bütün metninin, yapıldığı yerin, tarihinin ve imzasının, hepsinin, vasiyetçinin el yazısı ile yazılmış olması şarttır.

---

8 Ramlî, age., VI, 65; Zuhaylî, age., VIII, 17, 127.

9 İbn Âbidîn, age., IV, 421; Zuhaylî, age., VIII, 17.

10 Ebu'l-Berekât, age., IV, 423-424; Zuhaylî, age., VIII, 17.

b) Resmi vasiyetname :

Resmi vasiyetname, bu işleri yapmakla görevli resmi memur önünde ve kanunun gösterdiği şartlar içinde yapılır.

c) Şifahi vasiyetname :

Şifahi veya sözlü vasiyetname ,sadece fevkalâde ve istisnai hallerde yapılması mümkün ve geçerli olan bir vasiyetname şeklidir. Bunun çok kısa zamanda, şahtiler tarafından yazılı şekle sokulması ve hakime tevdi edilmesi gerekir.¹¹

B — Kabul :

1 — Kabulün gerekliliği :

Daha önce de işaret edildiği üzere kabul, akitlerde ikinci irade beyanını ifade eder.

Bir vasiyet akdinin meydana gelmesi için mûsâ lehin vasiyeti kabulü gerekli midir? Bu, mûsâ lehin hükmi şahıs olması ile hakiki şahıs olmasına göre değişir.

a) Şayet lehine vasiyet yapılmış olan, bir cemaat, grup veya müessese ise, kabul aranmaz. Çünkü bu durumlarda kendilerine vasiyet yapılanların herbirinin kabulünün bulunması güçtür. Bunun için, vakıfta olduğu gibi burada da kabule gerek yoktur.¹²

b) Eğer mûsâ leh hakiki şahıs ise, ekseriyete göre bu durumda kabul gereklidir.¹³

---

11 İmre, Zahit, Türk Miras Hukuku, İstanbul, 1972, s. 85. (MK. mad. 479-488).

12 İbn Kudâme, age., VI, 440-441.

13 Serahsi, age., XXVIII, 47; Kâsânî, age., X, 4841; İbn Kudâme, age., VI, 440-441.

Hanefilerden İmam Züfer (ö. 158/774) ise ekseriyetten ayrılarak, bu durumda da kabulü gerekli görmemiş ve tek taraflı irade beyanı ile vasiyetin gerçekleşeceğini söylemiştir.

Züfer, vasiyeti mirasa benzetmiştir. Ona göre, lehine vasiyet edilen kimsenin mülkü, vârisin mülkü mesabesindedir. Zira, ikisi de ölümle intikal etmektedir. Vârisin mülkiyeti için kabule ihtiyaç bulunmadığına göre, mûsâ lehin mülkiyeti için de bulunmaz.¹⁴

Kabulü gerekli gören ekseri müçtehitler şu delillere dayanmışlardır :

Vasiyet, bir malı mülk edinme ehliyetini hâiz ve muayyen olan kimseye bir akitle temlik etmektir. Bu ise diğer akitlerde olduğu gibi, kabul veya kabul yerine geçecek bir şey bulunmadıkça gerçekleşmez.¹⁵

Ayrıca, bir Âyeti Kerîmede : وَأَنْ لَيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى

«İnsan için çalışmasından başka bir şey yoktur.»¹⁶ buyurulmaktadır. Bu âyet gösteriyor ki, insan için çalıştığı için karşılığın- dan başka bir şey yoktur. Mûsâ lehin kabulü olmaksızın vasiyet gerçekleşirse onun çalışması olmadan mülkiyetinin gerçekleşmesi söz konusu olur ki, özel bir delil bulunmadıkça bu câiz değildir. Lehine vasiyet edilmiş olanın kabulü bir çalışmadır. Onun için kabul ile mülkiyetin gerçekleşmesi normaldir. Kabul bulunmaksızın vârislerin mala hak kazanmaları ise başka bir delil ile sabittir.

14 Serahsî, age., XXVIII, 47; Kâsânî, age, X, 4841.

15 Serahsî, age., XXVIII, 47; İbn Kudâme, age., VI, 440.

16 Necm, 53/39.

Diğer taraftan, mûsâ lehin kabulü olmadan mülkiyetin gerçekleşmesi durumunda mûsâ lehin iki açıdan zararı söz konusu olabilir :

aa) Mûsâ leh, kendi elinde olmadan başkasının minneti altına girmiş olur.

ab) Vasiyet edilen mal, mûsâ lehin zararına olan bir şey olabilir. Bu mahzurları ortadan kaldırmak için mûsâ lehin kabulü aranmalıdır. Aksi takdirde bir insanı kendi iradesi dışında zarara sokmak söz konusu olur ki, buna vasiyetçinin yetkisi yoktur. Mirasta ise durum böyle değildir. Çünkü mirasta mülkü kabulsüz gerekli kılan bizzat Allah Teâlâ'dır. Allah Teâlâ böyle bir ilzama yetkilidir. Onun için mirasta kabule gerek yoktur. Nitekim, diğer bir kısım dinî hükümlerde de durum böyledir. Mükellefin iradesini aramaksızın, onları şari gerekli kılmıştır.¹⁷

Vasiyet akdinde ikinci irade beyanı olan kabulün gerekliliğinde birleşmiş olan ekseri müçtehtiler, bunun rükün olarak mı, yoksa şart olarak mı gerekli bulunduğu ihtilâf etmişlerdir :

Daha önce de ifade edildiği gibi Kâsânî, bunun rükün olduğunu söylemiş ve bu görüşü İmam Züfer dışındaki Hanefî müçtehitlerine nispet etmiştir.

Bazı Hanefî fıkıh kitaplarında ise kabul vasiyetin şartı olarak zikredilmiştir.¹⁸

---

17 Kâsânî, age., X, 4841.

18 Bâberti, Ekmelüddin Muhammed b. Mahmud, Şerhu'l-inâye ale'l-Hidâye (Kadıızâde Efendi'nin Tekmiletü Fethil-Kadir'inin ke-
narında), Bulak, 1318, VIII, 430; Heyet, el-Fetvâ'l-Hindiyye, VI, 90; İbn Âbidîn, age., V, 416.

Ekseri müçtehitler de kabulü vasiyetin şartları arasında saymışlar ve vasiyetin icâb rükününe mûsî, mûsâ leh ve mûsâ bihi de ilâve ederek vasiyet için dört rükün kabul etmişlerdir.¹⁹

Alış veriş vb. akitlerde kabulün, icâb gibi rükün olarak sayıldığını dikkate alırsak, Kâsânî tarafından naklolunan Hanefîlerin görüşünün tercihe değer olduğunu söyleyebiliriz.²⁰

2 — Kabulün şekilleri :

Vasiyeti meydana getirecek maksada uygun bir kabul sârih (açık) olabileceği gibi delâleten de olabilir.

Açık kabul, «kabaı ettim, razı oldum» gibi ifadelerle meydana gelen kabuldür.

Delâleten kabul ise vasiyete konu olan şeyi (mûsâ bihi) satmak, hibe etmek, kiraya vermek gibi kabul sayılabilecek herhangi bir tasarrufla meydana gelir.

Hanefîler vasiyetin, lehine vasiyet olunan tarafından reddedilmemesini, diğer bir ifade ile vasiyetin reddedilmesinden ümit kesilmesini de kabul için yeterli görmüşlerdir. Konuyla ilgili olarak Kâsânî şunları söylemektedir : «Üç imamımıza göre vasiyetin rüknü icâbî ve kabuldür. İcâb mûsîden, kabul ise mûsâ lehten meydana gelir. Bu ikisi birlikte bulunmadıkça vasiyetin rüknü tamam olmaz. İstersen, vasiyetin rüknü, mûsî tarafından icâbın yapılması; mûsâ leh tarafından da reddin meydana gelmesidir diyebilirsin. Bu ise onun reddetmesinden ümit kesilmesiyle olur.»²¹

---

19 İbn Rüşd, age., II, 385; Ramli, age., VI, 41, 66; Ebu'l-Berekât, age., IV, 422-424; Kişki, age., s. 107, 109; Şabân/Ğandûr, age., s. 23-24.

20 İbn Âbidin, age., V, 416; Kişki, age., s. 109.

21 Kâsânî, age., X, 4841.

Diğer ekseri müçtehtiler ise, kabul için reddetmemeyi yeterli bulmamışlar, kabulün ancak açık bir söz veya rızaya delâlet edecek bir tasarrufla meydana geleceğini söylemişlerdir.²²

3 — Kabulün şartları :

Hanefiler, vasiyetin sahih olarak gerçekleşmesi için kabulün, icâba uygun olmasını şart koşarlar. Onlara göre şayet kabul icâba aykırı düşerse sahih olarak gerçekleşmiş olmaz. Çünkü, kabul icâba aykırı olduğu zaman aralarında bir irtibat meydana gelmez. Dolayısıyla icâb karşılıksız kalmış olur ki, bu durumda vasiyetin rüknü tamamlanmış olmaz. Binaenaleyh, bir kimse iki şahsa, «Şu evimi size vasiyet ettim.» diyerek vasiyette bulunduktan ve öldükten sonra, o iki şahıstan sadece biri vasiyeti kabul edip de diğeri reddedecek olsa, bu vasiyet bâtil olur. Çünkü şart, yerine gelmemiştir. Burada şart, ikisinin kabulüdür. Fakat böyle bir ev önce bir şahsa sonra da, bundan dönmeksizin, başka bir şahsa vasiyet edilip de bilâhare bunlardan sadece birisi kabul etse bu evin yarısına sahip olur; diğer yarısı da vasiyetçinin vârislerine intikal eder. Zira bu, ayrı ayrı iki vasiyet demektir. Bunu kabulde lehlerine vasiyet edilenlerin birleşmeleri şart değildir.²³

4 — Kabulün zamanı :

Kabul için belli bir zaman yoktur. Ancak vasiyette kabulün muteber olması için vasiyetçinin ölümünden sonra meydana gelmesi lâzımdır. Vasiyet eden hayatta iken vasiyetin lehine vasiyet edilen tarafından kabul edilip edilmemesinin bir önemi yok-

---

22 İbn Kudâme, age., VI, 441; Mutî'î age., XVI, 410; Zuhaylî, age., VIII, 18.

23 Kâsânî, age., X, 4846; Bilmen, age., V, 119.

tur. Çünkü vasiyet akdi lâzım, yani tarafları bağlayıcı, dönülmesi mümkün olmayan bir akit değildir. Vasiyetçinin yaşadığı sürece ondan dönme hakkı mevcuttur. Bu bakımdan vasiyetin hükmü mûsinin ölümünden sonra sabit olur.²⁴

Kabulün, vasiyetçinin ölümünün hemen akabinde, yani fevrî olarak meydana gelmesi şart değildir. Ölümünden sonra herhangi bir zamanda gerçekleşebilir. Bu zamanın uzun veya kısa olması da neticeyi değiştirmez.²⁵ Çünkü kabulde fevrîlik, alış veriş gibi müneccez akitler için sözkonusudur. Vasiyet ise bu akitlerden değildir.

Ancak Şafiîler²⁶ ve Hanbelîler²⁷ vasiyetçinin vârislerinin, mûsâ lehten vasiyeti kabul veya reddetmesini isteyebileceğini; böyle bir istekten sonra da hâlâ kabul veya redde yanaşmazsa, bu tutumun vasiyeti red sayılacağını söylemişlerdir .

Kabul ölümünden bir müddet sonra meydana gelirse bu vasiyet ölümünden itibaren mi, yoksa kabul vaktinden itibaren mi geçerlidir? Bu konu müçtehitler arasında tartışmalıdır :

a) Hanefîler, bazı Şafiîler ve Hanbelîlerle bir kısım Malikîler bu durumda vasiyetin ölüm vaktinden itibaren geçerli olduğunu söylemişlerdir. Zira, ölüm vaktine izafe edilen icâb, o zamanda mülkiyetin sebebi olmaktadır. Mûsâ leh vasiyeti kabul edince, vasiyete konu olan maldaki mülkiyeti, mülkiyet sebebinin mevcut olduğu ölüm zamanından itibaren sabit olmuş olur.

---

24 Kâsânî, age., X, 4843; Şîrâzî, age., I, 452; İbn Kudâme, age., VI, 441; Ebu'l-Berekât, age., IV, 424; Kişki, age., s. 107; Bilmen, age., V, 118.

25 İbn Kudâme, age., VI, 441; Zuhaylî, age., VIII, 18.

26 Şîrâzî, age., I, 452-453; Mutî'î, age., XVI, 412; Zuhaylî, age., VIII, 18.

27 Zuhaylî, age., VIII, 18.

Bu görüşe göre, vasiyet konusu malda ölümden sonra meydana gelecek artışlar, ister kabulden sonra, isterse kabulden önce meydana gelmiş olsun, lehnî vasiyet edilene aittir. Artış, kabulden sonra meydana gelirse durum açıktır. Çünkü o artış, aslın mülkiyetinin sabit olmasından sonra meydana gelmiştir. Aslın mülkiyetinin sabit olması, artışın mülkiyetini de gerektirir. Artış kabulden önce meydana gelirse, daha önce de ifade edildiği gibi, asılda kabulden sonra meydana gelen mülkiyet, ölüm zamanından itibaren sabit olmuş demektir. Dolayısıyla aslın mülkiyeti, artanın mülkiyetini de gerektirmektedir.²⁸

b) Şafîî mezhebindeki bir görüş ile,²⁹ Hanbelîlerde sahih kabul edilen bir görüşe³⁰ ve bir kısım Malikîlere³¹ göre ise, bu durumda vasiyet kabul vaktinden itibaren geçerlidir. Zira bu, bir aynın mülkiyetinin belli bir şahsa geçirilmesidir. Bu ise kabule ihtiyaç gösterir. Diğer akitlerde olduğu gibi, mülkiyet kabulden önce sabit olamaz, çünkü kabul, mülkiyet sebebinin tamamlayan unsurlardandır. Hüküm, sebebinden önce sabit olamaz.

Bu görüşe göre, vasiyet konusu malda, ölümden sonra, fakat kabulden önce meydana gelen artışlar, ölümden önceki artışlar gibi vasiyetçiye aittir. Dolayısıyla, mirasçılara intikal eder.³²

c) Bu konuda Sehnûn (ö. 240/854) tarafından daha âdil olarak değerlendirilen, yine Malikîlere ait diğer bir görüş daha vardır ki, bu görüşe göre, vasiyetin geçerliliği ve yerine getirilmesinde, ölüm zamanı ile kabul zamanı ikisi birlikte muteber sayılmıştır. Bu görüş sahipleri, vasiyetin yerine getirilmesinde kabul şarttır; mülk ise ölüm ile meydana gelmektedir. Dolayı-

---

28 Kâsânî, age., X, 4959-4960; Kîşkî age., s. 107-108.

29 Şîrâzî, age., I, 452.

30 İbn Kudâme, age., VI, 441.

31 Düsûkî, age., IV, 424.

32 İbn Kudâme, age., VI, 441.

siyle, ikisine birden riayet etmek gerekir diye düşünmüşlerdir. Bu görüşe göre, ölümden sonra, fakat kabulden önce meydana gelecek artışların üçte biri lehine vasiyet edilenin, üçte ikisi ise, vasiyetçinin vârislerindedir.³³

5 — Kabul ve redde yetkili olanlar :

Kabulün, mûsâ lehin yetkisinde bulunduğunu, lehine vasiyet edilenin muayyen şahıs değil de muayyen olmayan şahıs olması durumunda ise, kabule ihtiyaç bulunmadan, tek taraflı irade beyanı ile vasiyetin meydana geleceğini daha önce ifade etmiştik.

Ehliyeti tam olan muayyen mûsâ lehlerin, vasiyeti kabule bizzat yetkili olduğu; deli, bunak (matûh), mümeyyiz olmayan çocuk gibi, ehliyeti bulunmayan kimselerin ise vasiyeti kabul veya redde yetkili olmayıp bu yetkinin, onların velîlerine ait bulunduğu hususunda herhangi bir ihtilâf yoktur.³⁴

Mümeyyiz çocuklar, sefihliğinden dolayı hacr altında bulunan kimseler gibi ehliyeti noksan olanların vasiyeti kabul veya redde yetkili olup olmadıkları konusu ise tartışmalıdır :

Hanefîler, bunların kabul yetkileri vardır; çünkü vasiyet, hibe ve vakfa hak kazanmak gibi sırf menfaat olan tasarruflardandır. Böyle bir tasarrufu, ne ehliyeti noksan olan kimselerin ve ne de onların velîlerinin reddetmeye yetkisi yoktur, zirâ bunu reddetmek sırf zarardır demişlerdir.³⁵

Diğer ekseri müçtehidler ise, böyle ehliyeti noksan olan kimseler adına vasiyeti kabul ve red yetkisinin de onların velîlerine ait bulunduğunu savunmuşlardır.³⁶

33 Düsûki, age., IV, 424.

34 İbn Kudâme, age., VI, 440; Ramli, age., VI, 66; Ebu'l-Berekât ve Düsûki, age., IV, 424; Zuhayli, age., VIII, 21.

35 Zuhayli, age., VIII, 21.

36 İbn Kudâme, age., VI, 440; Ebu'l-Berekât ve Düsûki, age., IV, 424; Zuhayli, age., VIII, 21.

Gerek ehliyetsizlik ve gerekse noksan ehliyet sebebiyle veliye kabul ve red yetkisi tanıyanlar, velinin, adına tasarrufta bulunduğu kimsenin menfaatine hareket etmesini şart koşmuşlar, aksi takdirde yapılan tasarrufun bâtil olacağını³⁷ ve velinin azledileceğini³⁸ söylemişlerdir.

6 — Kabul veya reddeden önce mûsâ lehine ölmesi :

Vasiyetçinin ölümünden sonra, henüz kabul meydana gelmeden lehine vasiyet edilen şahıs da ölecek olursa, ekseri müçtehidlere göre vasiyet sahih olarak devam eder ve onun vârisleri kendi yerine geçer. Çünkü bu, mûsâ leh için sabit olmuş bir haktır, o ölünce vârisleri kendi yerine geçerler. Bu konuda Hz. Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur :

من ترك حقه فلورثته «Hakkını terkedenin hakkı varislerindedir.»

Bu, bir kusur sebebiyle malı reddetme muhayyerliği gibidir.

Hanbelîlerden Ebu Abdullah b. Hamid, bu durumda vasiyet bâtil olur, zira bu, kabule ihtiyaç gösteren bir akittir. Akit meydana gelmeden kabule yetkili olan ölürse akit bâtil olur, nitekim hibede de durum böyledir demiştir.³⁹

Kabul veya reddeden önce mûsâ lehine ölmesi durumunda vârislerinin onun yerine geçeceğini savunan ekseri müçtehitler, onların da bunu kabul veya redde yetkileri konusunda ihtilâf etmişlerdir :

Hanefîler, vasiyet konusu mal, istihsânen, mûsâ lehine vârislerinin mülkiyetine geçer, çünkü artık reddedilmekten ümit kesilmekle vasiyetin rüknü tamam olmuştur demişlerdir. Daha

---

37 İbn Kudâme, age., VI, 440.

38 Ramli, age., VI, 66.

39 İbn Kudâme, age., VI, 439.

önce de geçtiği üzere Hanefiler, vasiyeti reddetmekten ümit kesilmesini de kabul için yeterli görmektedirler. Mûsâ lehine ile bu da meydana gelmiş olmaktadır.⁴⁰

Malikîler,⁴¹ Şafiîler⁴² ve Hanbelîler ise bu durumda vasiyeti kabul ve red yetkisi, lehine vasiyet edilenin mirasçılarına geçer. Kabul ederlerse mal onlara verilir, aksi takdirde vasiyet bâtil olur. Bir kısmı kabul, bir kısmı da reddederse, herkesin kabul ve reddi kendi hisseleri hakkında geçerlidir. Zira bu, kabule ihtiyaç gösteren bir akittir. Alışveriş ve hibe gibi kabul bulunmadan gerekli olmaz demişlerdir.⁴³

Ekseriyetin bu görüşü daha mâkul gözükmektedir. Çünkü, vasiyet için kabulün gerekliliği kısmında da geçtiği üzere, kabulsüz gerçekleşmesi durumunda mûsâ leh için söz konusu olan mahzurlar, onun vârisleri için de geçerlidir. Mûsâ lehe tanınan kabul hakkı onun mirasçılarında da tanınmalıdır.

7 — Kabul veya reddin dönme :

Vasiyetçi hayatta iken lehine vasiyet edilenin vasiyeti kabul veya reddetmesinin bir önemi olmadığını; mûsâ leh için söz konusu olan mahzurlar, onun vârisleri için de geçerlidir. Mûsâ lehe tanınan kabul hakkı onun mirasçılarında da tanınmalıdır.

Burada bahis mevzuu edilecek olan husus, vasiyetçinin ölümünden sonra mûsâ leh, vasiyeti red veya kabul ettikten sonra görüşünü değiştirirse bunun neticeye tesiri hususudur. Bu konuda müçtehitler, farklı fikirler ileri sürmüşlerdir :

---

40 Kudûrî, Ebu'l Hasen Ahmed b. Muhammed, el-Kitâb, Meydânî'nin el-Lûbab fî Şerhi'l-Kitâb isimli şerhi ile birlikte, C. I-IV, İst., ty., IV, 170; Kâsânî, age., X, 4841-4842; Bilmen, age., V, 118.

41 Ebu'l-Berekât ve Düsûkî, age., IV, 424.

42 Şîrâzî, age., I, 453.

43 İbn Kudâme, age., VI, 439-440.

a) Hanefiler, lehine vasiyet edilen vasiyeti reddettikten sonra fikrini değiştirecek olursa, bunun bir önemi yoktur. Vasiyet edilen mal, mûsinin vârislerine verilir, çünkü mûsâ leh vasiyeti reddetmekle hakkını ortadan kaldırmıştır; bundan döne rek yeniden hak sahibi olması söz konusu değildir demişlerdir.

Bunun aksi varit olursa, yâni mûsâ leh vasiyeti kabul ettikten sonra fikrini değiştirip, reddetmeye kalkarsa bu reddi kabul edip etmeme yetkisi vasiyetçinin varislerine aittir. Eğer bunlar, mûsâ lehin bu reddini kabul ederlerse vasiyet bozulur ve mal vârislere intikal eder, etmezlerse mal geçerli olarak kalır; vârisler bunu kabule zorlanamazlar.⁴⁴ Vârisler birden fazla ise vasiyetin bozulması ve malın vârislere verilmesi için bir kısmının veya bir tanesinin, mûsâ lehin reddini kabul etmesi yeterlidir.⁴⁵

b) Şafiîler⁴⁶ ve Hanbelîlere⁴⁷ göre lehine vasiyet edilen, vasiyet konusu malı kabul edip teslim aldıktan sonra reddetmeye kalkarsa bu reddin bir önemi yoktur. Çünkü, mûsâ lehin mülkiyeti kabul ile sâbit, teslim alma (kabz) ile de kesinlik kazanmıştır. Dolayısıyla bunu reddetmesi, sahibi bulunduğu diğer malları reddetmesi gibidir. Ancak, şâyet vârisler, onun bu reddini kabul ederlerse bu, lehine vasiyet edilenin, vasiyetçinin vârislerine yaptığı bir hibe mahiyetini alır ve bu muamele hibe hükümlerine tâbi tutulur.

Şâyet kabulden sonra, fakat henüz teslim almadan önce red meydana gelirse, bu hususta Şafiî mezhebinde iki görüş bulunmaktadır : Bir görüşe göre, red muteber olup, mal mûsinin vârislerine verilir, zira henüz kabz meydana gelmeden mülkiyet

---

44 Bilmen, age., V, 119-120; Zuhaylî, age., VIII, 19-20.

45 Zuhaylî, age., VIII, 20.

46 Şirâzî, age., I, 452; Mutî'î, age., XVI, 412; Zuhaylî, age., VIII, 20.

47 İbn Kudâme, age., VI, 437-438; Zuhaylî, age., VIII, 20.

tamam olmaz. Dolayısıyla bu durum, kabul meydana gelmeden reddetmeye benzer ve bu red muteber olur. Diğer bir görüşe göre ise, mülkiyet kabul ile meydana geleceği ve teslim almaya (kabz) ihtiyaç göstermeyeceği için bu durumda da red muteber olmaz ve vasiyet konusu mal mûsâ lehe verilir.

Hanbelîler, kabulden sonra fakat henüz kabzden önce red meydana gelmesi durumunda vasiyet konusu malı dikkate alarak bir değerlendirme yapmışlardır. Onlara göre vasiyet konusu şey ölçülür ve tartılır. (mekîl ve mevzûn) cinsinden ise red makbul olup vasiyet sona erer, çünkü bu gibi şeylerde teslim almadan önce mülkiyet meydana gelmez. Ama vasiyete konu olan şey ölçülür ve tartılır cinsinden değilse, red de muteber değildir, mal mûsâ lehin olur, zira kabz bulunmasa da kabul ile malda mülkiyet sabit olmuştur.

II — VASIYETİN ŞEKİL VE ŞARTLARI

A — Şekli :

Vasiyetin bir akit olduğunu daha önce zikretmiştik. İslâm hukukunda akitler, genellikle birtakım şekil ve formalitelere tâbi değildir. Tarafların rızalarıyla teşekkül eder.⁴⁸

Esas itibariyle şerî hükümler, insanı başkasının haklarına riayetkâr ve kötü davranışlardan sakınması icap eden bir varlık olarak kabul etmiş bulunduğundan beşerî münasebetleri birtakım formüllere bağlamaya lüzum görmemiş; tarafların rızalarıyla iktifâ etmiştir.⁴⁹

---

48 Ebu Zehra, age., s. 205-206; Şener Abdulkadir, İslâm Hukukunda Hibe, Ankara, 1984, s. 37.

49 Önder age., s. 28-29.

Şekil ise bazı akitlerde belli amaçlarla ve istisnâî olarak aranmaktadır.⁵⁰

Roma hukuku ve bugünkü mevzuatımızın aksine olarak İslâm hukukunda vasiyet de şekli akitlerden değildir. Burada vasiyet ne bir merasime tâbi tutulmuş ve ne de bir şekle bağlanmıştır.⁵¹

Ancak, ihtiyata uygunluk ve isbat açısından, vasiyetin yazılması ve ona şahit tutulması, fakihlerce müstehab olarak değerlendirilmiştir.⁵²

Osmanlı şer'iyeye sicillerinde de yapılan vasiyetlerin kadınlar tarafından kısmen de olsa, isbat gayesiyle sicile kaydedildiği görülmektedir.⁵³

B — Şartları :

Bir vasiyet akdinde, ekseri müçtehitlerce rükün olarak kabul edilen dört temel unsur bulunmaktadır. Bunlar, vasiyet eden (mûsî), lehine vasiyet edilen (mûsâ leh) vasiyet konusu (mûsâ bih) ve vasiyeti meydana getiren ifade (sıyga).

Bunlardan sıygaya dair gerekli bilgi, vasiyetin rükünleri konusunda verilmiş bulunmaktadır.

Burada diğer üç unsuru ayrı ayrı ele alarak, bunlara ait şartları izaha çalışacağız.

1 — Vasiyet edene (mûsiye) ait şartlar :

a) Ehliyet :

Bir vasiyet muamelesinin sahih olması için her şeyden önce vasiyet edenin bağış yapmaya (teberruya) ehil olması gere-

---

50 Şener, age., s. 37.

51 Önder, age., s. 28.

52 İbn Kudâme, age., VI, 490.

53 Cin, Halil/Akgündüz, Ahmet, Türk Hukuk Tarihi, C. I-II, Konya 1989, II, 113.

kir. Çünkü vasiyet, ölümden sonraya ait bir bağıştır. Şahsın buna ehliyetli olması şarttır.

Bu şart çerçevesinde makbul sayılmayan vasiyetleri şöylece sıralayabiliriz.

aa) Delinin vasiyeti :

Deli, hiçbir muamelât ehliyetine sahip değildir. Çünkü muamelât ehliyetinin dayanağı, akıl ve temyiz gücüdür. Deli bunlardan mahrum bulunduğu için ehliyeti de yoktur. Binaenaleyh, diğer akit ve tasarrufları gibi delinin vasiyeti de muteber değildir. Bunak (mâtûh) lar da deli gibidir.⁵⁴

ab) Kölenin vasiyeti :

Köleler de vasiyete ehil olmayan kimselerdendir. Mükâteb olsalar bile kölelerin vasiyeti muteber değildir. Zirâ kölelerin mallarında efendilerinin hakları vardır.⁵⁵

ac) Çocuğun vasiyeti :

Mümeyyiz olmayan bir çocuğun⁵⁶ vasiyetinin sahih olmadığı konusunda müçtehitlerin herhangi bir ihtilâfı yoktur. Ancak İyas b. Muâviye'den çocuğun ve delinin hayır sayılabilecek vasiyetinin sahih olacağına dair bir görüş nakledilmişse de bu görüş makbul bulunmamıştır. Çünkü gerek deli ve gerekse mü-

---

54 Kâsânî, age., X, 4847; İbn Rüşd, age., II, 385; İbn Kudâme, age., VI, 528, Uzunpostalcı, age., II, 91.

55 Kâsânî, age., X, 4847-4848; Bilmen, age., V, 123.

56 Yedi yaşından küçük çocuklar mümeyyiz olmayan çocuklardır. Yedi yaşından itibaren çocuklar mümeyyiz sayılırlar. Bkz. Zeydân, Abdülkerim, el-Veciz fi Usûli'l fıkıh, Bağdat, 1973, s. 75.

meyyiz olmayan çocuk, muamelât ehliyeti diye adlandırılan edâ ehliyetinden mahrûm olan kimselerdir. Böyle bir ehliyeti bulunmayan kimselerin tasarruflarının muteber olması söz konusu değildir. Bunların, ibâdetleri de dahil sırf menfaatine olan tasarrufları bile sahih kabul edilmezken, vârisleri için zararı söz konusu olan vasiyetinin sahih kabul edilmesi düşünülemez.⁵⁷

Mümeyyiz olan çocuğun vasiyetine gelince :

Hanefiler, bunun vasiyetini de muteber saymamışlardır. Çünkü bu tasarruf dünyevî açıdan sırf zararına olan bir tasarruftur demişlerdir.⁵⁸

Hasan el-Basrî ve Mücahid'in görüşleri ile Şafii'nin iki görüşünden biri de böyledir. İbnü'l-Münzir (ö. 318/930) bu görüşü Ahmed b. Hanbel'den de rivayet etmiştir.⁵⁹

Malikîlere⁶⁰ ve Şafii'nin diğer bir görüşüne⁶¹ göre ise mümeyyiz çocuğun vasiyeti sahihtir.

Hanbelîler, mümeyyiz çocukları da iki grupta mütalâa etmişlerdir : On yaşını tamamlamış mümeyyiz bir çocuğun vasiyeti bu mezhepte muteber sayılırken yedi ile on yaşları arasındaki mümeyyiz çocukların vasiyetlerinde ihtilâf edilmiştir.⁶²

Mümeyyiz çocuğun vasiyetini makbul sayanların delilleri şunlardır : Vasiyet bir sadakadır, çocuğa sevap kazandırır. Dünya ve âhiret açısından da kendisine bir zararı yoktur. Namaz, oruç ve diğer ibâdetler gibi çocuğun sırf yararına olan tasarrufların aksine, vasiyetin çocuğun yararına olan bir tasarruftur.

---

57 İbn Kudâme, age., VI, 528.

58 Kâsânî, age., X, 4847.

59 İbn Kudâme, age., VI, 527.

60 İbn Rüşd, age., II, 385; Ebu'l-Berekât, IV, 422.

61 Şîrâzî, age., I, 450; Ramli, age., VI, 41.

62 İbn Kudâme, age., VI, 526-527.

rurları makbul ve muteberdir. Nitekim, Hz. Ömer de çocuğun vasiyetini geçerli saymıştır. Rivayete göre, on veya oniki yaşlarında bir çocuk dayıları için vasiyette bulunmuş; mesele Hz. Ömer'e intikal ettirildiğinde O, bu vasiyeti geçerli saymıştır.⁶³

Mümeyyiz de olsa çocuğun vasiyetini muteber görmeyen Hanefilerden Kâsânî, bu delillere şu karşılığı vermiştir: Vasiyetin sevâba vesîle olduğu doğrudur. Ancak bu bir dünyevî karşılık değildir. Diğer sadakalarda da olduğu gibi çocuk buna mâlik olamaz. Üstelik vasiyet etmede sevap bulunduğu gibi, vasiyet etmeyip malı vârislere bırakmada da sevap olabilir. Hattâ, bazı durumlarda vasiyet etmeyip malın tamamını mirasçılara bırakmak daha uygun bir davranıştır.

Hz. Ömer'in çocuğun vasiyetine cevâz vermesine gelince, bu vasiyet belki de çocuğun kendi teçhiz ve tekfini ile ilgili bir vasiyettir. Çocuğun bu tür vasiyetleri bizce de câizdir. Çünkü zaten bunlar vasiyetsiz de yerine getirilecek olan hususlardır.⁶⁴

ad) Sefihin vasiyeti :

Sefih, malını akla ve dine aykırı olacak bir şekilde harcayan, saçıp savuran kimseye denir.

Böyle bir tutumundan dolayı, mali tasarrufları kısıtlanmış (hacr altına alınmış) da olsa sefihin vasiyeti makbul ve muteber sayılmıştır.⁶⁵ Zirâ, sefih de mükellef ve sözleri muteber olan kimselerdendir. Diğer taraftan sevaba da ihtiyacı vardır.⁶⁶ Vasi-

---

63 İbn Kudâme, age., VI, 527-528, Rivayet için bkz. Mâlik, age., Vasiyye, 37/2, r. 2, 3; Sâid b. Mansur, es-Sünen, C. I-II, Beyrut, 1405/1985, I, 126-127, r. 431, 434.

64 Kâsânî, age., X, 4847.

65 İbn Kudâme, age. VI, 528; Ramli, age., VI, 41; Ebu'l-Bere-kât, age., IV, 422; Bilmen, age., V, 139, VII, 292.

66 Ramli, age., VI, 41.

yet sırf menfaatine olan bir tasarruftur. Yaptığı ibadetler gibi sahih olarak gerçekleşir.⁶⁷

Ayrıca, sefiî'nin hacr altına alınması kendi haklarını korumak içindir. Şâyet onlar vasiyetten alıkonulurlarsa vârislerin haklarından dolayı hacr altına alınmış olurlar ki, bu doğru değildir.⁶⁸ Bu görüşler ekseri müçtehtilere aittir.

Şafîî ve Hanbelî mezheplerinde hacr altında bulunan sefiînin vasiyetinin muteber olmadığına dâir bir görüş daha bulunmaktadır.⁶⁹

æ) Müflisîn vasiyeti :

Hanefî fakihlerinden Kâsânî'nin ve Malikîlerden Ebu'l-Berekât'ın (ö. 1201/1786) ifadesine göre bir vasiyet muamelesinin sahih olması için vasiyetçinin, terikesinin tamamını kapsayacak şekilde borçlu olmaması şarttır. Şâyet mûsinin borçları, terikesinden fazla veya ona eşitse onun vasiyeti sahih olmaz.⁷⁰ Çünkü, ölünün terikesine taallûk eden haklar açısından borçlar vasiyet ve mirastan önce gelir.

Ayrıca borç, yerine getirilmesi farz olan bir haktır; vasiyet ise nâfile bir sâdaka (teberru) dur. Farzlar teberrulardan önce gelir.⁷¹

Yine Hanefî fakihlerinden Mergînânî (ö. 593/1197) borçları malın tamamını kapsayan bir şahsın vasiyetinin, alacaklılar kendisini ibra etmedikçe câiz olmayacağını; alacaklılar kendisini

---

67 İbn Kudâme, age., VI, 528.

68 Ebu'l-Berekât, age., IV, 422.

69 İbn Kudâme, age., VI, 528; Ramlî, age., VI, 41.

70 Kâsânî, age., X, 4849; Ebu'l-Berekât, age., IV, 422.

71 Kâsânî, age., X, 4849.

ibrâ ederlerse borç engeli ortadan kalktığı için bu vâsiyetin geçerli olacağını söylemiştir.⁷²

Merginânî'nin bu ifadesinden, vasiyetçinin müflis olmaması şartının, vasiyetin geçerlilik (nefâz) şartı olduğu anlaşılmaktadır.

Şafilere de müflisin vasiyetinin alacaklıların iznine bağlı (mevkûf) bulunduğunu, izin verirlerse bu vasiyetin geçerli, vermezlerse bâtil olacağını söylemişlerdir.⁷³

af) Sarhoşun vasiyeti :

Malîkîler⁷⁴ ve Hanbelîler,⁷⁵ sarhoşun vasiyetini muteber saymamışlardır. Bu görüşe göre sarhoşluğun mübâh bir yolla meydana gelmesi ile haram bir yolla meydana gelmesi arasında da fark yoktur. Çünkü sarhoş, akıllı değildir. Dolayısıyla delininki gibi onun vasiyeti de sahih olmaz. Sözlü tasarruflarından olduğu halde ,haram yolla sarhoş olanın talâkının muteber sayılması ise günâh işlemesi sebebiyle hükmün onun aleyhine ağırlaştırılmasından dolayıdır... Bu, vasiyetinin de böyle olmasını gerektirmez. Çünkü vasiyette mûsinin bir zararı yoktur ki, onun aleyhine geçerli sayalım. Burada zarar vârisler için söz konusudur.

Hanefîler⁷⁶ ve Şafiîler⁷⁷ ise meşrû olmayan bir yolla sarhoş olan kimsenin vasiyetini geçerli saymışlardır. Zirâ onlar, harâm yolla meydana gelen sarhoşluğu tasarruflarının geçerliliği açısından bir engel görmemişlerdir.

---

72 Merginânî, age., IV, 234.

73 Zuhaylî, age., VIII, 27.

74 Ebu'l-Berekât, age., IV, 422.

75 İbn Kudâme, age., VI, 529.

76 İbn Nüceym, el-Eşbâh ve'n-Nezâir, s. 310.

77 Ramlî, age., VI, 42; Cezîrî, age., IV, 322.

Vasiyetin bir akit olduğu, akitlerde akdi yapanların rızalarının asıl bulunduğu sarhoşun ise böyle bir tasarrufta rızasının olmadığı dikkate alınırsa, birinci görüşün daha isabetli olduğu söylenebilir.

ag) Hastanın vasiyeti :

Burada vasiyetini inceleyeceğimiz hastadan gâye, ölüm ile sonulçanan bir hastalığa tutulan kimsedir. Böyle bir hastaya hukuk dilinde ölüm hastası (marfdu'l-mevt) bu tür hastalığa da ölüm hastalığı (maradu'l-mevt) denir.

Bu türden de olsa hastalık, akli ihlâl etmediği için ehliyeti ortadan kaldıran bir durum değildir.⁷⁸ Dolayısıyla hastanın vasiyetinin, diğer sağlam insanların vasiyetinden farkı yoktur.

Ancak, ölüm neticesinde mal kendilerine intikal edeceği için vârislerin haklarını koruma açısından ölüm hastasının, muhâbât denilen, değer fiyatından (semen-i mislinden) noksanına satışı ile hibe, sadaka, âzâd etmek, vakıf, borçtan ibrâ, malî tazminatı gerektiren bir suçu af gibi teberru nevinden tasarrufları vasiyet mahiyetinde görülmüş ve bunlar vasiyet hükmüne tâbi tutularak malın üçte birinden muteber sayılmıştır.

Bu, ekseriyetin görüşüdür. Hz. Peygamber'in (s.a.) «Şüphesiz Allah (dünyadaki iyi) amellerinize ilave olarak, vefatiniz anında mallarınızın üçte birini size tasadduk etmiştir.»⁷⁹ hâdisi de buna delil olarak kabul edilmiştir.⁸⁰

Ancak Zahirîler, hangi çeşitten olursa olsun hastalığı bir kısıtlama sebebi saymamışlar ve hastanın bütün tasarruflarının, sağlam insanlarınki gibi, malının tamamından muteber olduğunu

78 Bkz. Zeydân, el-Veciz, s. 83.

79 Bkz. s. 18.

80 İbn Kudâme, age., VI, 491; Mevsûlî, age., V, 72; Karaman age., II, 118-119; Zuhaylî, age., VIII, 130.

savunmuşlardır. Bunlar : وانملوا الخير • «Hayır yapınız»⁸¹,

• ولا تنسوا الفضل بينكم • : «Aranızda iyilik ve ihsânı unutmayın»⁸²

gibi âyetlerle istidlâl etmişler; bu âyetlerde hasta ile sağlam arasında bir ayırım yapılmadığını söylemişlerdir.⁸³

ah — Mürtedin vasiyeti :

Mürtedin, yâni müslümanken dinini terkeden bir kimsenin vâsiyeti konusu müçtehidler arasında tartışmalıdır.

Ebû Hânife (ö. 150/767),⁸⁴ Şafiîler⁸⁵ ve Hanbelîlere⁸⁶ göre mürtedin vasiyeti mevkûftur. Vasiyet eden mürted şâyet İslâma geri dönerse vâsiyeti geçerlilik kazanır; ölür, öldürülür veya dâru'l-harbe kaçarsa bâtil olur.

Ebû Yusuf (ö. 182/798), Muhammed (ö. 189/805) ve Zâhirîlere⁸⁷ göre bu vasiyet sahihtir.

Malikîler ile⁸⁸ Hanbelîlerden Ebû Bekr (el-Hallâl)'a (ö. 311/923) göre ise mürtedin vâsiyeti bâtildir. Şafîî'nin bir görüşü de böyledir. Bunlar, İslâmdan dönme (irtidad) ın şahsın malındaki mülkiyetini sona erdireceği düşüncesinden hareketle bu görüşü benimsemişlerdir.⁸⁹

---

81 Hac, 22/77.

82 Bakara, 2/237.

83 İbn Hazm, age., IX, 160, 348; Karaman ,age., II, 118-119.

84 Serahsî, age., X, 104; İbn Âbidîn, age., III, 417; Fudaylât, Cebr Mahmud, Ahkâmu'r-ridde ve'l-mürteddîn, Ummân, 1987, s. 386.

85 Ramlî, age., VI, 41, VII, 421; Fudaylât, age., s. 386.

86 İbn Kudâme, age., X, 83; Fudaylât, age., s. 386.

87 Serahsî, age., X, 104-105; İbn Hazm, age., XI, 158; Fudaylât, age., s. 386.

88 Fudaylât, age., s. 387.

89 İbn Kudâme, age., X, 83.

Ebû Hânife ve O'nun görüşünde olanlar da irtidadın mal-daki mülkiyeti ortadan kaldıracığını ve şahsın tekrar İslâm'a dönünceye kadar bu hakkın mevkûf olarak kalacağını söylemişlerdir. Çünkü dinde can dokunulmazlığı ile mal dokunulmazlığı aynı sebebe bağlıdır. Can dokunulmazlığı irtidât ile ortadan kalacağına ve icabında şahsın ölümüne hükmedilebileceğine göre mal dokunulmazlığı da ortadan kalkar. Şahsın tasarrufları da mülk hükmündedir, dolayısıyla tasarruf mevkûf olarak kalır demişlerdir.

Ebû Yusuf, Muhammed ve onların görüşünde olan diğer müçtehitlerse, irtidat, tasarruf ehliyetini ortadan kaldırmaz. Mürted de tasarrufa ehil olan kimselerdendir. Tasarrufu da kendi mülkünde meydana gelmiştir. Dolayısıyla yerine getirilmelidir, diye düşünmüşlerdir.⁹⁰

Burada işaret etmeliyiz ki, Hanefî mezhebindeki mürtedin vasiyetinin mevkûf olacağı şeklindeki görüş, mürtedin erkek olması durumuna mahsustur. İslâmdan dönen kadın olursa, bu suçtan dolayı kadına ölüm cezası verilemeyeceği için onun mal-daki mülkiyetinin de sona ermiyeceği ve vasiyeti de dahil tasarruflarının geçerli olarak kalacağı hususunda bu mezhep imamları ittifak halindedirler.⁹¹

Diğer mezheplerde ise bu konuda kadın erkek ayrımı yapılmamıştır.

ai) Gayr-i Müslimlerin vasiyeti :

Burada değişik konulara ait vasiyetlerini inceleyeceğimiz gayr-i müslimleri iki grupta ele alacağız :

---

90 Serahsî, age., X, 105.

91 İbn Nüceym, el-Bahru'r-Râik Şerhu Kenzi'd-Dekâik, C. I-VII, Mısır, 1311, V, 140; İbn Âbidin, age., III, 360; Zuhaylî, age , VIII, 60.

i — Zimmilerin vasiyeti :

Zimmiler İslâm ülkesi vatandaşı olan gayrimüslimlerdir. Bunların vasiyetlerini iki grupta ele almak mümkündür :

1° — İbadet ve hayır mahiyetinde olmayan vasiyetler :

Esas itibariyle din ayrılığı vasiyete engel bir durum değildir. Binaenaleyh, gayr-i müslimlerin birbiri lehine ve müslümanlar ile müslüman olmayanların birbiri için vasiyette bulunmaları câizdir. Zimmilerin muamelât kâbilinden olan vasiyetlerinin sahih olduğunda herhangi bir ihtilâf yoktur. Zira, küfür temlike engel bir durum değildir. Nitekim gayr-i müslimin alış-veriş, hibe gibi muameleleri de câizdir.⁹²

Zimmiler vasiyet bakımından, genel olarak müslümanların tâbi olduğu hükümlere tâbidir.⁹³ Ancak, onların hukuk ve dinlerine göre mal sayılan şarap (hamr) domuz gibi şeylerin kendi aralarında vasiyet yoluyla intikâli câiz olduğu halde, müslümanların kendi aralarında veya müslüman - gayr-i müslim arasında bu mallar vasiyette konu olmazlar.⁹⁴

2° — İbadet ve hayır mahiyetinde olan vasiyetler :

Zimmilerin ibadet ve hayır mahiyetinde olan vasiyetleri konusunda mezheplerin değişik görüşleri bulunmaktadır :

---

92 Serahsî, age., XXVIII, 93-94; Kâsânî, age., X, 4848; İbn Kudâme, age., VI, 530; Hurâşî, Muhammed b. Abdullah, Muhtasar-i Seyyid-i Halil, C. I-VIII, Beyrut, ty., VIII, 168.

93 Serahsî, age., XXVIII, 93-94; İbn Kudâme, age., VI, 530; Zeydân., Ahkâmu'z-zimmiyyîn ve'l-müste'minin fi dâri'l-islâm, Bağdat, 1382/1963, s. 497; Karaman, age., III, 400.

94 Kâsânî, age., X, 4887; Hurâşî, age., VIII, 168; Zeydân, Ahkâmu'z-zimmiyyîn, s. 497; Karaman, age., III, 400.

(1) Hanefilere göre :

Hanefiler zimminin ibadet kâbilinden olan vasiyetlerini dört gruba ayırırlar :

(a) Hem İslâma hem de vasiyet eden zimminin inancına göre ibadet ve hayır sayılan yerlere yapılan vasiyetler. Müslüman veya gayr-i müslim fakirlere verilmek üzere yapılan vasiyetlerle köle azadına ilişkin vasiyetler bu çeşidin örneklerindedir ve bu vasiyet ittifakla câizdir. Bunun izahı açıktır : Çünkü hem İslâma göre ve hem de zimminin inancına göre ibadet ve hayır sayılmaktadır. Bunun sakıncalı bir yanı yoktur.

(b) Hem İslâma göre ve hem de vasiyeti yapan zimminin inancına göre günah sayılan bir sarf şartına bağlı vasiyetler. Bu tür vasiyetler ittifakla câiz değildir. Çünkü bunlar, hem müslümanlar ve hem de zimmiiler hakkında günâh sayılmaktadır.

(c) Vasiyet yapanın inancına göre ibadet ve hayır sayılmadığı halde İslâma göre böyle sayılan yerlere vasiyet. Bir zimminin câmi yapılmak veya câmilerin aydınlatılmasında kullanılmak üzere bir miktar mal vasiyet etmesi gibi. Bu tür vasiyetler de yine Hanefilerin ittifakıyla câiz görülmemiştir. Çünkü bu, onun inancına göre ibâdet değildir. Böyle olunca, onun bu vasiyeti gayr-i ciddî olarak yaptığı akla gelir. Gayr-i ciddilik (hezl) ise vasiyetin meydana gelmesine engeldir.

Diğer taraftan, biz onlar hakkındaki hükümleri, onların inançlarına göre değerlendiririz. Nitekim, şarab ve domuz gibi şeyleri müslümanlar hakkında mal saymadığımız halde, kendi inançlarını dikkate alarak, bunları onlar hakkında mal kabul ederiz ve bunlarla olan tasarruflarına cevâz veririz.

Ancak, zimminin belli bir yerin ahâlîsini zikrederek onlara câmi yapılmak üzere etmiş olduğu vasiyet câizdir. Bu durumda mal o şahıslara verilmiş sayılır. Malı alanlar, onunla diledikleri şeyi yapabilirler. Çünkü bu, onların mülkü durumundadır.

(d) Vasiyet edenin inancına göre ibâdet ve hayır sayıldığı halde, İslâma göre böyle sayılmayan vasiyetler. Kilise vb. yapılmak veya kiliseye sarfedilmek üzere yapılan vasiyetler gibi. Bu tür vasiyetler konusunda bu mezheb müctehidleri ihtilâf etmişlerdir :

Ebû Hanîfe'ye göre bu vasiyet geçerlidir. Çünkü, bu tasarruf ona göre ibâdet ve hayırdır. İslâm dîni onlara dinlerinin gereğini yerine getirmek üzere hürriyet vermiştir. Bundan dolayıdır ki, şarap, domuz gibi şeyler onlar hakkında mal sayılmış ve onların bunlara ilişkin tasarruflarına cevâz verilmiştir.

Ebû Yusuf ve İmam Muhammed ise, bu tür vasiyetleri geçerli saymamışlardır. Zirâ, bu gibi şeyler hakîkati itibâriyle günah (ma'siyet)tir. Ma'siyet olan bir şeye yardımcı olan vasiyet ise bâtıldır.

Ancak, bu tür vasiyet muayyen bir gurup hakkında olursa, meselâ, «falan yerdeki hıristiyanlara kilise yapmak üzere» dersen bu câiz olur. Bu, onlar hakkında temlik olarak kabul edilir ki, bir zimminin de buna hakkı vardır. Dolayısıyla mal kendilerinin olmak üzere onlara teslim edilir. Kendileri bu malla dilediklerini yaparlar.⁹⁵

(2) Diğer Mezheblere Göre :

Diğer üç mezhebe göre, gayr-i müslim belli kişilere değil de umûmî bir şeye veya yere sarfedilmek üzere vasiyette bulunursa, bunun İslâma göre meşrû olması gerekir. Aksi takdir-

---

95 Serahsî, age., XXVIII, 94-95; Kâsânî, age., X, 4862-4863; İbnü'l-Bezzâz, Hâfızuddîn Muhammed b. Muhammed el-Kerderî, el-Fetâvâ'l-Bezzâziyye (el-Câmi'ul-Veciz), (el-Fetüvâ'l-Hindiyyenin ke-narında) Bulak, 1310, VI, 463; İbn Âbidin, age., V, 445; Zeydân, Ah-kamu'u'z-zimmiyyin, s. 504-505; Karaman, age., III, 400-401.

de vasiyet sahih olmaz. Meselâ zimmî de olsa bir kimse kilise yapılmak üzere mal vasiyet edemez. Fakat yolcuların dinlenmesi için bir han yapılmak üzere vasiyette bulunabilir.

Gayr-i müslimlerin, kendi inancına göre ibadet sayılmayan, fakat İslâma göre ibadet sayılan şey ve yerlere yapılan vasiyet de câizdir. Meselâ bir zimmî mescit yapılmak üzere vasiyette bulunabilir.⁹⁶

Mâlîkî mezhebinde mevcut bir başka görüşe göre zimmînin İslâma göre ma'siyet sayılan meselâ, kilise yapılmak üzere vasiyette bulunmak gibi, vasiyeti de câizdir.⁹⁷

ii — Müste'menlerin vasiyeti :

İslâm ülkesine izin ve pasaportla giren harp ülkesi (Dâru'l-harp) halkına müste'men denir.

Bunların vasiyeti de zimmîlerinki gibidir. Çünkü İslâm ülkesinde buldukları sürece müste'menler muâmelât açısından aynen zimmîler gibidir.

Ancak, Hanefîlere göre müste'menin harp ülkesindeki yakınları, İslâm ülkesi bakımından yok hükmünde oldukları için müste'men bütün malını İslâm ülkesindeki zimmî veya müslümanlara vasiyet edebilir ve bu vasiyet, onun harp ülkesindeki vârislerinin izni aranmaksızın, bütün malından yerine getirilir. Şayet vasiyet eden müste'men harp ülkesindeki vârisleri için terikenin bir miktarını veya tamamını bırakmış ise, müste'menin hakkına riâyeten bu mal vârislerine teslim edilir.

---

96 İbn Kudâme, age., VI, 532, Huraşi, age., VIII, 171; Ebu'l-Bekât ve Düsûkî, age., IV, 427; Zeydân, Ahkâmu'z-zimmiyyîn, s. 506; Karaman, age., III, 401.

97 Zeydân, Ahkâmu'z-zimmiyyîn, s. 506.

Müste'menin vârisi kendisi ile birlikte İslâm ülkesinde müste'men olarak bulunursa, malın üçte birinden fazlası hakkındaki vasiyeti için vârisin izni gerekir. Çünkü, izinli ve pasaportlu bulunması sebebiyle onun hakkı da mahfuz ve mer'îdir.⁹⁸

b) Rızâ :

Bir vasiyet akdinin gerçekleşmesinde, vasiyetçi de aranan ikinci önemli şart ise rızâdır. Rızâ, vasiyetin sahih olmasının şartıdır. Çünkü vasiyet, mülke ait bir irâde beyanıdır. Bunun için de rızâ yâni irâde muhtâriyeti gereklidir.

Binaenaleyh, gayr-i ciddî olan (hâzil), zorlanan (mükreh) ve hatalı davranan (hâti) kimselerin vasiyetleri sahih değildir. Çünkü bu tür arızalar, rızâyı ortadan kaldırmaktadırlar. Vasiyet ise rızasız gerçekleşmez.⁹⁹

Türk 'Medenî Kanunu da vasiyet yoluyla yapılan tasarrufun sahih olması için vasiyetçinin bu tasarrufa ehil olması ile, bunu tam bir irade serbestliği altında yapmış olmasını şart koşmuştur.

Bu kanuna göre vasiyetçinin onbeş yaşını bitirmiş olması ve tasarruf anında temyiz kuvvetini hâiz bulunması ile ehliyet şartı yerine gelmiş olur.¹⁰⁰

İrâde muhtariyetinin gereği olarak da hatâ, hîle, tehdit veya cebir altında yapılmış olan vâsiyetler bâtil sayılmıştır.¹⁰¹

2 — Vasiyet edilecek kişiye (Mûsâ lehe) ait şartlar :

Vasiyet muamelesinin önemli bir unsurunu teşkil eden mûsâ leh için öngörülen şartları şöylece sıralamak mümkündür :

98 Zeydân, Ahkmâu'z-zimmiyyin, s. 511-513; Karaman, III, 402.

99 Kâsânî, age., X, 4848.

100 Önder, age., s. 44; İmre, age., s. 91, 97 (MK. mad. 449).

101 Önder, age., s. 48 (MK. mad. 451).

a) Mûsâ lehin mevcut olması :

Vasiyet tasarrufunun sahih olarak gerçekleşmesi için lehine vasiyet edilenin mevcut olması şarttır. Mevcut olmayan (ma'dûm) a vasiyet sahih değildir. Mûsâ lehin mevcut olması ise hakikaten veya hükmen hayatta bulunması ile gerçekleşir.

Binaenaleyh, Hanefîler¹⁰², Şafiîler¹⁰³ ve Hanbelîlere¹⁰⁴ göre ölüye vasiyet bâtıldır.

Mâlikîler ise, vasiyetçi vasiyet anında, lehine vasiyette bulunduğu şahsın ölü olduğunu bilir, buna rağmen ona vasiyet ederse, onun bu vasiyeti sahih olur; vasiye edilen mal, varsa ölünün borcuna, borcu yoksa vârislerine verilir. Vârisleri de yoksa vasiyet bâtıl olur demişlerdir.¹⁰⁵ Bunlar, vasiyetten maksat, mûsâ lehin faydalanmasıdır, borcu veya vârisleri bulunan ölü için de bu fayda temin edilmiş olmaktadır diye düşünmüşlerdir.

Birinci görüş sahibi ekserî müçtehidler ise vasiyetçinin, ölü olduğunu bilmediği bir ölüye vasiyeti ile ölü olduğunu bildiği bir şahsa vasiyeti arasında bir fark gözetmemişlerdir. Çünkü vasiyet, kabule ihtiyâç gösteren bir akittir, ölünün kabulü ise mümkün değildir.¹⁰⁶

Bu şart çerçevesinde, anne rahmindeki bir çocuğa (cenîn) vâsiyet ise ittifakla câiz görülmüştür.¹⁰⁷ Çünkü cenîn, takdiren hayat sahibidir ve mevcuttur.

---

102 Kâsânî, age., X, 4852.

103 Şîrâzî, age., I, 451; İbn Kudâme, age., VI, 436.

104 İbn Kudâme, age., VI, 436.

105 İbn Kudâme, age., VI, 436; Ebu'l-Berekât, age., IV, 426.

106 İbn Kudâme, age., VI, 436.

107 Kâsânî, age., X, 4850; İbn Kudâme, age., VI, 474; Ramlî, age., VI, 43; Ebu'l-Berekât, age., IV, 423.

Diğer taraftan vasiyet, bir insandan diğer bir insana ölümden sonra, karşılıksız mal intikal edilmesi açısından mirâs gibidir. Cenîn mirasçı olabileceğine göre, kendisine vasiyet de sahih olmalıdır. Hem vasiyet, mirastan daha müsâmahalı bir muâmededir. Nitekim, farklı din sâlikleri arasında mîras intikali söz konusu olmadığı halde, vasiyet sahih olmaktadır. Buna göre, mîrasçı olabilen cenîn, evleviyetle mûsâ leh de olmalıdır.¹⁰⁸

Cenîne yapılan vasiyet kabule de ihtiyaç göstermez. Çünkü cenîn, kendisi kabul edebilecek bir durumda değildir. Onun adına kimsenin velâyeti de bulunmadığından, onun yerine herhangi bir kimse tarafından kabul de mümkün değildir.¹⁰⁹

Vasyet akdinde kabul gerekli, ceninin kabul etmesi de mümkün olmadığı halde, cenîne yapılan vasiyet nasıl sahih oluyor? şeklindeki bir soruya şöyle cevap verilebilir : Yukarıda da işâret olunduğu gibi vasiyet bir yönden mîrasa, diğer bir yönden de hibeye benzemektedir. Hibeye benzediğinden mümkün olan yerde kabul gereklidir. Mîrasa benzediğinden de mümkün olmayan durumlarda kabul aranmaz. Böylece iki benzerlikle de birden amel edilmiş olur.¹¹⁰

Cenine vasiyetin sahih olması için, onun vasiyet zamanında anne rahminde mevcut olduğunun bilinmesi lâzımdır. Bu ise çocuğun altı ay tamam olmadan doğması ile sabit olur. Bu süre içerisinde doğum gerçekleşirse, vasiyet anında çocuğun anne rahminde mevcut olduğu kesinlik kazanmış olur. Eğer altı ay tamamlandıktan veya daha fazla bir sürede doğum meydana gelirse, vasiyet anında çocuğun anne rahminde bulunduğu kesinlik kazanmaz, ondan sonra meydana gelmiş olma ihtimali de

---

108 İbn Kudâme, VI, 474-475.

109 Bilmen, age., V, 128.

110 Zeyla'î, age., VI, 186

vardır. Böyle şüpheli durumlarda ise çocuğun vasiyet anında anne rahminde bulunduğu hükmedilemez.

Ceninin vasiyet anından itibaren anne rahminde mevcut olup, doğumun vasiyet zamanından itibaren altı ay dolmadan gerçekleşmesi gerektiği görüşü Tahâvî'den yapılan rivayete göredir ve ekserî Hanefî kitaplarında da bugünkü tercih edilmiştir.¹¹¹

Şafîiler ve Hanbelîlerin görüşleri de böyledir. Çünkü, mala hak kazanma (istihkâk)ın sebebi vasiyettir. Dolayısıyla, lehine vasiyet edilenin de onda mevcut olması gereklidir.¹¹²

Hanefî mezhebinde Zâhiru'r-Rivâye'ye göre ise bu süre vasiyet anından değil, vasiyetçinin ölümünden muteberdir. Çünkü, vasiyetin yerine getirilme zamanı ölüm zamanıdır. Binaenaleyh, ceninin bu zamanda mevcut olması aranılır, bu süre içinde doğması ile vasiyete hak kazanılmış olur.¹¹³

Yine doğumun altı ay içinde meydana gelmesi şartı, kadının evli ve kocasının hayatta bulunmasına göre aranılan bir şarttır. Kadının, kocasının ölümünden veya kocasından bâin talâka boşanmasından dolayı iddet bekliyor olması durumunda ise, ölüm veya boşanma tarihinden itibaren Hanefîlere göre iki sene,¹¹⁴ Şafîî ve Hanbelîlere göre dört sene¹¹⁵ içinde çocuğun diri olarak doğması gerekir. Çünkü, bu süre içerisinde doğan çocuğun nesebi, o kocaya aittir. Bu şekilde nesebin sabit olması, o anda çocuğun anne rahminde mevcut olmasına hükmedilme-

---

111 Bkz. Merginânî, age., IV, 235; Zeyla'î, age., VI, 186; Kadızâde, age., VIII, 434 vd.; İbn Âbidîn, age., V, 419.

112 İbn Kudâme, age., VI, 475; Ramli, age., VI, 44.

113 Kâsânî, age., X, 4850.

114 Kâsânî, age., X, 4850, Bilmen, age., V, 128.

115 İbn Kudâme, age., VI, 475; Ramli, age., VI, 44.

sini gerektirir. Dolayısıyla bu süre içinde dünyaya gelen çocuk vasiyete hak kazanır.¹¹⁶

Malikiler, bir kimsenin henüz doğmamış çocuğuna yapılacak vasiyette, çocuğun o anda anne rahminde olmasını da şart koşmamışlardır. Onlara göre bir kimsenin, «Şunu falanın olacak çocuğuna vasiyet ettim» şeklindeki bir vasiyeti sahih olup, eğer çocuk o anda anne rahminde ise sağ olarak doğuncaya; anne rahminde değilse, anne rahmine düşüp ve sağ olarak doğuncaya veya doğumdan ümit kesilinceye kadar mal bekletilir. Çocuk sağ olarak dünyaya gelirse mal onundur. Sağ olarak doğmaz veya doğumdan ümit kesilirse mal, vasiyetçinin vârislerine verilir.¹¹⁷

b) Mûsâ lehin malûm olması :

Bir vasiyet akdinin sahih olması için lehine vasiye tedilenin belli olması; ihtilâfa sebep olacak ve giderilmesi mümkün olmayacak şekilde meçhul bulunmaması şarttır. Aksi takdirde yapılan vasiyet sahih olmaz. Çünkü bu durumda, vasiyet konusu olan şeyi mûsâ lehe teslim mümkün olmaz. Dolayısıyla vasiyet bir mânâ ifade etmez.

Meselâ bir kimse, «malımı bir şahsa vasiyet ettim» şeklinde bir vasiyette bulursa bu vasiyet sahih değildir.

Yine bir kimse, «malımın üçte birini falana veya filana vasiyet ettim» dese Ebû Hanîfe'ye göre, böyle bir vasiyet de sahih değildir.

Ebû Yusuf ve İmam Muhammed ise, böyle bir vasiyet sahih olur demişlerdir. Ancak onlar, bu durumda vasiyet konusu malın kime ait olacağına ihtilâf etmişlerdir :

---

116 Kâsânî, age., X, 4850.

117 Dûsûkî, age., IV, 423.

Ebû Yusuf, böyle bir vasiyette mal lehine vasiyet edilen şahısların her ikisine birlikte ait olur derken; İmam Muhammed mal sadece birine aittir, bunu belirleme yetkisi de vasiyetçinin vârsilerinindir; onlar bu ki şahıstan dilediklerine verirler demiştir. İmam Muhammed, buradaki belirsizlik, giderilmesi mümkün olan bir belirsizliktir. Nitekim mûsî ölmeden önce birisini belirlemiş olsa idi vasiyet onun hakkında sabit olacaktı, vasiyetçi ölünce, ikisinden birini bizzat belirleme imkânından mahrûm kaldığına göre, bu belirleme işinde vârisler onun yerine geçerler diye düşünmüştür.

Ebû Yusuf, vasiyetçi, vasiyetinin birisine ait olduğunu belirlemeden önce ölünce, vasiyet her ikisine ait olmuş olur. İkisinden birini, diğerine tercih için bir sebep yoktur. O iki şahıstan herbiri vasiyetin yarısına hak kazanır demiştir.

Ebû Hanife, hangisine olduğu belirtilmeksizin iki kişiden birine, yapılan vasiyeti sahih olarak kabul etmezken şöyle düşünmüştür : Vasiyet, ölüm anındaki bir temliktir, ölüm anında mûsâ lehin malûm olmasını gerektirir. Halbuki burada mûsâ leh belli değildir, dolayısıyla, kime olduğu belirtilmeksizin, insanlardan birine yapılmış vasiyet gibi, bu da sahih olmaz. Vasiyetin ikisine birden ait olduğunu söylemek veya ikisinden birini belirlemede vârisleri vasiyetçinin yerine koymak mümkün değildir. Çünkü burada icâb, sahih olarak gerçekleşmemiştir. Ancak vasiyet eden, ölmeden önce bunlardan birini belirlerse, vasiyet sahih olup yerine getirilir. Çünkü, bu belirleme işi onlardan birine yeni bir vasiyet yapmak demektir ki, bu zaten sahihtir.¹¹⁸

Diğer ekserî müçtehidlerin görüşleri de Ebû Hanife'nin görüşü gibidir.¹¹⁹

---

118 Kâsânî, age., X, 4851, 4864-4865.

119 Şirâzî, age., I, 451-452; Zuhaylî, age., VIII, 34.

Lehine vasiyet edilenin malûm olması şartına binaendir ki, sayıları sınırlı (kâbil-i ihsâ, mahsûr) olmayan kimselere ihtiyaca delâlet etmeyen bir ifâde ile yapılan vasiyetler bâtil sayılmıştır. Örneğin bir kimsenin «müslümanlara» veya «filân oğullarına vasiyet ettim» şeklinde vâkî olan vasiyeti sahih değil, bâtildir. Çünkü bu şekilde yapılan bir vasiyet, onlara temlik ifade eder, onlar ise meçhûldürler. Belirsizliğin giderilmesi mümkün olmayan meçhûle temlik sahih değildir.

Ancak, ihtiyaca delâlet eden bir ifâde ile yapılan vasiyetler, lehine vasiyet edilenler mahdut olmasa bile sahihtir. Meselâ bir şahsın, «müslümanların fakirlerine» yahut, «falan kavmin fakirlerine şu kadar mal vasiyet ettim» şeklindeki vasiyeti sahihtir. Zirâ, her ne kadar bunlar mahsûr değilse de, «fakir» vb. lâfızlar bir ihtiyacı gösteren lâfızlardır. Onlara yapılan vasiyet, Allah'ın rızâsını kazanmak için yapılan bir sadaka mahiyetindedir. Dolayısıyla mal, Allah için olur, fakirler de ona, Allah'ın kendilerine temlikî sûretiyle sahip olurlar. Allah Taâlâ ise tektir ve malumdur. Binâenaleyh, böyle bir vasiyet meçhûle yapılan bir vasiyet olmaktan çıkar, maluma yapılmış olur.

Yetimler, dullar (erâmîl), âmâlar ve kötürümler adına yapılan vasiyetler de sahih olarak meydana gelirler. Ancak, şâyet bunlar mahdut değilse, vasiyet konusu malı sadece fakirlerine sarfetmek gerekir. Aksi takdirde, lehine vasiyet edilenlerin belirsiz olmalarından dolayı vasiyet bâtil olur.

Bu tür ifadeler, lügât itibariyle ihtiyaca dellâet etmezlerse de, zarûreten ve âdeten ihtiyacın sebebine delâlet etmektedirler. Bu yüzden lügât itibariyle ihtiyaca delâlet eden lafızlar gibi telâkkî edilmişlerdir.¹²⁰

---

120 Kâsânî, age., X, 4873-4874; Bilmen, age., V, 163.

Yine, âlimler, fakihler vb. adına yapılan vasiyetler de sahih olup, vasiyet edilen māl bunların fakirlerine sarfedilir. Çünkü, bu tür isimler, kullanılış itibariyle (isti'mâlen) ihtiyaca delâlet ederler. Bu tür ilimlerle uğraşanlar, kazanç yollarına sülûk edemeyecekleri için ihtiyaç sahiplerinden sayılırlar.¹²¹

«Müslümanlar, falan oğulları, filan belde ahâlîsi» gibi, sayıları mahdud ve belli olmayan kimselere, ihtiyaca delâlet etmeyen bir lâfızla yapılan vasiyetin sahih olmaması görüşü Hanefîlere aittir. Şafiî mezhebindeki bir görüş de böyledir. Diğer ekserî müctehidler ise bu görüşe katılmamış, böyle bir vasiyeti, ihtiyaca delâlet eden bir ifade ile yapılmamış olsa bile sahih saymışlardır.¹²²

Lehine vasiyet edilenlerin mahdud olmasını öngören Hanefîler, bunun ölçüsünde ihtilâf etmişlerdir :

Ebû Yusuf, hesap kitap olmadıkça sayılmaları mümkün olmayan bir topluluk, sınırlı olmayan (gayr-i mahsûr)dur derken; İmam Muhammed, sayıları yüzü geçen topluluk gayr-i mahsûr sayılır demiştir. Bunun miktarı hakime bırakılır diyenler de vardır.¹²³

c) Mûsâ lehine mülk edinmeye ehil bulunması :

Bir vasiyet muamelesinin sahih olması için, mûsâ lehine mülk edinmeye (temellûke) ve mülke hak kazanmaya (istihkâka) ehil bulunmasının şart olduğunda müctehidler ittifak halinde dirler. Buna ehil olmayan bir şeye yapılan vasiyet bâtil sayılmıştır.

---

121 Bilmen, age., V, 164.

122 Bkz. Şirâzî, age., I, 456; İbn Kudâme, age., VI, 473-474; Zuhaylî, age., VIII, 35, 75.

123 Kâsânî, age., X, 4865-4866.

Binaenaleyh, bir hayvan adına yapılan vasiyet, sahih değildir. Çünkü hayvan mülk edinmeye ve mülke hak kazanmaya ehil değildir.

Hanefîler, Mâlikîler ve Şafiîlere göre hayvan adına yapılan bir vasiyetle şahıs, o hayvana temlik kastetmiş olsun veya böyle bir kasdı bulunmaksızın, «filanın hayvanına şunu vasiyet ettim» şeklindeki mutlak bir ifade ile vasiyette bulunmuş olsun, netice aynıdır, zira mutlak lâfız temlik ifade eder, hayvan ise mülk edinmeye ehil değildir.

Ancak, vasiyet o hayvanın yemine sarfedilmek üzere yapılırsa, bu, sahih olarak gerçekleşir. Bu durumda vasiyete konu olan malı mülk edinecek olan hayvan değil, onun sahibidir. Böyle bir vasiyeti kabul veya red yetkisi de hayvan sahibine aittir.¹²⁴

Hanbelîler, hayvan adına yapılan mutlak vasiyette vasiyetçi, hayvanın bakımını kastetmiş olursa, bu vasiyet de sahihtir. Çünkü akitlerde itibar mâna ve maksatlara göredir demişlerdir. Bu durumda mûsâ bih o hayvanın yemi için sarfedilir. Vasiyet konusu mal bitmeden hayvan ölecek olursa, kalan mal vasiyetçinin vârislerine verilir. Bu malı hayvana sarf yetkisi, hayvan sahibinin değil, vasi veya hakimindir.¹²⁵

Bu şarta binaendir ki, Ebû Hanife, Ebû Yusuf ve bazı Şafiîler, mescid ve medrese gibi yerlere yapılan mutlak vasiyetleri câiz görmemişlerdir. Çünkü bunlar mülk edinmeye ehil değildirler. Ancak vasiyet, bu gibi yerlerin ihtiyaç ve bakımı için yapılırsa câizdir, çünkü bu bir ibadettir demişlerdir.

---

124 İbn Âbidin, age., V, 425; Ramlî, age., VI, 46-48; Cezîrî, age., III, 318, 323; Zuhaylî, age., VIII, 35-36.

125 Cezîrî, age., III, 325; Zuhaylî, age., VIII, 36.

İmam Muhammed ise vasiyetçi, vasiyetin bu gibi yerlerin ihtiyacı için olduğunu söylesin veya söylemesin, bu vasiyet sahihtir ve mal bunların bakım ve masrafları için sarfolunur demıştır.¹²⁶

Malikîler ve Hanbelîler de bu tür vasiyetlerin sahih olacağı görüşündedirler. Onlara göre de mûsâ bih, bu yerlerin ihtiyaçlarına sarfedilir. Arta kalan bîrşey olursa, o da bu yerlerin hizmetlerine verilir.¹²⁷

d) Mûsâ lehî vasiyet edenin vârisi olmaması :

Hz. Peygamber'in (s.a.) «Vârise vasiyet yoktur.»¹²⁸ hadisine istinat eden müçtehidler, vârise vasiyetin sahih olmadığına hükmetmişlerdir. Hatta, diğer vârislerin izin vermediği böyle bir vasiyetin, sahih olmadığı hususunda âlimlerin icmâi bulunduğu İbnü'l Münzir¹²⁹ ve İbn Abdilberr (ö. 463/1071)¹³⁰ tarafından ifade edilmiştir. Çünkü eğer vâris olana vasiyet etmeye cevaz verilirse, mûsînin, bazı mirasçılarını tercih ederek onlar için vasiyet yapması söz konusu olabilir. Böyle bir tercih ise diğer vârislerin incinmesine ve vârisler arasında bir takım kin, haset ve düşmanlıkların meydana gelmesine sebep olabilir. Bu da akrabalık haklarına riayetsizlik (kat-ı rahm) meydana getirir. Bu ise haramdır. Harama vesîle olan şey de haramdır.¹³¹

---

126 İbn Âbidîn, age., V, 425-426; Zuhaylî, age., VIII, 36.

127 Huraşî, age., VIII, 170; Ebu'l-Berekât, age., IV, 426; Zuhaylî, age., VIII, 36.

128 Ekz s. 19.

129 İbnü'l-Münzir, Ebû Bekr Muhammed b. İbrahim, Kitabu'l-İcmâ, Tahkîk, Abdülkadir Şener, Ankara, 1983, s. 75; İbn Kudâme, age., VI, 419.

130 İbn Kudâme, age., VI, 419.

131 Kâsânî, age., X, 4853; Merginânî, age., IV, 233; İbn Kudâme, age., VI, 419.

Ancak, vârise yapılan vasiyete diğer vârisler izin verirlerse Hanefiler, ekseri Hanbelîler, bir kısım Şafiîler ve bazı Malikîler, bu vasiyetin sahih olacağı görüşündedirler.

Zahirîler, ekseri Malikîler, Şafiîlerden Müzeni (ö. 246/877) ve bazı Hanbelîler ise vârise vasiyet aslâ câiz değildir, böyle bir vâsiyeti diğer vârisler kabul etse bile vâsiyet değil, hibe hükümlerine tâbi olur demişlerdir.¹³² Bunlar yukarıda geçen hâdisin zahiriyle amel etmişlerdir.

Birinci görüşü benimsemiş olan ekseri müçtehidlerse şöyle düşünmüşlerdir : Vârise vasiyete cevaz verilmemesi, diğer vârislerin hakkını korumak içindir. Onlar buna izin verirlerse kendi rızalarıyla haklarından feragât etmiş olacakları için bu vasiyetin cevazına bir engel kalmamıştır.

Ayrıca, yukarıda geçen hadisin bazı rivayetlerinde :

«الأن يجيزها الورثة» «Ancak vârisler izin verirlerse...» şeklinde bir ilâve de bulunmaktadır.¹³³

Bu ilâvenin bulunmadığını düşünsek bile, vârise vasiyet olmayacağını ifade eden hadisi «geçerli veya gerekli vasiyet yoktur» şeklinde yorumlamamız mümkündür.¹³⁴

Vârise vasiyetin sahih olmasını diğer vârislerin iznine bağlayan bu görüşe göre, mûsinin ölümü anında, mûsâ lehten başka vârisi yoksa, o takdirde vârise vasiyet sahih olur.¹³⁵

---

132 Kâsânî, age., X 4855; Mergînânî, age., IV, 233; İbn Hazm, age., IX, 316; İbn Kudâme, age., VI, 419, Ebu'l-Berekât ve Düsûkî, age., IV, 427; Kişkî, age., s. 116-117.

133 Kâsânî, age., X, 4855; İbn Kudâme, age., VI, 419. Bu ilâvenin yer aldığı rivayet için bkz. Dârekutnî, age., IV, 152.

134 İbn Kudâme, age., VI, 420.

135 Bilmen, age., V, 124.

Bu görüş, daha mâkul gözükmektedir. Çünkü tasarruf, eh-
linden ve yerinde meydana gelmiş bir tasarruftur. Bunun, diğer
vârislerin iznine bağlı olması onların haklarını korumak içindir.
Onların buna izin vermeleri, kendi rızaları ile kendi haklarından
feragât ettiklerini gösterir. Böylece, vasiyetin sıhhatine erişel
olan durum ortadan kalkmış ve vasiyet sahih olarak gerçekleş-
miş olur.¹³⁶

Kâsânî ve Mergînânî'nin ifadelerine göre, lehine vasiyet
edilenin, vasiyetçiye vâris olmaması şartı, mûsinin ölümü anın-
da aranan bir şarttır. Buna göre, meselâ bir kimse, bir miktar
malını, oğlu bulunduğu halde kardeşine vasiyet ettikten sonra
oğlu ölüp, kardeşi kendisine vâris olsa bu vasiyet bâtil olur.
Fakat, bir kimse o anda vârisi durumunda olan kardeşine vasi-
yet ettikten sonra oğlu doğacak olsa, doğan çocuk, kardeşini
mirasçı olmaktan çıkardığı için o şahsın, kardeşine yaptığı va-
siyet sahih olmuş olur. Çünkü vasiyet derhal temlik değil, ölüm
halindeki bir temliktir. Dolayısıyla ölüm zamanına itibar edilir.¹³⁷

Bir kimsenin vârisinde bulunan alacağını (ölümüne bağlı
olarak) düşürmesi, vârisin borcunu ödemeyi vasiyet etmesi ve
karşılığı mâli tazminat olan bir suçunu (ölümüne bağlı olarak)
bağışlaması da vârise yapılan normal vasiyet gibidir.

Vârisin borçlusuna yapılan vasiyeti de Ebû Yusuf vârise va-
siyet olarak değerlendirmişti. Çünkü vâris borçlusundan ala-
cağını tahsil etmek suretiyle bu maldan istifade eder demiştir.
Ebû Hanife, Şafi ve Hanbelilerse buna cevâz vermişlerdir. Çün-
kü bu, yabancıya yapılan bir vasiyettir. Nitekim bir kimsenin,
kendî vârislerine iyilik ve ihsanda bulunan bir yabancıya vasi-
yet etmesinde bir sakınca yoktur.

---

136 Kişki, age., s. 118-119.

137 Kâsânî, age., X, 4853-4854; Mergînânî, age., IV, 233.

Yine bir kimsenin, kendi vârisinin çocuğuna vasiyet etmesi de sahihtir. Ancak, vasiyet yapan, bununla vârislerinin istifadesini kasdetmiş olursa bu dinen câiz olmaz.¹³⁸

Türk Mîras Hukukuna göre vârise vasiyet yapılabilir.¹³⁹

e) Mûsâ lehin vasiyet edenin kâtili olmaması :

Kâtile yapılacak vasiyetin sahih olu polmadığı hususu da fakihler arasında tartışmalıdır :

aa) Hnefiler,¹⁴⁰ bazı Hanbeliler ve Sevrî (ö. 161/778)¹⁴¹ kâtile vasiyetin sahih olmayacağı görüşündedirler. Bunlara göre, cinayetin vasiyetten önce işlenmesiyle vasiyetten sonra işlenmesi arasında bir fark yoktur. Çünkü mûsâ leh, vasiyetin vaktinden önce gerçelkeşmesi için acelecilik göstermiş olmaktadır. Dolayısıyla bundan mahrûm kalır. Nitekim, mirasta da durum böyledir. Vasiyet de bir yönden mîrasa benzemektedir. Mûrisini öldüren kâtil de vasiyetten mahrûm edilmelidir. Zira, haksız yere öldürmek büyük bir cinayettir. Bunun önlenmesi için en etkili tedbirin alınması gerekir. Mûsâ lehi vasiyet yoluyla elde edeceği maldan mahrûm bırakmak, suçu önleyici etkili bir tedbir olmaya uygundur.

Diğer taraftan kâtile yapılan vasiyetin yerine getirilmesi vârisleri üzer. Bu da akrabalık halkalarına riayetsizliği (katırahmi) gerektirir ki, bu haramdır.¹⁴²

---

138 İbn Kudâme, age., VI, 420.

139 İmre, age., s. 173-174 (MK. mad. 466/III)

140 Kâsânî, age., X, 4857; Merginânî, age., IV, 232.

141 İbn Kudâme, age., VI, 540.

142 Kâsânî, age., X, 4857-4858.

Ayrıca, Hz. Peygamber (s.a.) de « لا وصية لقاتل » : Kâtile vasiyet yoktur.» buyurmuştur.¹⁴³

Varislerin bu vasiyete izin vermesi neticeyi değiştirir mi? Bu konu Hanefi müçtehidleri arasında tartışmalıdır.

Ebû Yusuf, bunun neticeyi değiştirmeyeceğini, varisler izin versin vermesin, kâtile vasiyetin sahih olmadığını savunurken; Ebû Hanife ve Muhammed vârisler izin verdiği takdirde kâtile vasiyetin geçerli olacağını söylemişlerdir. Yani bunlara göre kâtile yapılan vasiyet vârislerin iznine bağlıdır (mevkûf). İzin verilerse geçerli, vermezlerse bâtil olur.

Ebû Yusuf'un delili, yukarıda geçen «Kâtile vasiyet yoktur» hadisi ile, « ليس لقاتل شيء » : Kâtile hiçbir şey yoktur» hadisidir.¹⁴⁴ Hadislerde izin verilmiş olması durumu ile, verilmemiş olması durumu ayırt edilmemiştir. Ayrıca, vasiyetin cevâzına engel olan öldürme hâdisesidir, vârislerin izinler iise bu hâdiseyi ortadan kaldırmaz.

Ebû Hanife ve Muhammed ise şöyle düşünmüşlerdir : Kâtile vasiyetin cevâzına engel olan vârislerin haklarıdır. Çünkü, kâtile yapılan vasiyet onları vârise yapılan vasiyetten daha çok rahatsız eder. Vârise yapılan vasiyet, diğer vârislerin izni bulunduğu zaman sahih olduğuna göre bu da sahih olmalıdır. Bunlar, kâtile yapılan vasiyetin sıhhatine engel olan şeyin, vârisle-

---

143 Kâsânî, age., X, 4857; Merginânî, age., IV, 232. Bu hadis, Dârekutnî'nin sünen'inde « ليس لقاتل وصية » şeklindedir. Bkz. IV, 237.

144 Hadis için bkz. Mâlik, age., Ukûl, 43/17, r. 10.

rin hakları olduğuna da şu delili ileri sürmüşlerdir : Kâtile yapılan vasiyetin sahih olmamasından vârisler yararlanırlar. Onlar izin verince engel ortadan kalkar.¹⁴⁵

ab) Mâlikîler, bir kimsenin, kendisinin ölümüne sebebiyet verdiğini bildiği bir şahsa (kâtle) vasiyetinin sahih olduğunu söylemişlerdir. Bunu bilmediği halde yaptığı vasiyet hakkında ise bu mezhepde iki görüş bulunmaktadır : Tercihe değer bulunanı bunun sahih olmayacağı görüşüdür, çünkü insan kendi katiline vasiyet yapmak istemez.¹⁴⁶

Hanbelîlerden Ebu'l-Hattâb da (ö. 510/1116) hâdis vasiyetten önce meydana gelirse, meselâ, bir kimse kendisini yaralayan bir kimseye vasiyette bulunduktan sonra ölürse bu sahih, cinayet vasiyetten sonra işlenirse bu vasiyet de bâtil olur demiştir. Hasen b. Sâlih'in (ö. 168/785) görüşü de böyledir. İbn Kudâme de bu görüşü tercihe değer bulmuştur.¹⁴⁷

ac) Şafiîler,¹⁴⁸ Ebû Sevr (ö. 246/860), İbnu'l-M-ünzir ve Hanbelîlerden İbn Hâmid (ö. 403/1012) ise¹⁴⁹ kâtile vasiyete cevâz vermişlerdir. Bunlar, vasiyetin, akit yoluyla bir malın temliki olmasını dikkate almışlar ve bu açıdan vasiyeti hîbeye benzetmişlerdir. Dolayısıyla, kâtile yapılan bağış sahih olduğuna göre, bu da sahihdir demişlerdir.¹⁵⁰

Bunlar, yuâkrıda zikri geçen «kâtile vasiyet yoktur» hadisini zayıf bulmuşlardır.¹⁵¹

---

145 Kâsânî, age., X, 4860.

146 Ebu'l-Berekât ve Düsûkî, age., IV, 426; Kişki, age., s. 120.

147 İbn Kudâme, age., VI, 540.

148 Ramli, age., VI, 49; Kişki, age., s. 120; Zuhayli, age., VIII, 37.

149 İbn Kudâme, age., VI, 540.

150 İbn Kudâme, age., VI, 540; Ramli, age., VI, 49.

151 Ramli, age., VI, 49; Kişki, age., s. 121.

Öldürmenin vasiyete engel teşkil etmesi konusu böyle tartışmalı olduğu gibi, vasiyete engel teşkil eden öldürmenin hangi çeşit bir öldürme olduğu konusu da ihtilâflıdır. Bu konudaki ihtilâf mîrasa engel teşkil eden ihtilâf gibidir.¹⁵²

Mîras, dolayısıyla vasiyete engel teşkil eden öldürme konusundaki mezheplerin görüşü ise şöyledir :

i — Hanefiler :

Bu mezhebe göre kısas veya kefarete lâzım gelen öldürme çeşitleri mîras ve vasiyete de engel teşkil eder. Bunlar :

1° Kasten (taammüden) öldürmek.

2° Buna benzer şekilde (şibh-i amd) öldürmek.

3° Hata sonucu öldürmek.

4° Hatâ sayılan (hatâ mecrâsına câri) öldürmek : Uyurken veya uyanırken yüksek bir yerden üzerine düştüğü bir kimse- nin ölümüne sebep olmak.

Bunlar dışında kalan şu öldürmeler tevârüse ve vasiyete engel değildir :

1° — Sebebiyet yoluyla (tesebbüben) öldürmek : Umumi yerlere veya başka birinin arsasına —izinsiz— çukur açan kimse, oraya düşüp ölenin teşebbüsen kâtili sayılır.

2° — Mükellef olmayan, yâni cezâi ehliyeti bulunmayanın öldürmesi.

3° — Meşrû müdâfaa halinde öldürme .

4° — Ölümüne mahkûm bir şahsı memuriyet icabı öldürmek.

---

152 Kâsânî, age., X, 4860; Kişki, age., s. 121; Zuhaylî, age., VIII, 37.

ii — Mâlikîlere göre :

Öldürme kasten olursa «amden», kasıtsız meydana gelirse «hataen» dir. Birincisi ister doğrudan doğruya ister sebebiyet yoluyla olsun mîrâsa ve vasiyete mânidir. Çünkü kasıt vardır. İkincisi mâni değildir.

iii — Hanbelîlere göre :

Tesebbüb yoluyla da olsa diyet veya keffaret gibi bir tazminâtı gerektiren öldürme neveleri mîrâsa ve vasiyete mânidir.¹⁵³

Şafiîler, öldürmeyi vâsiyete engel görmedikleri için onların bu konudaki görüşlerini belirtmedik.

Türk Medenî Kanunu da kâtile vasiyete cevâz vermemiş, vasiyetçiyi kasten veya haksız yere öldürmüş yahut öldürmeye teşebbüs etmiş olanların mûsa leh olmayacağı hükmünü getirmiştir. Bu hükmün sevkinde, vasiyetçinin asil duygularına dayanan bir tasarrufundan, onu öldüren veya öldürmeye teşebbüs eden kimsenin istifade ettirilmesinin insanî duyguları rencide edeceği ve vasiyet edenlerin hayatını mûsâ lehlerin tehdidi altına sokacağı mülâhazası dikkate alınmıştır.¹⁵⁴

f) Mûsâ lehin harbî olmaması :

Müslüman olmayan ve müslümanlarla aralarında anlaşma bulunmayan gayr-i müslim ülke vatandaşına harbî denir.

Böyle bir kimseye yapılacak vasiyet de müctehidler arasında tartışma konusu olmuştur :

Aslında din ayrılığı vasiyete engel görülmediği; bir müslümanın, İslâm ülkesi vatandaşı olan bir gayr-i müslime (zimmiye)

---

153 Karaman, age., I, 369; Zuhaylî, age., VIII, 37.

154 Önder, age., s. 112.

vasiyeti ve bir zimmînin de bir müslümana veya bir zimmîye vasiyeti ittifakla câiz görüldüğü halde¹⁵⁵ bir müslümanın veya bir zimmînin, bir harbîye vasiyeti Hanefilerce caiz görülmemiştir.¹⁵⁶ Mâlikî mezhebinde tercihe değer bulunan bir görüş de böyledir.¹⁵⁷

Bu görüşün dayanağı muhârib olan bir düşmana yardım etmenin onun gayesine yardım olacağı, bunun ise câiz bulunmadığı düşüncesidir.¹⁵⁸ Nitekim, bir âyeti kerîmede de mealen, «Allah sizinle din uğrunda savaşmayan ve sizi yurtlarınızdan çıkarmayanlara iyilik yapmanızı ve âdil davranmanızı yasaklamaz...»¹⁵⁹ buyrulmaktadır ki, âyet, müslümanlarla savaş halinde olanlara iyilik ve yardımın helâl olmadığına delâlet etmektedir.¹⁶⁰

Hanbelîler, harbîye vasiyeti sahih kabul etmişlerdir.¹⁶¹ Şafîî mezhebinde makbul sayılan görüş de budur.¹⁶²

Bunlar, vasiyeti hîbe gibi telâkkî etmeleri sonucu bu görüşü benimsemişler; harbîye hîbe câiz olduğuna göre vasiyet de câiz olur demişlerdir. Ayrıca, görüşlerini bazı rivâyetlerle de delillendirmişlerdir: Hazret-i Peygamber'in (s.a.), Hz. Ömer'e verdiği bir kumaşı Hz. Ömer, Mekke'deki müşrik bir kardeşine vermiştir. Yine, Esmâ binti Ebû Bekr, müslüman olmayan annesi kendi yanına geldiğinde, ona iyilik ve yardım edip edemeyeceğini Hz. Peygamber'e sorunca, Hz. Peygamber, edebileceğini

---

155 Bkz. Kâsânî, age., X, 4861-4862; İbn Kudâme, age., VI, 530.

156 Kâsânî, age., X, 4861.

157 Dusûkî, age., IV, 426.

158 Kâsânî, age., X 4861.

159 Mümtetine, 60/8.

160 İbn Kudâme, age., VI, 531.

161 İbn Kudâme ,age., VI, 530.

162 Şîrâzî, age., I, 451; Ramlî age., VI, 48.

söylemiştir. İşte bu rivayetler harbîye iyilik ve ihsanda bulunulabileceğini göstermektedir.

Bu görüş sahiplerine göre yukarıdaki âyet ise onların velâyeti altına girmeyi yasaklamaktadır, onlara iyilik ve vasiyeti değil.¹⁶³

İslâm ülkesine izin ve pasaportla giren bir gayr-i müslim ülke vatandaşına (müste'mene) vasiyete gelince : Ebû Hanife'den yapılan bir rivayete göre bu da câiz değildir. Bunda da muharib bir düşmana yardım mahiyeti söz konusudur. Nitekim, keffaret, adak, fıtır sadakası gibi sadakaların müste'mene sarfı câiz değildir.

Ebû Hanife'den yapılan başka bir rivayet ile Ebû Yusuf ve Muhammed'e göre ise müste'mene vasiyet câizdir. Çünkü o, zimmî gibi Müslümanların teminatı altındadır. Zimmîye câiz olduğuna göre ona da câizdir.¹⁶⁴

g) Mûsâ lehin mürted olmaması :

Müslümanlık dinini terk eden (mürted)in vasiyeti gibi mürtedde vasiyet de müctehidler arasında ihtilâflı konulardandır.

Hanefiler, bir müslümanın, mürtedde vasiyetini sahih görmemişlerdir.¹⁶⁵

Şafiî mezhebindeki bir görüş ile¹⁶⁶ Hanbelîlerden İbn Ebî Mûsâ'ya göre¹⁶⁷ de mürtedde vasiyet sahih değildir. Çünkü mürted ölü gibidir. Dinden dönmesi ile maldaki mülkiyeti sona erer. Onun için vasiyet yoluyla mülkiyet de sahih olmaz.

---

163 İbn Kudâme, age., VI, 531.

164 Kâsânî, age., X, 4862.

165 Cezîrî, age., III, 320.

166 Ramlî, age., VI, 48; Mutî'i, age., XVI, 394.

167 İbn Kudâme, age., VI, 531.

Yine Şafiî mezhebindeki diğer bir görüş ile Hanbelîlerden Ebu'l-Hattab'a göre mürtede hibe sahih olduğu gibi vasiyet de sahihtir.

Ancak bu görüşte olan Şafiîler, mürtede vasiyetin sahih olarak devamı için onun mürted olarak ölememesini şart koşmuşlardır; mûsa leh olan mürted bu hâl üzere ölürse ona yapılan vasiyet de bâtil olur demişlerdir. Yine bunlar gayr-i müslim ülkeye kaçmış olan mürtede vasiyeti de câiz görmemişlerdir.¹⁶⁸

h) Mûsâ lehî mûsinin kölesi olmaması :

Bu müessese bugün tarihe karışmış bulunduğu için üzerinde teferruatlıca durmayacağız. Ancak şu kadarını belirtelim ki, bir kimsenin, belli miktar bir para veya malı kendi kölesine vasiyet etmesi ekseri müctehidlerce sahih değildir. Kölenin sahip olacağı mallar da efendisinin sayılacağı için böyle bir vasiyet şahsın kendi malını yine kendisine vasiyet etmesi gibi telâkki edilmiştir.

Ancak şahsın, kendi kölesine yapacağı vasiyet, böyle belli miktar bir para veya mal değil de malın üçte biri, dörtte biri gibi malın tamamında yaygın bulunan bir parçası (cüz'i şâyii) olursa, böyle bir vasiyet ekseri müctehidlere göre muteberdir. Böyle malın tamamında şâyi bulunan bir parça içerisinde kölenin kendisi de bulunacağı için böyle bir vasiyet, kölenin kendisini yine kendisine temlik mânasına hamledilerek, bu, onu azât etmekten kinâye sayılmıştır.

Yine bir kimsenin, kendi mükâteb, müdebber ve ümm-i vedine vasiyeti de sahih bir vasiyet olarak kabul edilmiştir.¹⁶⁹

---

168 Ramli, age., VI, 48; Fudaylât, age., s. 388.

169 Kâsânî, age., X, 4864; İbn Kudâme, age., VI, 537-539; Bilmen, age., V, 129-130.

1) Mûsâ lehîñ gayr-î meşru bir yer olmaması :

Bir vasiyet akdinin sahih olarak gerçekleşmesinin şartlarından biri de vasiyet yapılan yer (cihet)in İslâma göre gayr-ı meşrû (masiyet) sayılan bir yer olmamasıdır. Binâenaleyh, bir müslümanın, kilise, havra, kumarhane, vb. gibi gayr-ı meşru sayılan şeylerin yapılmasına dair vasiyeti bâtıldır. Çünkü vasiyet, bir iyilik (sıla) ve bir ibadet (kurbet) olmak üzere meşrû kılınmıştır, bu ise günâh (masiyet) sayılan şeylerde gerçekleşmez.¹⁷⁰

Vasiyet aslı itibariyle mübâh olduğu halde harama vesile bulunursa, vasiyet edilen malı, gayr-ı meşru yollarda harcayacağı bilinen bir kimseye, onun kötülüğüne yardımcı olmak için yapılan vasiyet gibi, bu tür vasiyetlerin sıhhati üzerinde iki görüş bulunmaktadır :

Hanefîler ve Şafiîler, akdin zâhirini ve lâfzın haramı şâmil bulunmamasını dikkate alarak, bu tür vasiyetleri sahih saymışlar, kişinin niyet ve (gizli) maksadını ancak Allah bilir demişlerdir.

Malikîler ve Hanbelîler ise bu tür vasiyetler sahih değildir, çünkü akitlelerde muteber olan, maksat ve niyetlerdir, böyle vasiyetler dinin gayesine aykırıdır, dolayısıyla bâtıldır demişlerdir.¹⁷¹

3 — Vasiyete konu olan şeye (mûsâ bihe) ait şartlar :

Mûsâ bihe ait şartlar iki kısımda ele alınabilir :

---

170 Şîrâzî, age., I, 451; Kâsânî, age., X, 4862; İbn Kudâme, age., VI, 532; Zuhaylî, age., VIII, 29.

171 Şâbân/Ğandûr, age., s. 74; Zuhaylî, age., VIII, 29-30 Krş. İbn Âbidîn, V, 415, 441.

a) Mûsâ bihin cinsine ait şartlar :

Vasiyete konu olan şeyin cinsine ait şartları da şöylece sıralamamız mümkündür :

aa) Mûsâ bihin mal olması :

Bir vasiyet, muamelesinin sahih olması için vasiyete konu olan şeyin, her şeyden önce mal olması gerekir. Çünkü vasiyet mülk ifade eden bir irâde beyanıdır, mülkiyete konu olan şey ise maldır.

Vasiyete konu olacak malın şûmulüne, aynî, nakdî, menkul veya gayr-i menkul, misli ve kıymete bağlı bütün mallar; şahsın, başkasında bulunan alacakları ile lehine tahakkuk etmiş diyet ve tazminat bedelleri gibi mali haklar; irtifak hakları gibi mala tabi haklar dahildir.

Ekseri müctehidlere göre menfaatler de vasiyete konu edilebilir. Hanefîler, menfaatleri mirasla intikal eden mal olarak kabul etmedikleri halde, bunların vasiyete konu edilebileceğinde ekseri müctehidlerle birleşmişlerdir.

İbn Ebî Leylâ¹⁷², İbn Şübrüme (ö. 144/761) ve Zâhirîler¹⁷³ menfaatlerle vasiyetin bâtil olduğunu savunmuşlardır. Bunların düşüncesine göre, menfaatin mülkiyeti rekabe (ayn) mülkiyetine tâbidir, malın kendisi ise vârise aittir. Bu itibarla, onun menfaatini başkasına vasiyet etmek, vârisin malında tasarrufta bulunmak olacaktır ki, bu câiz değildir.

Ayrıca menfaatin vasiyeti, ödünç verme (iare) mesabesinde dir. Âriyet akdi ise ödünç verenin ölümü ile bâtil olur. Ölüm, menfaat üzerine kurulmuş bir akdi, sahih olarak meydana gel-

---

172 Kâsânî, age., X, 4866-4867; İbn Rüşd, age., II, 386; İbn Kudâme, age., VI, 477.

173 İbn Rüşd, age., II, 386.

dikten sonra, ortadan kaldırdığına göre böyle bir akdin meydana gelmesini daha kolay önler ,çünkü önleme ,ortadan kaldırmadan daha kolaydır.

'Menfaatle vasiyetin sahih olduğunu benimsemiş olan ekseri müctehidlerin delilleri şudur : Bir şahıs, hayatta iken kira ve ödünç verme gibi akitlerle manfaati başkasına temlik edebildiğine göre, vasiyet ile de edilebilir. Çünkü vasiyet, diğer akitlerden daha müsamahalı bir akittir.

Bunlar, karşı görüştekilere de şöyle cevap vermişlerdir : Böyle bir vasiyetin, vârisin malında meydana gelmiş bir tasarruf olduğu iddiası doğru değildir. Çünkü, menfaat mülkiyeti, münferit olarak temlik edilmediği zaman rakabe mülkiyetine tâbidir, münferit olarak temlik edilirse rakabe mülkiyetine tâbi olmaktan çıkar. Burada da münferit olarak temlik edilmiştir, dolayısıyla rakabe mülkiyetine tâbi değildir. Bizzat kendisi kastedilmiştir ki, vasiyetçinin buna hakkı vardır, iârede durum farklıdır : Ödünç veren de, her ne kadar menfaat mülkiyetini kastedmişse de bu, ölümden sonrası için değil, hayatta olma durumuna ait bir kasıttır. Çünkü âdete göre bir şey ölümden sonra istifade edilmesi için değil, hayatta istifade edilmesi için ödünç verilir. Dolayısıyla ölümlerle sona erer, vasiyet ölümden sonraya ait bir temlik olduğundan, mûsinin menfaati temlikteki maksadı, ölümden sonrası içindir ve burada menfaatin temlikî ölümünden sonraya ait bir temliktir. Bu şuna benzer : Bir kimse hayatta iken kendisine bir vekil tayin etmiş olsa, onun ölümü ile vekâlet sona erer, ama ölümden sonrası için vekil tayin edecek olsa, bu da câizdir. Bu vekalet, onun ölümünden sonra da devam eder ve vekil onun vasisi sayılır.¹⁷⁴

Bir evin oturma hakkı (süknâsı), bir hayvanın binme hakkı (rükûbu) gibi menfaatlerin fakirlere vasiyeti Ebû Hanife'ye göre

---

174 Kâsâni, age., X, 4887-4888.

câiz değildir. Çünkü bunlar, malûm ve muayyen değildirler. İcâbında evin tamirini, hayvanın bakımını kim karşılayacaktır? Bunlar, vârislere yüklenemez. Bunlardan gelir temin edilerek masraflarının karşılanması yoluna da gidilemez, çünkü vasiyet gelirleri hakkında değildir.

Ebû Yusuf ve Muhammed'e göre ise bu vasiyet, bir sadaka mahiyetindedir. Buradaki belirsizlik, ya hayatta iken mûsî tarafından veya onun ölümünden sonra vârisleri tarafından muayyen fakirlere tahsis edilmek suretiyle giderilebilir.¹⁷⁵

ab) Mûsâ bihin mütekavvim mal olması :

Mütekavvim, kendisinden istifade dînen mübah olan demektir.

Vasiyetin sıhhati için, vasiyete konu olan malın mütekavvim olması şarttır. Dînen, kendisinden istifade etmek câiz olmayan mallar, vasiyete konu olamaz. Örneğin, müslümanlar hakkında şarap (hamr) mütekavvim mal sayılmadığı için, müslümanlar arasında bunun vasiyete konu yapılması câiz değildir. Zimmîler hakkında ise şarap mütekavvim mal sayılmıştır ve onların kendi aralarında bu, vasiyete konu olabilir.¹⁷⁶

ac) Mûsâ bihin mülk edinilebilir olması :

Bir vasiyet akdinin, mûsâ bihe ait şartlarından biri de vasiyete konu olan şeyin, vasiyetçinin ölümü zamanında, şerî akıtlardan biriyle veya miras yoluyla mülk edinilebilir olması, yâni temlikî kâbil bulunmasıdır. Çünkü vasiyet bir temliktir. Temlikî kâbil bulunmayan bir şey vasiyete de konu olamaz.

---

175 Kâsânî, age., X, 4894; Bilmen, age., V, 135.

176 Kâsânî, age., X, 4866-4867.

Bu şartı taşıyan bir mûsâ bihin mal olması ile menfaat olması, vasiyet zamanında mevcut bulunması ile bulunmaması arasında fark yoktur.

Buna göre, bir kimse, herhangi bir malını veya parasını vasiyet edecek olsa sahih olur. Çünkü bunların, alış veriş veya hibe gibi akitlerle mülk edinilmesi mümkündür.

Yine bir evin oturma, bir arabının binme hakkı gibi menfaatlerin vasiyet edilmesi câizdir. Zira bunların kira yoluyla mülk edinilmesi imkân dahilindedir.

Keza, hakk-ı şirb (sulama hakkı), hakk-ı mürûr (geçiş hakkı), hakk-ı mesîl (su tahliye hakkı) gibi irtifak haklarının vasiyete konu edilmesi de câizdir. Çünkü bunlarda mîras ceryan ettiği gibi, bunlar akde konu da olurlar.¹⁷⁷

Yine malûm ağaçların gelecek seneye veya ilerdeki bütün senelere ait meyvelerinin vasiyet edilmesi sahih olur. Bu meyveler, her ne kadar vasiyet anında mevcut değilse de mûsâ hayatta iken «musâkât» akdi ile temlikî kâbil bulunmuştur.

Keza, henüz anne karnındaki bir hayvan yavrusunun vâsiyet edilmesi de câizdir. Zira bu yavru, mîras yoluyla mülk edinilebilir mallardandır.¹⁷⁸

Ancak Hanefiler, bir kimsenin malûm koyunlarının ileride doğuracakları kuzularını vasiyet etmesini sahih görmemişlerdir. Çünkü bu kuzuların hiç bir akitle temlikî sahih değildir demişlerdir.¹⁷⁹

---

177 Bkz. Zeydân, el-Medhal, s. 230; Karaman, age., III, 121, Şabân/Ġandûr, age., s. 111.

178 Kâsânî, age., X, 4887-4890; İbn Âbidin, age., V, 444-445; Bilmen, age., V, 126; Şabân/Ġandûr, age., s. 110-111; Zuhaylî, age., VIII, 45-46.

179 Kâsânî, age., X, 4892; İbn Âbidin, age., V, 445; Bilmen, age., V, 127; Zuhaylî, age., VIII, 46.

Bu şartta Hanefilerle hemfikir olan ekseri müctehidler, temlikî kâbil olan şeylerin şumûlünde onlardan ayrılmışlardır.¹⁸⁰

ad) Mûsâ bihin mevcut olması :

Bu şart, her halükârda aranan mutlak bir şart değildir. Vasiyete konu olan malın durumuna göre değişir. Şöyle ki :

i — Belli ev, belli arsa veya belli araba gibi, vasiyete konu olan mal muayyen olursa, onun vasiyet zamanında bulunması şarttır. Çünkü muayyen olan bir şeyin vasiyete konu olması, ancak o şeyin vasiyet anında mevcut olması durumunda mümkündür. Meselâ, bir kimse «şu arabamı» yahut «şu evimi» veya «şu koyunumu vasiyet ettim» dese, o arabanın yahut evin veya koyunun mevcut olması gerekir.

ii — Vasiyet konusu mal, malın üçte biri, dörtte biri gibi malın tamamında yaygın (şâyî) bulunan bir mal olursa bu takdirde malın vasiyet zamanında mevcut olması şart değildir. Vasiyetçinin ölümü anında bulunması yeterlidir. Zira, vasiyetin yerine getirilme vakti ölüm zamanıdır.

iii — Bir kimsenin, meselâ koyunlarının üçte birini vasiyet etmesi gibi, mûsâ bih malın bir kısmında şâyî bulunursa, vasiyetçinin o anda koyunlarının bulunup bulunmamasına göre durum değişir :

Böyle bir vasiyeti yapan şahsın vasiyeti yaptığı sırada koyunları varsa vasiyeti mevcut olan koyunlarından muteber olur. Çünkü, «koyunlarım» şeklindeki bir izâefetle malın bir kısmında şâyî bulunan koyunlar muayyen hale gelmiş olur. Muayyen malın vasiyete konu olması ise vasiyet anında mevcut bulunması şartına bağlıdır. Böyle bir vasiyette bulunan şahsın vasiyeti yap-

---

180 Bazı örnekler için Bkz. Şirâzi, age., I, 452; İbn Kudâme, age., VI, 474; Cezîri, age., III, 324; Zuhayli, age., VIII, 47, 82-83.

tiği anda hiç koyunu yoksa, mûsa bihin malın tamamında şâyi olması gibidir ve vasiyetçinin ölümü sırasında mevcut bulunan koyunlarından muteberdir. Zira bu durumda mal muayyen hale gelmez ve vasiyet de onunla kayıtlanmış olmaz. Ancak, şahsın ölümü anında da koyunu bulunmazsa vasiyyet bâtil olur.¹⁸¹

Kâsânî'nin ifadesine göre bu meseledeki hüküm Hanefi fakihlerinden, Kerhî'den (ö. 340/951) yapılan rivayete dayanmaktadır. Kâsânî tarafından sahih kabul edilen de budur. İmam Muhammed'in «el-Asl» adlı eserinde ise bunun bâtil olduğu ifade edilmiştir.¹⁸²

Bütün bu teferruat Hanefilere aittir. Diğer ekseri müçtehidler, mûtlak manâda mevcut olmayan (madûm) bir şeyle vasiyeti câiz görmüş,¹⁸³ genelde vasiyete konu edilen malın vasiyetçinin ölümü esnasında mevcut olmasını yeterli saymışlardır.¹⁸⁴

Vasiyet akdine konu edilen malın malûm ve teslimine güç yetirilir bir şey olması ise ittifakla şart koşulmamış, meçhûl olan¹⁸⁵ ve teslimine güç yetirilemeyen¹⁸⁶ bir şeyin vasiyet edilmesi bütün müçtehidlerce câiz görülmüştür. Buna göre bir kimsenin, malının bir kısmı, bir parçası gibi malûm olmayan bir miktarını veya kendisinden kaçan bir hayvanını vasiyet etmesi

---

181 Kâsânî, age., X, 4891-4893; İbn Âbidin, age., V, 432; Zuhaylî, age., VIII, 47.

182 Kâsânî, age., X, 4892.

183 Şîrâzî, age., I, 452; İbn Kudâme, age., VI, 474, 476, 477, 489; Ramlî, age., VI, 51; Cezîrî, age., III, 324, 325; Zuhaylî, age., VIII, 47, 82-83.

184 Zuhaylî, age., VIII, 47.

185 Şîrâzî, age., I, 452; Kâsânî, age., X, 4895; İbn Kudâme, age., VI, 477, 489, 581; Mutî'î, age., XVI, 459; Zuhaylî, age., VIII, 47, 82-83.

186 Şîrâzî, age., I, 452; İbn Kudâme, age., VI, 489; Cezîrî, age., III, 326; Zuhaylî, age., VIII, 47, 82.

câizdir. Çünkü lehine vasiyet edilen, terikenin üçte birine kadar olan malda ölünün halefi durumundadır. Terikenin üçte ikisinde ona hâlef olan vârislerin, bu gibi şeylerle ölüye hâlef olmaları câiz olduğuna göre mûsâ lehin olması da câiz sayılmalıdır.

ae) Mûsâ bihin mûsînin mülkü olması :

Bir vasiyet akdinin sahih olması için vasiyete konu olan malın vasiyet anında vasiyetçinin mülkü olması şarttır. Başkasının malını vasiyet etmek sahih değildir.

Buna göre, bir kimsenin «falancanın malını vasiyet ettim» şeklindeki bir vasiyeti sahih değildir. Daha sonra o mal kendi mülkiyetine geçse bile hüküm değişmez.¹⁸⁷ Çünkü malın başkasına nisbet edilmesiyle akit baştan bozuk olarak meydana gelmiştir.

Vasiyete konu olan malın, vasiyet anında vasiyetçinin mülkü olması şartı bızat muayyen olan mallar için aranan bir şarttır. Şâyet mûsâ bih muayyen olmazsa bunun ölümü anında mûsînin mülkiyetinde bulunması yeterlidir.¹⁸⁸

af) Mûsâ bihin gayr-i meşru bir şey olmaması :

Yine bir vasiyet muamelesinin sahih olabilmesi için vasiyete konu olan şeyin gayr-i meşru (masiyet) sayılan bir şey olmaması gerekir. Çünkü vasiyetten gaye, insanın hâli hayatında ihmal ettiği bazı iyiliklerin telâfisidir. Bu ise gayr-i meşrû olan bir şeyle yerine gelmez.¹⁸⁹

Gayr-i meşru sayılıp, câiz görülmeyen vasiyetler konusunda mezheplere ait bazı ayrıntıları burada nakletmek uygun olacaktı :

---

187 Cezîri, age., III, 425; Zuhaylî, age., VIII, 48.

188 Zuhaylî, age., VIII, 48, Krş., s. 92.

189 Zuhaylî, age., VIII, 49.

i — Hanefilere göre :

Bu mezhebe göre bir kimsenin, ölümünden sonra kendisi için ağlayan (nayihalar)a yemek verilmesini vasiyet etmesi sahih değildir. Nitekim, ölümünden sonra halka ziyafet verilmesini vasiyet etmesi de muteber sayılmamıştır. Ancak, öldüğünde yemek hazırlanarak, teçhiz, tekfin ve cenâzeye ait diğer işlerle uğraşacak yakınlarına ve dostlarına yedirilmesi hakkındaki vasiyeti câiz olup terikenin üçte birinden yerine getirilir. Bu durumda, evleri uzak olan, yani bir günde gidip gelmesi mümkün olmayan techiz ve taziyet sahiplerinin o yemekten yemesi helâldir.

Yine, cenaze namazını filan zâtın kıldırması, cenazenin fılan yere nakledilmesi, ölünün şu çeşit veya şu renk bir kefen ile defnedilmesi, şahsın kendi evine defnedilmesi ve kitaplarının kendisiyle birlikte defnolunması hakkındaki vasiyetler sahih değildir.

Kezâ, bir kabrin herhangi birşeyle sıvanıp tezyin ve îmar edilmesini, üzerine kubbe yapılmasını vasiyet de sahih değildir. Ancak, kabrin çökmesini, vahşi hayvan saldırısına uğramasını ve koku yayılmasını önlemek maksadıyla îmar edilmesini vasiyet bu hükmünden istisna edilmiştir.

Yine, bir kimsenin, arkasından evlerde veya kabri başında Kur'ân okunmasını veya kabri başında Kur'ân okuyacaklara herhangi bir şey verilmesini vasiyet etmesi de câiz görülmemiştir.¹⁹⁰ Çünkü bu durum, para ile Kur'an okutmaya benzetilmektedir. Bu ise câiz değildir. Gerçi sonraki (müteahhi-rûn) fakihler, bazı hayır hizmetlerinin para ile yaptırılma-

---

190 Heyet, el-Fetâvâ'l Hindiyye, VI, 95-96; İbn Âbidin, age., V, 415, 526, 441-442; Bilmen, age., V, 142; Cezîri, age., III, 329-330; Zuhaylî, age., VIII, 49-50.

sına cevâz vermişler; bazı Hanefî âlimleri de bu cevâzın bütün hayır hizmetlerine ait bulunduğunu düşünerek, bu tür vasiyetlerin de câiz olacağını da savunmuşlarsa da diğer bazı Hanefî fakihler, müteahhürün âlimlerin bu cevâzının bütün hayır hizmetleri için değil Kur'an'ı Kerim'in ve dinî ilimlerin öğretilmesi, imamlık ve müezzinlik görevlerinin ifâsı gibi yerine getirilmesinde zarûret bulunan ve bu tür hayır işlerine karşı insanların râğbetlerinin azalması dolayısıyla, ziyâından endişe duyulan hayır hizmetleri için geçerli olduğunu, kabriler üzerine Kur'an okuyacak kimselerin kiralananmasında ise bir zaruret bulunmadığını söylemişlerdir. Bu görüşü benimseyen İbn Âbidîn de eğer bu cevâz bütün hayır işleri için geçerli olsaydı namaz, oruç gibi ibadetler için de geçerli olurdu (ve bu ibadetlerin de ücretle kiralanan şahıslarla yerine getirilmesine cevâz verilirdi). Halbuki bunu söyleyen hiç bir âlim yoktur ve bu icmâ ile bâtıldır demiştir. Bu görüşe Hz. Peygamber'in (s.a.) :

«اقرأوا القرآن ولا تأكلوا به.»
«Kur'an'ı okuyunuz, fakat onu dünyalık kazanç aracı yapmayınız.»¹⁹¹ hâdis-i şerifini de delil olarak kullanmıştır.¹⁹²

ii — Mâlikilere göre :

Malikiler, içki için kimselere dağıtılmak üzere içki satın alınması için, haksız yere adam öldürenlere verilmesi için mal vasiyet edilmesini; mezarlıkta mescid yapılmasının, altın ve gümüş kandiller yaptırarak önemli kişilerin mezarlarına asılmasının vasiyet edilmesini; şahsın kendisi için namaz kılacak kimselere vasiyette bulunmasını, gayr-i meşru vasiyetlerden saymış-

---

191 Suyûtî, Celâluddin Abdurrahman b. Ebî Bekr, el-Câmiu's-Sağir fi Ehâdisi'l-Beşiri'n-Nezir, C. I-II, Kahire, 1373/1954, I, 52.

192 İbn Âbidin, age., V, 415.

lardır. Onlara göre bu tür vasiyetlerde ,varislerin vasiyeti yerine getirmeleri haram olup onlar vasiyet edilen mal ile dilediklerini yapabilirler.

Yine şahsın ölümünden sonra kendi için ağlanmasına, haram bir işin yapılması veya helâl olmayan bir şey için mal verilmesine, bir övünç vesilesi olmak üzere kabir üzerine kubbe yapılmasına ilişkin vasiyetleri de yerine getirilmeyecek bâtil vasiyetlerdir. Bu tür vasiyetler için sarfı öngörülen mal da mîras olarak vârislere geri döner.

Kezâ, mahrem olmayanların bir arada bulunması (ihtilât) nı gerektirecek şekilde mevlid okutmaya, kabir sualine ilişkin cevabın yazılarak kefen veya kabre konulmasına dair vasiyetler de gayr-i meşrudur.

Ancak Mâlikîler, kişinin kabri başında Kur'an okuyacak kimseler için vasiyette bulunmasına cevâz verdikleri gibi, cenâzenin yıkanması, kefenlenmesi, kabre taşınması ve defni gibi hususlara ilişkin vasiyetleri de câiz görmüşlerdir.¹⁹³

iii — Şafîiler ve Hanbelîler'e göre :

Bunlar da, sihire, müneccimliğe ve afsunculuğa dair kitaplarla, insanları sapıklığa sürükleyen diğer yayınların vasiyetle konu yapılmasını bâtil saymışlardır. Çünkü bu tür vasiyetler, kötülüğe yardım mahiyetindedir.

Hanbelîler, mezar üzerine bir karıştan daha yüksek bina yapılmasına ilişkin vasiyeti de sahih olmayan vasiyetlere ilâve etmişlerdir.

---

193 Huraşî, age., VIII, 171; Ebu'l-Berekât ve Düsûkî, age., IV, 427; Zuhaylî, age., VIII, 50-51.

Gerek Şafiîler ve gerekse Hanbelîler kabir üzerine Kur'ân okunmasına dair vasiyeti sahih kabul etmişler, çünkü Kur'ân okumadan meydana gelecek sevap ölünün rûhuna ulaşır demişlerdir.¹⁹⁴

b) Miktarına ait şartlar :

aa) Mûsâ bihin terikenin üçte birini geçmemesi :

Vasiyete konu olan malın miktarına ait şart, terikenin üçte birini geçmemesidir.

Musâ bihin terikenin üçte birini geçmesi durumunda vasiyetin sahih olup olmadığı fakihler arasında tartışmalıdır :

i — Hanefîlere,¹⁹⁵ Şafiîlerde bir görüşe¹⁹⁶ ve Hanbelîlere¹⁹⁷ göre terikenin üçte birini geçen vasiyetler, vasiyetçinin vârislerinin kabulüne bağlıdır. (mevkûf) Kabul ederlerse vasiyet olduğu gibi yerine getirilir. Etmezlerse terikenin üçte birine tekabül eden kısmı yerine getirilir, üçte biri geçen kısmı hükümsüz kalır.

ii — Malikîlere ve Şafiî mezhebinde bir görüşe göre terikenin üçte birini geçen miktar hakkındaki vasiyet bâtıldır. Eğer vârisler buna izin verirlerse bu kendilerinden bir hediye (atiyye) olur. Ölünün vasiyetinin yerine getirilmesi değildir. Dolayısıyla Mûsâ leh tarafından vâki olacak ikinci bir kabule ihtiyaç söz konusudur. Bu görüş, Malikîlerin meşhur görüşleridir. Bu mezhepte, böyle bir vasiyetin, vârislerin iznine bağlı olduğu,

---

194 Zuhaylî, age., VIII, 51. Krş. Şîrâzî, age., I, 451; İbn Kudâme, age., VI, 532.

195 Kâsânî, age., X, 4924, 4925-4926; Kişki, age., s. 112.

196 Şîrâzî, age., I, 450; Kişki, age., s. 112.

197 İbn Kudâme, age., VI, 426-427; Kişki, age., s. 112.

onlar izin verirlerse ikinci bir kabule gerek olmadan vasiyetin geçerli olacağı tarzında bir görüş daha bulunmaktadır.¹⁹⁸

iii — Zahirîlere göre ise üçte biri geçen vasiyet baştan hükümsüzdür. Vârisler kabul etsin veya etmesin netice değişmez.¹⁹⁹

Terikenin üçte birini aşan vasiyete cevâz verilmemesinin delili, daha önce geçmiş bulunan Sa'd hâdisidir.²⁰⁰

Yukarıdaki hükümler, vasiyetçinin vârisinin bulunması durumuna göre ortaya konmuş hükümlerdir.

Şâyet mûsinin vârisi yoksa, Hanefiler ve Hanbelîlere göre, bu takdirde malın üçte birini geçen vasiyet câizdir. Hatta malın tamamı bile vasiyet edilebilir. Teçhiz, tekfin ve borcun ödenmesinden sonra geriye kalan malın tamamı vasiyetin yerine getirilmesi için sarfedilir. Bunun için kimsenin iznine de gerek yoktur. İmam Şafî'î'den nakledilen bir rivâyet de böyledir.

Malikîler, Şafîîler ve Ahmed b. Hanbel'den yapılan bir rivâyete göre, bu durumda üçte birden fazlası hükümsüzdür. Çünkü, üçte biri geçen vasiyetin cevâzı diğer vârislerin iznine bağlıdır. Mûsinin vârisi bulunmaması durumunda vâris, beytül-maldır. Onda da bütün müslümanların hakkı bulunduğu için buna izin verecek kimse yoktur.

Ancak Malikîler, beytül-mal düzensiz ise şahıs bütün malını Allah yolunda vasiyet eder demişlerdir.²⁰¹

Terikenin üçte birini geçen vasiyet, vârislerin kabulüne bağlıdır. Vâris yoksa kimsenin iznine ihtiyaç bulunmadan olduğu

---

198 Şîrâzî, age., I, 456; Ebu'l-Berekât ve Düsûkî, age., IV, 427. Kişki, age., s. 112.

199 İbn Hazm, age., IX, 317; Kişki, age., s. 112.

200 Bkz. s. 17.

201 Şîrâzî, age., I, 450; Kâsânî, age., X, 4925-4926; İbn Kudâme, age., VI, 535; Ebu'l-Berekât ve Düsûkî, age., IV, 458; Kişki, age., s. 113.

gibi yerine getirilir diyenlerin görüşü daha mâkul gözükme-
tedir. Çünkü Hz. Sa'd hadisinde Hz. Peygamber (s.a.), «Vârislerini
zengin olarak bırakman, halka el açan fakirler olarak bırakman-
dan şüphesiz daha hayırlıdır» buyurarak bu hakkı vârislere ver-
miştir. Vârisler kendi istekleri ile buna izin verince engel or-
tadan kalkar ve vasiyet câiz olur.

Yine aynı ifadesinde Hz. Peygamber (s.a.) vasiyetin üçte
biri geçmemesinin illetini açıklamıştır ki o da, vârisleri zengin
olarak bırakmaktır. Vârisin bulunmaması durumunda bu illet or-
tadan kalkacağı için üçte birden fazla vasiyet sahih olarak mey-
dana gelir.²⁰²

Bir kimsenin, malının üçte birinde ölüme bağlı olarak ta-
sarruf yetkisinde birleşen müctehidler, bunun müstehab olan
miktarı üzerinde değişik görüşler ileri sürmüşlerdir.

Bazıları, zengin olan kimsenin, malının üçte birinin tama-
mını vasiyet etmesini müstehab olarak görmüşlerdir. İbn Ku-
dâme'nin ifadesine göre bu görüş Hanbelîlerden el-Kâdî (Ebû
Ya'lâ) (ö. 458/1066) ve Ebu'l-Hattâb'a aittir. Bu görüşün delili,
«Allah iyi amellerinize ilâve olarak mallarınızın üçte birini vefa-
tınız sırasında size tasadduk etmiştir.» hadisidir. İbn Rüşd'ün
beyanına göre, hadisçiler bu hadisi zayıf bulmuşlardır.

Diğer bazı âlimlerse Sa'd hadisindeki, «üçte bir de çoktur»
ifadesini dikkate alarak zengin de olsa bir kimsenin, yapacağı
vasiyetin malının üçte birinden az olmasının daha efdal ol-
duğunu ileri sürmüşlerdir.²⁰³ Hanefî fıkıh kitaplarından el-Hida-

---

202 Kâsânî, age., X, 4925-4926; Şelebî, Şihabuddin Ahmed, Hâ-
şiye alâ Tebyîni'l-hakâik (Zeyla'nın «Tebyînu'l-Hakâik» adlı ese-
rinin kenarında) Bulak, 1315, VI, 182; Kişkî, age., s. 114-115.

203 İbn Rüşd, age., II, 387; İbn Kudâme, age., VI, 417. Hadisler
için bkz. s. 17-18.

ye'de bu konuda şöyle denmektedir : Vârisler fakir olsun zengin olsun, vasiyetin malın üçte birine ulaşmaması müstehaptır. Bu durumda akrabalık haklarına riayet edilmiş olur. Çünkü şahıs, kendi malını akrabalarına terketmiş olmaktadır. Vasiyet edilen miktarın üçte bire ulaşması durumunda ise akrabalık haklarına riayetten sözedilemez. Zirâ mûsî, dinin kendisine tanımış olduğu üçte bir hakkın tamamını kullanmış olmaktadır.²⁰⁴

Şîrâzî'nin (ö. 476/1083) ifadesine göre bu hüküm, vârislerin fakir olması durumuna aittir. Şâyet vârisler zenginse, vasiyet edilen miktarın, terikenin üçte birine ulaşması müstehaptır. Çünkü Sa'd hadisinde Hz. Peygamber'in (s.a.) üçte biri de çok bulup vârislerin zengin olarak bırakılmasının, fakir olarak bırakılmasından daha iyi olduğunu beyan buyurması; vârisi fakir olanın yapacağı vasiyetin, terikenin üçte birine ulaşmamasının müstehaplığına delâlet eder. Vârisler fakir olduğu zaman vasiyetin terikenin üçte birine ulaşmaması müstehâp olduğuna göre bu onlar zengin olunca da vasiyetin malın üçte birinin tamamına ulaşmasının müstehap olduğunu gösterir.²⁰⁵

Vârisler zengin olsa bile, vasiyet edilen miktarın malın üçte birine ulaşmamasının daha iyi olacağını savunan müçtehidler de kendi aralarında iki gruba ayrılmışlardır : Bunlardan bir kısmı efdal olan miktarın dörtte bir olduğunu söylerken; diğer bir kısmı beşte birdir demişlerdir.

Dörtte bir görüşü İshak'a (ö. 238/852) aittir.²⁰⁶ Katâde'nin ifadesine göre Hz. Ömer de (ö. 23/643) malının dörtte birini vasiyet etmiştir.²⁰⁷

---

204 Mergînânî, age., IV, 333; İbn Âbidîn, age., V, 417.

205 Sirâzî, age., I, 449.

206 İbn Kudâme, age., VI, 417.

207 İbn Rüşd, age., II, 387.

Malın beşte birinin vasiyet edilmesinin en uygun olduğu görüşünün Hz. Ebû Bekr (ö. 13/634) ve Hz. Ali (ö. 40/660) gibi sâhabe fakihlerinin tatbikatına dayandığını ve daha birçok selef ulemâsı ile Basra âlimlerine ait bulunduğunu söyleyen İbn Kudâme, kendisi de bu görüşü benimsemiş ve Hz. Ebû Bekr'in,

واعلموا أنما غنمتم من ذيئ فان لله غنمه • : «Bilinki, ele geçirdiğiniz gânimetin beşte biri Allah'ın...dır»²⁰⁸ âyetini kastederek, «Allah'ın kendisi için râzı olduğuna ben de razıyım» dediğini nakletmiştir.²⁰⁹

Görülüyor ki, İslâm hukukunda, vârislerin terikeden bir şeyler alabilmesini temin, vasiyet yoluyla mirastan mahrûm edilmelerini önlemek amacıyla vasiyet edilecek miktar tahdit edilmiştir. Bu miktar en fazla üçte birdir, geriye kalan üçte iki ise vârisler namına korunmuş «mahfuz hisse» dir.

Türk Medenî Kanunu da vârislerin derecelerine göre çeşitli nisbetler üzerinde tasarruf nisabı tayin etmiş ve bazı vârislerin hisselerini mahfuz tutmuştur. Bu hisseler şunlardan ibarettir :

1° — Fürû' (Çocuklar, torunlar, torun çocukları ilh.) için mîras hisselerinin dörtte üçü,

2° — Ana ve baba için mîras hisselerinin yarısı.

3° — Erkek ve kız kardeşlerden her biri için dörtte biri.

4° — Karı ve koca için kanunî mîrasçılarla beraber bulunuyorlarsa kanunî mîras hakkının tümü, diğer hallerde kanunî mîras hakkının yarısı.

---

208 Enfâl, 8/41.

209 İbn Kudâme, age., VI, 417-418.

Şahısların ölüme bağlı tasarrufları bu mahfuz hisselerden fazla mallarda muteberdir. Binaenaleyh bu hisseler vasiyet yoluyla başkasına bırakılamaz. Şâyet bırakılacak olursa mahfuz hisse sahibi tenkis dâvası açma selahiyetine sahiptir.²¹⁰

Ancak, mahfuz hisseli mîrasçısı olmayan mûris, tüm malını vasiyet yoluyla başka bir kimseye veya kimselere bırakabilir.²¹¹

ab) Terikenin üçte birini geçen vasiyetler ve vârislerin izinleri :

Gerek terikenin üçte birini aşan vasiyetlerin ve gerekse vârislerden bazıları lehine yapılan vasiyetlerin yerine getirilmesinin, ekseri müçtehidlere göre diğer vârislerin iznine bağlı olduğunu biliyoruz.

Burada vârislerin izinlerine ilişkin bazı şartlara temas edeceğiz :

i — Terikenin üçte birini geçen miktarı hakkında vârislerin izinlerinin sahih olması için, vasiyetin miktarını bilmeleri şarttır. Binaenaleyh vârisler, mûrislerinin vasiyette bulunduğunu bilip de ne kadar mal vasiyet ettiğini bilmeden vasiyete izin verecek olmaları, onların bu izinleri câiz ve muteber olmaz.²¹²

ii — Gerek üçte biri geçen vasiyete ve gerekse vârislerden biri lehine yapılan vasiyete izin verecek olanların teberruya ehil olmaları şarttır. Binaenaleyh, çocukların ve delilerin izinleri muteber değildir. Çünkü bunlar, teberruya ehil değildirler. Halbuki vasiyet bir teberrudur.²¹³

---

210 Önder, age., s. 42-43; İmre, age., s. 312-316, 349; Karaman, age., I, 382 (MK. mad. 453, 502).

211 Önder, age., s. 42.

212 İbn Âbidîn, age., V, 417; İbn Kudâme, age., VI, 429; Şirâzî age., I, 450; Bilmen, age., V, 149.

213 Serahsî, age., XXVII, 153-154; Kâsânî, age., X, 4927; İbn Kudâme, age., VI, 429; Bilmen, age., V, 149-150.

iii — Vârislerin izinlerinin, mûsînin ölümünden sonra olması şarttır. Mûsî henüz hayatta iken vârislerin izinleri muteber değildir. Çünkü vasiyetçi vefat etmedikçe, vârisler için bir hak sabit olmaz ki, izinleri de muteber olsun. Ayrıca vârisler, mûsînin hatırını kırmamak veya kendisinden çekinmek gibi sebeplerle izin vermiş olabilirler. Vasiyetçi öldükten sonra izin verirlerse, bu iznin samimi ve tesirden uzak olduğu anlaşılır.²¹⁴

Buna göre, vârisler vasiyetçi hayatta iken vermiş oldukları izinden onun ölümünden sonra dönebilirler. Bu iznin, mûsînin hastalığı anında veya sıhhatli zamanında iken meydana gelmesi arasında bir fark yoktur.

Bu görüş, aralarında Hanefîler, Şafîîler ve Hanbelîlerin de bulunduğu ekseri müçtehidlere aittir. Hasen el-Basrî, Atâ, Ham-mad b. Ebi Süleyman (ö. 120/738), Abdülmelik b. Ya'la Zührî, Rabia (ö. 136/753), Evzâî (ö. 157/774)²¹⁵ ve İbn Ebî Leylâ'ya (ö. 148/765)²¹⁶ göre vasiyetçi hayatta iken vârislerin verdiği izin muteberdir. Mûsînin ölümünden sonra bundan dönemezler. Çünkü hak kendilerindedir. Buna razı olunca, kendi haklarını kendileri düşürmüş olurlar. Bu, müşterinin satın aldığı malda görüldüğü bir kusura razı olması gibidir.

İmam Mâlik ise, vârislerin izni mûsînin ölüm hastalığında meydana gelmişse bundan dönemezler; hasta olmadan önce meydana gelmişse dönebilirler demiştir.

Yukarıda da işaret olunduğu gibi, ekseri müçtehidler, vârislerin mûsî hayatta iken verdikleri izni, sahip olmadıkları haktan vazgeçme olarak kabul ettiklerinden, bu izne itibar etmemişler

---

214 Serahsî, age., XXVII, 154.

215 İbn Kudâme, age., VI, 428.

216 Serahsî, age., XXVII, 154; Kâsânî, age., X, 4927; İbn Kudâme, age., VI, 428.

ve bunu henüz nikâh akdi meydana gelmeden karının mehrini düşürmesine ve alış veriş meydana gelmeden şuf'a hakkı sahibinin bu hakkından feragât etmesine benzetmişlerdir.²¹⁷

iv — Vârislerin iznine bağlı vasiyetlere vârislerin bir kısmı izin verir de bir kısmı vermezse, bu izin yalnız izin verenlerin hisseleri miktarında geçerlidir. Vermeyenlerin hisseleri hakkında geçerli değildir. Çünkü her bir vâris ancak kendi hissesi miktarında tasarruf yetkisine sahiptir.²¹⁸

---

217 İbn Kudâme, age., VI, 428-429.

218 Kâsânî, age., X, 4927.

Ü Ç Ü N C Ü B Ö L Ü M

MUHTELİF VASIYETLERİN YERİNE GETİRİLME USÜLLERİ

I — BİRDEN FAZLA VASIYET

Müteaddit vasiyet bir arada bulununca, yâni bir vasiyetçi birden fazla vasiyet yapmış ise bunların nasıl yerine getirileceği hususu, malın vasiyetlerin hepsine yetip yetmemesine göre değişir. Şâyet terikenin üçtē biri, bunların hepsine kâfi geliyorsa veya kâfi gelmediği halde vârisler üçte biri geçen kısma izin veriyorlar ve terike de bunların hepsine yetiyorsa, yapılan vasiyetlerin hepsi yerine getirilir.

Şâyet mal, vasiyetlerin bir kısmına yetmiyor ve vârisler de fazla olan kısma izin vermiyorlarsa veya vârisler izin verdiği halde malın tamamı vasiyetlere kâfi gelmiyorsa, yapılacak işlem, vasiyetin ait bulunduğu yere göre değişiklik arz eder. Bunun için de üç durum söz konusu olabilir :

A — Tamamı Allah haklarına ilişkin olan vasiyetler :

Birden fazla vasiyetin hepsi de sırf Allah haklarına ilişkin olur ve hepsini yerine getirme imkânı bulunmazsa, bu hakların en kuvvetlisinden başlanıp en zayıfına doğru bir sıra takip edilerek yerine getirilir. Şöyle ki : Önce farzlara ait olan vasiyetler, sonra vâciplere ait olanlar, daha sonra da nâfilelere ilişkin olanlar yerine getirilir.

Şâyet kuvvet bakımından bir eşitlik söz konusu ise, meselâ hepsinin farz veya nâfilelere ilişkin olması gibi. Bu takdirde vasiyetçinin öncelik verdiği öne alınır. Çünkü bunlar kuvvet bakımından eşit olunca bizzat tercih imkânı ortadan kalkar ve mûsinin, vasiyetinde takip etmiş olduğu sıraya uyulur. Zirâ, bu sıra onun verdiği öneme delâlet eder. İnsanın, kendisince önemli olana öncelik verdiği bir gerçektir.

Yalnız zekât ile hacdan hangisine öncelik verileceği tartışmalıdır :

İmam Muhammed'e göre, mûsî vasiyetinde hacca öncelik vermiş olsa bile zekâta öncelik verilir. Çünkü hac, sırf Allah hakkı olan bir ibâdettir; zekât ise kendisinde hem Allah hakkı, hem de kul hakkı bulunan bir ibâdettir. Allah'ın hiçbir şeye ihtiyacı olmadığı halde kul muhtaçtır. Onun bu ihtiyacına binaen zekât öne alınır. İmam Ebû Yusuf'tan nakledilen iki görüşten biri de böyledir.

Yine Ebû Yusuf'tan yapılan bir başka rivayete göre ise, mûsî zekâta öncelik vermiş olsa bile hac öncelikle yerine getirilir. Çünkü hac bedenî, zekât ise malî bir ibadettir. Bedenî ibadetler daha üstündür. Çünkü can, maldan daha kıymetlidir. Üstelik hac ibadetinin mala taalluk eden yönü de vardır. Zekât ibadetinin ise

bedene taalluk eden yönü yoktur.¹ Bu görüş Ebû Hanife'den de rivayet olunmuştur.²

Burada şuna işaret etmeliyiz ki, zekât ile hacdan hangisine öncelik verileceği konusunda yukarıda kaydettiğimiz görüşler Kâsânî ve hocası Alâuddin es-Semerkandî'nin (ö. 539/1144) ifadelerine göre yapılmış tesbitlerdir. Aynı konuya eserlerinde yer veren Mergînânî ve Zeyla'î (ö. 743/1342) İmam Muhammed'in görüşünü naklederken, Kâsânî ve hocasına muhâlefet etmişlerdir. Onların ifadelerine göre İmam Muhammed, mûsî vasiyetinde zekâta öncelik vermiş olsa bile, hac öne alınır görüşündedir.³

Allah hakları arasındaki kuvvet sırası konusunda Hanefilere ait bazı ayrıntılar şöyledir :

Hac ve zekât, keffâretlerden önce yerine getirilir.

İnsan öldürmeden doğan keffâret (Keffâret-i katl), yemin keffâreti ve zihâr keffâreti fitir sadakasından önce gelir. Çünkü bu keffâretler Kur'ân'la, fitir sadakası ise sünnetle sâbit olmuştur. Kur'ân'la sâbit olan daha kuvvetlidir.

Bu keffâretler içerisinde ise şu sıra takip edilir : İnsan öldürme keffâreti, zihâr ve yemin keffâretinden önce gelir. Öldürme keffâretinde azat olunması gereken kölenin müslüman olması şartı arandığı için bu keffâret öbürlerinden kuvvetli bulunmuştur.

Yemin keffâreti zihâr keffâretinden öne alınır. Çünkü yemin keffâreti, Allah adına hürmetsizlikten dolayı gerekmektedir; zihâr keffâreti ise, şahsın kendisine birşeyi haram kılmasından kaynaklanmaktadır.⁴

---

1 Semerkandî, Alâuddin, Tuhtetu'l-fukahâ, C. I-III, Beyrut, 1405/1984, III, 211; Kâsânî, age., X, 4929-4930.

2 Tûri, age., VIII, 502.

3 Mergînânî, age., IV, 247; Zeyla'î, age., VI, 198.

4 Zeyla'î, age., VI, 198-199; İbn Âbidîn, age., V, 424.

İkisi de vâcib olmasına rağmen fitir sadakası, kurbandan önce gelir. Çünkü fitir sadakasının vâcib olduğu konusunda ihtilâf bulunmadığı halde, kurbanın vâcib olduğu ihtilâflıdır. İhtilâfsız olan ise ihtilâflı olandan daha kuvvetlidir.

Fitir sadakası, fitir (oruç bozma) keffâretinden öne alınır. Çünkü fitir sadakası meşhur haberle, fitir keffâreti ise haber-i vâhidle sâbit olmuştur. Meşhur haber, haber-i âhaddan daha kuvvetlidir.

Yine fitir sadakası, nezirlerden önce yerine getirilir. Zirâ fitir sadakası, kulun iradesine bağlı olmaksızın Allah tarafından vâcib kılınmışken; nezir, kulun kendi iradesinden kaynaklanmıştır.

Fitir sadakasının fitir keffâretinden ve nezirlerden sonra yerine getirilmesi gerektiğini söyleyenler de vardır.

Nezirler, kurbandan önce gelir. Çünkü adakların vâcipliğinde ihtilâf bulunmadığı halde; kurbanınkinden ihtilâf edilmiştir.

Kurban da nâfile ibadetlerden önde gelir. Zirâ kurbanın vâcib veya asgari seviyede müekked sünnet olduğu kabul edilmiştir. Müekked sünnetler, diğer nâfilelerden daha kuvvetlidir.⁵

Burada bir hususu açıklığa kavuşturmalıyız :

Hac, zekât, keffâret gibi Allah emriyle sabit olan borçların ancak vasiyet bulunması durumunda ve malın üçte birinden ödenmesi gerektiği görüşü Hanefilere aittir. Ekseri müçtehidler ise bu tür borçların vasiyet bulunsun veya bulunmasın malın tamamından ödeneceğini söylemişlerdir.⁶

---

5 Kâsânî, age., X, 4930-4931; İbn Âbidîn, age., V, 424.

6 İbn Hazm, age., IX, 328 vd.; Karaman, age., I, 377; Uzunpostalcı, age., II, 84. Krş. Şirâzî, age., I, 199-200, 460; Serahsî, age., XXVII, 146; Bilmen; age., V, 152.

B — Bir kısmı Allah haklarına bir kısmı kul haklarına ilişkin olan vasiyetler :

Burada iki durum söz konusudur :

1 — Bir kısmı Allah haklarına bir kısmı muayyen kul haklarına ilişkin vasiyetler :

Birden fazla vasiyetin bir kısmının Allah haklarına ilişkin olduğu halde diğer bir kısmının belli kul haklarına ilişkin olması durumunda, bu haklardan birinin diğerine tercihi yoluna gidilmez. Vasiyet edilen mal, bu iki kısım haklara bölünür. Allah haklarına ait ibadetlerden herbiri müstakillen taksime girer. Sonra bu paylar toplanarak yukarıdaki sıraya göre yerine getirilir. Meselâ bir kimse, malının üçte birini hac, zekât, keffâret ve falan şahıs için vasiyet etmiş bulunsa, terikesinin üçte biri dört kısma ayrılır. Sonra hac, zekât ve keffâretlere ait olanlar toplanarak bunların kuvvet sırasına göre yerine getirilir. Yoksa hac, zekat gibi haklar şahsın hakkından öne alınmaz. Çünkü insanlar ihtiyaç içerisindeyler.⁷

2 — Bir kısmı Allah haklarına bir kısmı muayyen olmayan kul haklarına ilişkin vasiyetler :

Birden fazla vasiyetlerden bir kısmı Allah haklarına ait olduğu halde diğer bir kısmı muayyen olmayan kul haklarına ilişkin olur, mal da hepsine kâfi gelmezse, bu durumda taksim câri olmayıp, dereceleri itibariyle kuvvetli olanlar öne alınır. Meselâ bir kimse, «malımın üçte biri hac ve zekâtım ile fakirlere sadakadır» diye vasiyette bulunmuş olsa, önce hac ile zekâta ait vasiyeti yerine getirilir; sonra birşey kalırsa o da fakirlere verilir.⁸

---

7 Kâsânî, age., X, 4931; Zeylâ'î, age., VI, 199; Bilmen, age., V, 152-153.

8 Zeylâ'î, age., VI, 199; Bilmen, age., V, 152.

C — Tamamı kul haklarına ilişkin vasiyetler :

Birden fazla vasiyetin hepsinin de kul haklarına ilişkin olması durumunda kimseye öncelik tanınmaz. Birden fazla olan hak sahiplerinden herbiri vasiyet edilen maldan hisse alır. Meselâ bir kimse malının üçte birini birine vasiyet ettikten sonra, yine malının üçte birini başka birine vasiyet edip de vârisleri, bu iki adet üçte birin yerine getirilmesine izin vermeseler, bir adet üçte bir, bu iki mûsâ leh arasında paylaşılır.⁹

Ancak mûsâ lehlerin hisseleri, vasiyetçinin vasiyetlerinde tesbit etmiş olduğu nisbetlere göre değişebilir. Bunun için de iki durum söz konusu olabilir :

1 — Vasiyetlerin toplamının terikenin üçte birini geçmesi :

Birden fazla vasiyetlerden hiçbirisi tek başına terikenin üçte birini geçmediği halde bunların toplamının üçte biri geçmesi durumunda; vârisler, üçte biri geçen kısma izin verirlerse vasiyet olduğu gibi yerine getirilir. Fakat, vârisler izin vermedikleri takdirde vasiyet sahiplerinin hepsi terikenin üçte birine ortak olur ve herbirine hissesi nisbetinde bu üçte birden pay verilir. Meselâ, bir terikenin üçte biri bir şahsa; dörtte biri başka bir şahsa, altıda biri de bir başkasına vasiyet edilmiş olup da vârisler üçte biri geçen miktara izin verirlerse mûsâ lehlerden herbiri terikenin tamamından kendilerine tayin edilmiş nisbetlere göre pay alır. Örnek olarak geçen meselede malın tamamı on iki hisseye ayrılarak bunlardan dört hisse, üçte bir sahibine; üç hisse, dörtte bir sahibine; iki hisse, altıda bir sahibine; geri kalan üç hisse de vârislere verilir.

Vârisler, üçte biri geçen miktara izin vermedikleri takdirde ise, mûsâ lehlerin hepsi de bu üçte bire, kendilerine mûsâ tara-

---

9 Bilmen, age., V, 153..

fından tayin edilmiş nisbetlere göre ortak olur. Kendisine üçte bir vasiyet edilmiş olan üçte birin üçte birini dörtte bir vasiyet edilmiş olan üçte birin dörtte birini; altıda bir vasiyet edilmiş olan da üçte birin altıda birini alır. Bu misalde, terikenin tamamı yirmi yedi hisseye ayrılarak, bundan dört hisse, üçte bir sahibine; üç hisse dörtte bir sahibine; iki hisse altıda bir sahibine, geri kalan on sekiz hisse de vârişlere verilir.

2 — Vasiyetlerin bazısının terikenin üçte birini geçmesi :

İki mûsâ lehten biri için terikenin üçte birinin, diğeri için de yarısının vasiyet edilmesi gibi, müteaddit vasiyetlerden bazısının terikenin üçte birini geçmediği halde bir kısmının geçmesi durumunda da mesele vârişlerin fazla kısma izin verip vermesine göre değişir. Onlar izin verirlerse vasiyet yine olduğu gibi yerine getirilir. Örnekteki terikenin tamamı altı hisseye ayrılarak, terikenin üçte biri olan iki hisse, üçte biri sahibine; yarısı olan üç hisse, yarı hisse sahibine; geriye kalan bir hisse de vârişlere verilir.

Vârişler fazla kısma izin vermezlerse Ebû Hanife'ye göre, terikenin üçte biri o iki mûsâ leh arasında eşit olarak paylaştırılır. Çünkü vârişler izin vermeyince üçte biri geçen miktar hakkındaki vasiyet bâtil olup, sadece terikenin üçte biri vasiyet edilmiş gibi olur. Bu da mûsâ lehter arasında eşit olarak paylaştırılır. Hanefî mezhebinde tercihe değer bulunan görüş de budur.

Ebû Yusuf, Muhammed¹⁰ ve diğerk müçtehidlere¹¹ göre ise, birinci durumdaki gibi, bu durumda da vasiyet sahipleri, terikenin üçte birine, vasiyetteki hisseleri nisbetinde ortak olurlar. Misâlimizdeki üçte bir, beş hisse kabul edilerek, bundan üç hisse kendisine yarısı vasiyet edilmiş olana; iki hisse de üçte bir vasiyet edilmiş olana verilir. Mûsâ lehlere verilen toplam beş

10 Kâsânî, age., X, 4932, 4935, 4937; İbn Âbidîn, age., V, 427-428; Bilmen, age., V, 166-167; Zuhaylî, age., VIII, 118-119.

11 Zuhaylî, age., VIII, 118-119.

hisse terikenin üçte birini teşkil ettiğine göre, terikenin üçte ikisini meydana getiren on hisse de vârislerin olur. Çünkü, iki mûsâ leh arasında bu oranı tesbit eden ve birinin diğerinden fazla olmasını isteyen mûsîdir. Mümkün mertebe mûsinin istediğine riayet edilmelidir.

Ancak Ebû Hanife, bu hükümden muhâbât, vasiyet-i mursele ve seâyeyi istisna etmiş; bu konularda diğerleri ile birleşmiştir.

Bu üç terimden seâyenin, köle âzâdına ilişkin olması ve bu müessesenin bugün bulunmaması nedeniyle üzerinde dürmaya-cağız. Diğer iki terime gelince :

Muhâbât, bir kimsenin sahip olduğu malı başka bir kimseye değer fiyatından noksana satılması hususunda vasiyet etmesini ifade eder. Meselâ, bir kimse, üç milyon lira kıymetinde olan bir malının bir milyon lira karşılığında A isimli bir şahsa ve altı milyon lira kıymetinde olan başka bir malının da iki milyon lira karşılığında B isimli şahsa satılmasını vasiyet edip de ölü-münde bunlardan başka malı olmadığı gibi vârisleri de izin ver-meseler, terikesinin üçte biri olan üç milyon lira bu iki mûsâ leh arasında ikili birli taksim olunur. Şöyle ki : Üç milyon lira kıymetindeki malı A'ya iki milyon liraya satılıp kıymetinden bir milyon lira indirilmiş olur. Altı milyon liralık malı da B'ye dört milyon liraya satılarak kıymetinden iki milyon lira indirilmiş olur ki, bu bir muhâbât meselesidir.

Vasiyet-i mursele ise, vasiyetin üçte bir, dörtte bir gibi bir kesir ile sınırlı olmayıp, maldan belli bir miktarın mutlak olarak vasiyet edilmesini ifade eder. Meselâ, bir kimse, bütün malları dokuz milyon liradan ibaret olduğu halde, üç milyon lirasını A'ya, altı milyon lirasını da B'ye vasiyet edip de vârisleri izin

vermeseler, bu malların üçte biri A ile B arasında ikili birli taksim olunarak bir milyon lirası A'ya; iki milyon lirası da B'ye verilir ki, bu da bir vasiyet-i murseledir.¹²

Ebû Hanife'nin bunları istisna etmesinin sebebi, mûsinin, vasiyetinde onu hükümsüz kılacak bir ifadeyi kullanmamış olmasıdır ki, o da üçte biri geçen miktardır. Buradaki hükümsüzlük (butlân) terikenin üçte birinin vasiyetlere yetmemesinden kaynaklanmaktadır. Mûsinin başka malının ortaya çıkararak, vasiyete konu olan miktarın, terikenin üçte birini geçmesini önlemesi ve bu hükümsüzlüğün ortadan kalkması mümkündür.¹³

II — MUHTELİF GRUPLAR ADINA YAPILAN VASİYETLER

Adına vasiyette bulunulabilecek grupları iki kısma ayırmak mümkündür :

A — Toplumun muhtelif kesimleri adına yapılan vasiyetler:

Mahdut (mahsûr) olmayan değişik gruplar adına yapılan vasiyetin sıhhati üzerindeki tartışmalardan daha önce bahsetmiş-tik.¹⁴

Burada, sahih olduğu tartışmasız kabul edilen, fakirler, mis-kinler, yetimler gibi toplumun muhtelif kesimleri adına yapılan vasiyetlerin nasıl yerine getirilebileceğinden sözedeceğiz.

Ebû Hanife, Ebû Yusuf¹⁵ ve Hanbelîler¹⁶, böyle gruplar adına yapılan vasiyetler, o gruptan bir kişiye verilirse kâfirdir,

---

12 Kâsânî, age., X, 4935-4937; Zeyla'i, age., VI, 187-198; Kadı-zâde, age., VIII, 442; İbn Âbidin, age., V, 427-428; Bilmen, age., V, 167.

13 İbn Âbidin, age., V, 428-429; Zuhaylî, age., VIII, 120.

14 Bkz. s. 73-74.

15 Kâsânî, age., X, 4866.

16 İbn Kudâme, age., VI, 473.

bununla vasiyet yerine getirilmiş olur derken; İmam Muhammed, bunlardan en az iki kişiye, Şafiî¹⁷ ise en az üç kişiye vermek gerekir demişlerdir.

Şafiî, çoğul lâfzın şumulüne giren en az fert sayısının üç olacağı düşüncesinden hareketle bu görüşü benimsemiştir.

Çoğul ifadesinin en az miktarının üç olduğu hususunda İmam Muhammed de Şafiî ile aynı görüştedir. Ancak onun, vasiyet konusunda Şafiî'den ayrılarak iki kişiyi de yeterli görmesinin sebebi, vasiyet hususunda iki kişinin üç kişi yerine geçeceğine dair delilin bulunmasıdır. O, bu konuda şöyle düşünmüştür : Vasiyet, mirasın bir benzeridir. Mirasta terikenin üçte ikisine hak kazanma açısından iki kız, üç kız yerine; annenin hissesini üçte birden altıda bire indirmesi açısından da iki kardeş, üç kardeş yerine kâim kılınmıştır.¹⁸ Halbuki bir kişinin cemaat yerine geçeceğine dair hiçbir delil yoktur.

İlk görüş sahipleri Ebû Hanife, Ebû Yusuf ve Hanbelîlerin delilleri ise şudur : Böyle bir vasiyet sırf Allah rızasını kazanmak için bağışlanmış bir sadakadır. Bunu bir tek fakire vermekle de maksat hâsıl olur. Nitekim, zekâtın sarf yerlerini gösteren âyette de fakir lâfzı çoğul olarak kullanıldığı halde¹⁹ bir tek fakire verilmekle de zekât ödenmiş olmaktadır. Mümkün oldukça lâfzın çoğul mânasına riâyet etmek gereklidir. Ancak mümkün olmayan durumlarda çoğul lâfzı cinse hamletmek daha doğrudur. Nitekim, bir kimse kadınlarla konuşmamaya yemin ettikten sonra bunlardan bir tanesiyle bile konuşsa yeminini bozmuş sayılır. Bu durumda çoğul mânaya riâyet etmek mümkün değildir. Zirâ bunun ne bir ölçüsü ne de bir sınırı vardır. Dolayısıyla lâfız cinse hamledilerek, ona göre amel edilir.

---

17 Şirâzî, age., I, 456; İbn Kudâme, age., VI, 473; Râmlî, age., VI, 79.

18 Bkz. Nisâ, 4/11.

19 Bkz. Tevbe, 9/60.

İfade çoğul olmakla birlikte fertlerin sayısı ve sınırı belli ise, bu durumda lâfzı cinse hamletmeksizin onun ifade ettiği mânaya riâyet etmek gerekir. Meselâ, belli sayıdaki fakirleri işaret ederek «şu fakirlere» veya «şu hanenin yetimlerine» şeklindeki ifadelerle meydana gelen vasiyetlerde malın o fakirlerin veya o yetimlerin tamamına sarfı gerekir. Burada herhangi bir ihtilâf da yoktur.²⁰

Burada, yine lâfızdaki ihtilâfa dayanan tartışmalı bir meseleye daha temas etmek istiyoruz : Bir kimse, malının üçte birini bir şahıs ile fakirlere vasiyet edecek olsa, bu üçte bir mûsâ lehler arasında nasıl paylaşılacaktır? Bu konudaki görüşler şöyledir :

1 — Ebû Hanife, Ebû Yusuf²¹ ve Hanbelîlere²² göre bu üçte birin iki çeşit paya ayrılarak birisinin o şahsa; birisinin de fakirlere verilmesi gerekir. Çünkü, şumulüne giren fertleri muayyen ve mahdut olmayan çoğul ifadeler, cinse hamledilerek tek şahıs gibi mütalaa olunabilirler.

2 — İmam Muhammed'e göre bu üçte bir üç hisseye ayrılıp biri o şahsa; ikisi de fakirlere verilir. Zirâ çoğul ifadenin şumulüne giren en az fert sayısı üçtür. Mîrasta olduğu gibi, vasiyette de iki kişi, üç kişi yerine kâim kılınmıştır. Dolayısıyla, örnekteki fakirler en az iki kişi olarak kabul edilir.

3 — Şafiî mezhebinde bu konuda üç görüş bulunmaktadır :

b) Üçte birin yarısı o şahsın, yarısı ise fakirlerindir.

a) Böyle bir vasiyette o şahıs bir fakir gibi sayılır. Dağıtımda o fakirlerden biri gibi muamele görür.

---

20 Kâsânî, age., X, 4866-4867; Haskefî, age., V, 432.

21 Haskefî, age., V, 432; Zuhaylî, age., VIII, 73.

22 İbn Kudâme, age., VI, 558; Zuhaylî, age., VIII, 73.

c) Vasiyet konusu malın dörtte biri, o şahsa; dörtte üçü de fakirlere verilir. Çünkü çoğul ifadenin en az miktarı üçtür. Dolayısıyla, fakirler üç kişi olarak kabul edilmiş olur.²³

B — Belli gruplar adına yapılan vasiyetler :

Lehine vasiyet yapılacak olan belli grupları şöylece sıralayabiliriz :

1 — Aile (ehl) adına yapılan vasiyetler :

Türkçemizde karşılıklarından biri de aile olan ve halk arasında da kullanılan ehl adına yapılan vasiyetin kime ait olacağı Ebû Hanife ile iki öğrencisi Ebû Yusuf ve Muhammed arasında ihtilâflıdır : Ebû Hanife, ehl için yapılan vasiyetin sadece hanıma ait olacağı görüşündedir. Çünkü bu kelime hem örfe göre ve hem de harikaten hanım (zevce) için kullanılır. Nitekim,

«Ailesine: **وتال لأهل امكتوا** ve **وسار بأهل** «Ailesiyle yola çıktı.»²⁴ ve «Bekleyin' demişti.»²⁵ gibi âyetlerde de bu manâda kullanılmıştır.

Ebû Yusuf ve Muhammed ise bu konuda hocalarından ayrılarak, ehl adına yapılan vasiyetin, mûsinin vârisi olmamak üzere nafakasını temin ettiği herkese şâmil bulunduğunu söylemişlerdir. Buna göre şahsın hanımı, himayesinde bulunan yetimler, nafakasını temin ettiği küçük çocuklar bunlardandır. Ama kişinin kendisinden ayrılmış büyük çocuklar ile evli bulunan kızları onun ehlinden sayılmaz. Çünkü bir şahsın ehli, onun, bakımını üstlendiği kimselerdir. **ان ابن من أجلي** «Şüphesiz oğlum da

---

23 Şirâzî, age., I, 456; İbn Kudâme, age., VI, 473; Ramlî, age., VI, 79.

24 Kasas, 28/29.

25 Tâhâ, 20/10.

ailemendendir» ve «فنجينا، وأمله» «Onu ve ailesini kurtardık»²⁶ âyetleri de bu görüşün delillerindedir.²⁷

2 — Akraba adına yapılan vasiyetler :

Bir vasiyetçinin, akrabası adına yapacağı vasiyete hangi akrabalarının dahil olacağı ve onlardan kaç kişiye verilirse bu vasiyetin yerine getirilmiş sayılacağı konusunda değişik görüşler bulunmaktadır. Bunları şöylece sıralamak mümkündür :

a) Ebû Hanife'ye göre böyle bir vasiyet o şahsın, yakınlık sırası gözetilerek, kendisine nikâhları haram olan kan akrabalarından (zîrahm-i mahrem) en az iki kişiye verilmekle yerine getirilir. Çünkü vasiyet çoğul ifadesiyle yapılmıştır. Mîras ve vasiyette çoğulun en az miktarı ikidir.

Bunların büyük veya küçük, kadın yahut erkek, müslüman veya gayr-i müslim olması arasında bir fark yoktur.

Ancak, bu vasiyete o kimsenin herhangi bir vârisi dahil olmayacağı gibi, herhangi bir sebeple mîrasçı olmasalar bile, anne ve babası ile çocukları da dahil olamazlar. Çünkü, anne ve baba ile çocuklar ne örfe göre ne de hakikaten akrabadan sayılmazlar. Anne ve babanın, akrabanın şumulüne dahil bulunmadığına

كتب عليكم اذا حضر أحدكم الموت ان ترك خيرا الوصية للوالين والأقربين

بالمعروف حقا على المتقين .

«Birinize ölüm geldiği zaman, eğer bir hayır bırakacaksa anaya, babaya, yakınlarına uygun bir biçimde vasiyet etmek, Allah'tan

26 Hûd, 11/45; Şu'arâ, 26/170.

27 Kâsânî, age., X, 4882; İbn Âbidîn, age., V, 438; Bilmen, age., V, 160.

korkanlar üzerine bir borçtur.»²⁸ âyeti de delâlet eder. Bu ayette akraba, anne ve babaya atfedilmiştir. Âtîf, asıl itibariyle o iki şey arasındaki farklılığı (muğayeret) gösterir.

Bu vasiyete, vasiyetçinin mirasçı olamayan nine ve dedesi ile torunlarının dahil olup olamayacağı konusunda Ebû Hanife'den iki görüş naklolunmuştur. Bunlardan birine göre, onlar da böyle bir vasiyete dahil olmazlar. Çünkü dede, baba mesâbesinde, çocuğun çocuğu da çocuk mesâbesindedir. Onlar dahil olmadığına göre bunlar da dahil olmazlar. Bu görüş Ebû Yusuf'tan da rivâyet olunmuştur. Hanefî mezhebinde sahih kabul edilen görüş de budur. Ebu Hanife'den yapılan diğer bir rivâyete göre ise, bunlar böyle bir vasiyete dahil olur.

Görülüyor ki, Ebû Hanife, akraba için yapılan vasiyetin yerine getirilmesinde beş hususu göz önünde bulundurmıştır :

aa) Bunların, nikâhı haram olan (er-rahmu'l-mahrem) akrabadan olması.

ab) Vasiyeti yapana yakınlık sırasının gözetilmesi.

ac) Vasiyete hak kazananların iki kişi veya daha fazla olması.

ad) Mûsâ lehlerin, anne baba ve çocukların dışındaki hısımlardan olması.

ae) Mûsâ lehlerin vâris olmayan akrabalarından olması.

b) Bunlardan son üç hususta Ebû Yusuf ve Muhammed de Ebû Hanife ile birleşmişlerdir. Onların Ebû Hanife'den ayrıldıkları noktalar, ilk iki husustur. Onlara göre akraba adına yapılan bir vasiyete o şahsın, ilk müslüman babasına kadar devam eden her kan akrabası (zî rahmi) dahil olur. Bunların mahrem

---

28 Bâkara, 2/180.

olup olmaması; yakın veya uzak bulunması arasında bir fark yoktur. Çünkü akraba kelimesi bunları şumûlüne alır. Nitekim,

«(Önce) en yakın hısımlarını uyar.»²⁹ واذر عشيرتك الاقربين .

kerimesi nâzil olunca, Hz. Peygamber (s.a.) Kureyş kabilesini toplayaark dâvetini açıklamıştır. Mâlûmdur ki, bunlar arasında Hz. Peygamber'in yakın akrabaları bulunduğu gibi, uzak akrabaları da vardı. Yine kendisine mahrem olanlar bulunduğu gibi, mahrem olmayanlar da vardı. Bu da akraba isminin, bütün akrabaları kapsadığına delâlet eder.

Ancak Ebû Yusuf ve Muhammed'in bu görüşleri, kendi zamanlarının şartları muvacehesinde benimsenmiş bir görüş olarak değerlendirilmiştir. Daha sonra, oradan asırlar geçmiş olduğu için akrabanın sayısı artmış ve meçhul bir hale gelmiştir. Bu anlayışa göre böyle bir vasiyet meçhul bir kavme yapılmış olacağı için sahih olmaması gerekir. Çünkü Hanefîlere göre mûsâ lehin malûm olması, vasiyetin sıhhat şartlarından³⁰.

Bu görüşlerin ve bunlar arasındaki farkın daha fazla açıklık kazanması ve daha iyi anlaşılabilmesi için bazı örnekler arz edelim :

Akrabası adına vasiyet yapan bir kimsenin, vârislerinden olmayan iki amcası ile iki dayısı bulunsa, Ebû Hanife'ye göre bunun vasiyeti yalnız amcalarına ait olur. Çünkü, amcalar ona daha yakındır. Ebû Yusuf ve Muhammed'e göre ise bu vasiyete hem amcalar ve hem de dayılar dahil bulunur. Mal dört hisseye ayrılarak herbirine bir hisse verilir. Çünkü bunlara göre yakın akraba ile uzak akraba arasında fark yoktur.

---

29 Şuarâ, 26/214.

30 Bkz. s. 71, 73-74.

Şâyet mûsînin bir amcası ile iki dayısı bulunsa, Ebû Hanife'ye göre mûsâ bihin yarısı amcasına, yarısı da iki dayısına verilir. Vasiyet çoğul ifade ile yapıldığı, amca da bir tane olduğu için vasiyet konusu malın tamamına hak kazanamaz. Binaenaleyh, bunun yarısı amcaya verilince, geriye kalan diğer yarısına da dayılar hak kazanmış olurlar. Ebû Yusuf ve Muhammed'e göre ise, bu durumda mûsâ bih bir amca ile iki dayı arasında paylaştırılarak herbirine bir hisse verilir. Çünkü buna hak kazanmada amcalarla dayılar arasında fark yoktur.

Eğer mûsînin, mahremi olan kan hısımlarından yalnız bir amcası bulunacak olsa Ebû Hanife'ye göre vasiyet konusu malın yarısı ona verilir; diğer yarısı ise vârislere iâde edilir. Vasiyet çoğul ifade ile yapıldığı amca da bir tane olduğu için malın yarısından fazlasına hak kazanamaz. Diğer yarısını alacak hak sahibi bulunmadığı için de, o yarısı hakkındaki vasiyet hükümsüz hale gelir ve mal vârislere verilir. Ebû Yusuf ve Muhammed'e göre ise bu durumda mûsâ bihin yarısı amcanın; diğer yarısı da mahrem olmayan kan hısımlarındır.

İşaret etmeliyiz ki, vasiyetçi, vasiyetini kendi akrabası adına yaparsa, vasiyete o şahsın, anne babası ile çocukları müstesna olmak üzere, vârisleri de dahil olurlar. Çünkü bu vârisler, mûsînin vârisleri değillerdir.

Hanefî mezhebinde «zevî'l-karâbet, erhâm, zevî'l-erhâm ve ensâb» lâfızları da akraba lâfzı gibi mütalâa edilmiştir.³¹

c) Malikîlere göre, bir kimsenin kendi akrabası adına yaptığı vasiyete o şahsın kendisine vâris olamayan, baba tarafından akrabaları dâhil bulunur. Çünkü, asabenin yani, bir kimsenin erkek vasıtasıyla kendisine bağlanan erkek hısımların, zevî'l-erhâmdan yâni, asabe ve muayyen hisse (farz) sahibi olmayan hı-

31 Kâsânî, age., X, 4878-4881; Haskefî ve İbn Âbidîn age., V, 439; Bilmen, age., V, 157-158.

sımlardan önce gelmesi hususunda vasiyet de mîrâsa benzetilmektedir. Ancak mûsînIn, kendisine vâris olanlar dışında, baba tarafından akrabası olmaması durumunda bu vasiyete anne tarafından olan akrabaları da dahil olur.

Şâyet mûsî bir tercihte bulunmamışsa, bunlar arasında, muhtaç olanlara daha fazla pay verilebilir. Eğer ihtiyaç açısından eşit durumda iseler taksim de eşit yapılır.

Şâyet vasiyetçi, kendi akrabası adına değil de bir başkasının akrabası adına vasiyette bulunmuşsa, bu vasiyet onun mirasçısı olanlarına da, olmayanlarına da şâmil bulunur.

Malikîler, «ehl» ve «ehl-i beyt» ifadelerini de «akraba» ve «erhâm» kelimeleri gibi mütalâa etmişlerdir.³²

d) Şafilere göre şahsın bir başkasının akrabası adına yaptığı vasiyete onun, anne ve babası ile çocukları hariç bütün akrabaları dahil olur. Bunların, uzak yakın; müslim, gayr-i müslim; zengin fakir olması arasında da bir fark yoktur. Yine bunların, anne veya baba tarafından olmaları da neticeyi değiştirmez. Çünkü bu lâfız umumi bir lâfız olup, bunların hepsini de şumulüne alır.

Anne ve baba ile çocukların böyle bir vasiyete dahil olmasının sebebi ise, örfе göre bunlara akraba denmemesidir.

Mâmafih, bu mezhepte, akraba adına yapılan vasiyete, anne baba ve çocukların da dahil olacağını savunan bir görüş daha bulunmaktadır. Ancak, ilk görüş daha doğru bulunmuştur.

Akraba isminin şumulüne girmediği için dede ve torunların böyle bir vasiyete dahil olacağına ise bir ihtilâf yoktur.

Bu mezhepte sahih olarak kabul edilen bir görüşe göre kişinin, kendi akrabası için yaptığı vasiyete onun varisleri girmez-

---

32 Huraşî, age., VIII, 175-176; Zuhaylî, age., VIII, 77.

ler. Burada lâfzın umumuna değil şerî örfе riâyet edilmiştir. Çünkü, dinde müsâde edilmediği için, genelde vârise vasiyet yapılmaz. Dolayısıyla böyle vasiyetlerde, akraba ifadesinden vâris olmayan akraba anlaşılır.³³

e) Hanbelîlere göre, bir kimsenin kendi akrabası veya başka birinin akrabası adına yaptığı vasiyete, o şahsın çocukları ile kendisinden başlayarak dört göbek yukardaki baba tarafından akrabaları dahil olur. Bunların kadın erkek, büyük küçük, zengin fakir olması neticeyi değiştirmez. Bunlara dördüncü göbekten daha yukarıda olanlar dahil olmadığı gibi, anne tarafından akraba ile müslüman olmayan akrabalar da dahil bulunmaz. Çünkü,

ما أنفأ الله على رسوله من أهل النبي فله ولرسوله ولذي القربى ...

«Allah'ın fethedilen ülkeler halkının mallarından Peygamber'ine verdiği gânimetler, Allah, Peygamber, yakınları... içindir.»³⁴ âyeti hakkında Hz. Peygamber'in (s.a.) uygulaması böyle olmuştur.

Bu konuda Ahmed b. Hanbel'den iki görüş daha nakledilmiştir : Bunlardan biri, böyle bir vasiyete vasiyetcinin sağlığında, akrabalık hukukuna riayeten ihsanda bulunduğu, anne tarafından akrabalarının da dahil olacağı şeklindedir. Şahsın sağlığında onlara yapmış olduğu yardım ve ihsan, ölümünden sonra da yapabileceğine bir karine teşkil etmektedir.

Diğer bir rivâyete göre ise, böyle bir vasiyet, yukarıda zikri geçen sınırlamalara tâbi tutulmaksızın, şahsın tüm akrabalarına şâmil bulunur.³⁵

33 Ramlî, age., VI, 81, 83; Zuhaylî, age., VIII, 77-78.

34 Haşr, 59/7.

35 İbn Kudâme, age., VI, 549-550.

3 — Kabile adına yapılan vasiyetler :

Bir şahsın kabilesi, âl ve ehl-i beyti adına meydana gelen vasiyeti, Hanefilere göre, onun islâmiyete ilk yetişmiş olan dedesi tarafından kan akrabaları (karâbet-i nesebiyeleri) olan kimselerin hepsine şâmil bulunur. Baba tarafından olan bu ilk dedenin İslâmiyete yetişmiş olması şart ise de müslüman olması şart değildir.

Bunların, uzak yakın, kadın erkek, müslim gayr-i müslim, küçük büyük, zengin fakir olması arasında fark yoktur. Bunlardan hayatta bulunanlar, bu vasiyete eşit bir şekilde hak kazanırlar.

Yine bu vasiyete o şahsın babası, dedesi, oğulları ve babasının kavminden olan hanımı da, mûsiye vâris olmamaları veya vâris oldukları halde diğer vârislerin izin vermeleri şartıyla dahil olurlar.

Ancak, bu vasiyete o şahsın kendisi ile ilk dedesi (cedd-i âlâsı) dahil olamayacağı gibi, onun kızının ve kız kardeşinin evlâdı ile annesinin akrabaları da dahil olmazlar. Çocuk babaya nisbet edildiği için bunlar o şahsın kabilesinden sayılmazlar.

Yine Hanefilere göre bir kimsenin, cinsi veya haseb ve nesebi adına yapılan vasiyet de kabile ve âl adına yapılan vasiyetler hükmündedir.³⁶

Ahmed b. Hanbel'in, bir şahsın ehl-i beyti adına yaptığı vasiyeti akrabası adına yaptığı vasiyet gibi telâkki ettiği rivâyet olunmuştur.

---

36 Kâsâni, age., X, 4881-4882; Bilmen, age., V, 159-160; Zuhayli, age., VIII, 78-79.

İbn Kudâme de âl adına yapılan vasiyetin akraba için yapılan vasiyet gibi olduğunu söylemiştir.³⁷

4 — Komşular adına yapılan vasiyetler :

Bir vasiyetçinin komşuları adına yaptığı bir vasiyetin kimlere şâmil olacağı hususu da müçtehidler arasında tartışmalıdır:

a) Ebû Hanife'ye göre böyle bir vasiyet, mûsînin evine meskenleri bitişik olan kimselerin hepsine eşit şekilde şâmil olur. Bunların, ev sahibi veya kiracı, müslim yahut gayr-i müslim, kadın veya erkek, çocuk yahut büyük olmaları arasında fark yoktur. Çünkü mutlak mânada komşuluk, ikametgâhları birbirine bitişik olan kimseler arasında tahakkuk eder. Nitekim şûfa da bunlar arasında câri olur. Ayrıca bitişik komşular, birbiri üzerinde ifâsı gerekli hakları olan kimselerdir. Görünen odur ki, şahıs böyle bir vasiyet yapmakla üzerinde bulunan bu komşuluk hakkını ödemek istemiştir. Hâl böyle olunca, böyle bir vasiyetin bitişik komşulara sarfedilmesi uygun olur.

b) Ebû Yusuf ve Muhammed'e göre bu vasiyet, bitişik komşularla birlikte, bir mahallede oturan, bir mescitte toplanan, bir cemaat teşkil eden diğer komşulara da şâmil olur. Çünkü komşu ifâdesi, bunların hepsini de içine alır ve bunların hepsi de halk arasında komşu sayılır. Hz. Peygamber bir hâdisinde şöyle buyurmuştur : «لاملة لعار المسجد الانبي المسجد .» Mescide komşu olanın, mescitten başka yerde namazı olmaz.»³⁸ Rivâyete göre Hz. Ali, Hz. Peygamber'in bu hâdisindeki komşu ifadesini bir mescitte toplanan kimseler olarak yorumlamıştır. Ayrıca şu da söyle-

37 İbn Kudâme, age., VI, 553-554.

38 Dârekutnî, age., I, 420.

nebilir : Mûsinin böyle bir vasiyetten gâyesi, komşularına iyilik ve ihsanda bulunmaktır. Bu iyilik ve ihsan ise, sadece bitişik komşulara tahsis edilemez.³⁹

c) Malikîlere göre böyle bir vasiyete evleri bitişik olan komşular dahil olduğu gibi aralarında geniş cadde, sokak, ırmak ve çarşı gibi engel bulunmayan karşı (mukabil) hanelerdeki komşular da dahil olur.⁴⁰

Komşulukta dikkate alınacak husus onların vasiyetin taksim edildiği anda komşu bulunmasıdır. Binaenaleyh, vasiyetin yapıldığı tarihteki komşulardan bazıları veya tamamı daha sonra oradan ayrılırsalar da yerlerine yenileri gelse bu vasiyet yeni komşulara ait olur. Yine vasiyetin yapıldığı tarihte azken daha sonra çoğalsalar bunların hepsi de vasiyete hak kazanır.⁴¹

d) Şafiîler,⁴² Hanbelîler ve Evzâi'ye⁴³ göre ise her taraftan kırk hanede bulunanlar komşu sayılır. Bunlar görüşlerini konuyla ilgili olarak naklölunan bir hadise dayandırmışlardır.

Böyle bir vasiyette vasiyete konu olan mal, hanelerde oturanların sayısına göre değil; hane sayısına göre taksim olunur.

Hanbelîler, bu vasiyete vasiyet yapıldığı tarihte komşu olanlar dahil bulunur, daha sonra komşu olanlar ise şumûl dışı kalır demişlerdir.⁴⁴

---

39 Kâsânî, age., X, 4884-4885; Bilmen, age., V, 164-165; Zuhaylî, age., VIII, 75-76.

40 Huraşî, age., VIII, 176; Ebu'l-Berekât, age., IV, 433; Bilmen, age., V, 165; Zuhaylî, age., VIII, 76.

41 Huraşî, age., VIII, 177.

42 Şirâzî, age., I, 455; Ramlî, age., VI, 76; Zuhaylî, age., VIII, 76.

43 İbn Kudâme, age., VI, 556-557.

44 Zuhaylî, age., VIII, 76.

5 — Hayır kurumlarına ve hayır işlerine yapılan vasiyetler:

Bir vasiyet, şahıslara yapılabildiği gibi, cami, okul ,hastane gibi amme menfaatini ilgilendiren yerlere de yapılabilir.

Bu tür kurumlara yapılan vasiyetler mûsinin, İslâmî kuralara aykırı düşmeyen şartları doğrultusunda yerine getirilir.

Şâyet mûsî, herhangi bir şart ileri sürmemişse vasiyet edilen mal bu müesseselerin inşâ, imâr, islâh ve diğer hizmetleri için sarfolunur. Çünkü örfe göre bunlara vasiyet bu maksatla yapılır. Vasiyeti yerine getirmekle görevli olan kişi, kendi düşüncesine göre bu hizmetlerin en önemlisinden başlayarak vasiyeti yerine getirir. Böyle müessese için yapılmış olan vasiyet, âlimlerce sahih kabul edilen görüşe göre o müessesenin fakirlerine sarfedilemez.

Müesseseler için böyle mutlak mânâda vasiyetin câiz olacağı görüşü ekseri müçtehidlere aittir. Ebû Hanife, Ebû Yusuf ve Şafii mezhebindeki bir görüşe göre ise müesseseler için mutlak olarak vasiyet câiz değildir. Çünkü bunlar şahıslar gibi herhangi bir şeye mâlik olamazlar. Dolayısıyla böyle bir vasiyet mûsâ lehin mülk edinmeye ehil olması şartına aykırı düşer.⁴⁵

Hanefilerden Muhammed, bu konuda hocalarından ayrılarak ekseriyetle brilemiştir. Bu mezhepte fetvâ Muhammed'in görüşüne göre verilmiştir.⁴⁶

Yine mutlak olarak hayır işlerine yapılan vasiyet de sahih olup vasiyet konusu mal bir vakfın îmarı, bir mescidin aydınlatılması gibi herhangi bir hayır işine sarfedilebilir, ama israf

---

45 Bkz. s. 74.

46 Haskefi ve İbn Âbidin, age., V, 426, 445.

sayılması münasebetiyle bunların tezyinatına sarfedilemez. Yine hayır sayılmayan iş ve yerlere harcanması da câiz değildir.⁴⁷

Kezâ Allah yolunda harcanmak üzere yapılan vasiyet de sahihtir, bu vasiyet gâzilere, cihâd işlerine sarf yapılarak yerine getirilir. Bunun yolda kalmış hacılara sarfı da câizdir.

Yine bir kimsenin Allah için yapacağı vasiyet de İmam Muhammed'e göre sahih olup, mal hayır işlerine harcanır. Hanefi mezhebinde fetvaya esas kabul edilen görüş de yine Muhammed'in görüşüdür.⁴⁸

Şâfiler de Allah yolunda yapılan vasiyetin gâzilere⁴⁹; Allah için yapılan vasiyetin de fakirlere⁵⁰ sarfedileceğini söylemişlerdir.

Hanbelîler de Allah ve Resûlü adına vâki olacak vasiyetlerde mal umumun menfaatini ilgilendiren yerlere harcanır demişlerdir.⁵¹

Belli bir yere, meselâ bir çeşme yaptırılmasına vasiyet edilmiş olan bir mal buna yetmezse başka bir yere harcanamaz. Bilâkis bu mal çeşme yaptırılmaya yeteceği miktara ulaşınca kadar çalıştırılarak geliri ana paraya ilâve edilir.

Böyle belli bir yere harcanması öngörülmüş olan mal, ihtiyaçtan fazla gelirse, artan kısım vârişlere verilir.

---

47 Haskefi ve İbn Âbidin, age., V, 426; Bilmen. age., V, 156-157.

48 İbn Âbidin, age., V, 425; Bilmen, age., V, 156.

49 Şâfiî, el-Ümm, IV, 94; Şîrâzî, age., I, 456.

50 Mutî'i, age., XVI, 455.

51 Bilmen, age., V, 156.

Vasiyetçinin istediği şeyi belirtmiş olduğu yerde yapmak mümkün olmazsa o şey başka bir yerde yaptırılabilir.⁵²

III — VARİSLERDEN BİRİNİN HİSSESİ KADARI İLE YAPILAN VASIYETLER :

Mirasçılardan birinin hissesi kadarı (misli) ile yapılan vasiyetler mâlûm olmayan bir şeyle yapılan vasiyetlerdendir. Bu tür vasiyetlerin câiz olacağını daha önce ifade etmiştik. Böyle bir vasiyette, ister vâris belirtilmiş olsun, ister olmasın; ister vâris mevcut bulunsun, ister bulunmasın netice değişmez.

Ancak, mevcut bulunan muayyen vârisin hissesinin misli değil de onun hissesinin vasiyete konu edilmesi durumu müçtehidler arasında ihtilâfıdır : Ebû Hanife, Ebû Yusuf ve Muhammed böyle bir vasiyetin câiz olmadığı görüşündedirler.⁵³ Şafî mezhebinde tercihe değer bulunan bir görüş ile⁵⁴ Hanbelî mezhebindeki bir görüş de⁵⁵ böyledir. Böyle bir vasiyet başkasının malını vasiyet etmek demektir, Başkasının malını vasiyet etmek ise câiz değildir. Mislin vasiyet edilmesi buna benzemez. Çünkü birşeyin misli o şeyin kendisi değildir .

Şâyet hissesi vasiyete konu edilmiş olan şahıs vârisler arasında mevcut değilse, meselâ, oğlunun mîrastaki hissesini birine vasiyet etmiş olan mûsînin vârisleri arasında oğlu yoksa, bu durumda, onun mîrastaki hissesi kadarını vasiyet etmiş sayılacağından bu vasiyet câiz olur.⁵⁶

52 Bilmen, age., V, 156-157.

53 Kudûri, age., IV, 175; Kâsânî, X, 4900-4901; Merginânî, age., IV, 237; İbn Kudâme, age., VI, 450; Bilmen, age., V, 172.

54 Şîrâzî, age., I, 457; İbn Kudâme, age., VI, 450.

55 İbn Kudâme, age., VI, 450.

56 Kâsânî, X, 490; İbn Kudâme, age., VI, 450; Zuhaylî, age., VIII, 106.

Hanefîlerden Züfer⁵⁷, Malikîler, Hanbelî mezhebindeki bir görüş ile İbn Ebî Leylâ ve Davûd ez-Zahirî'ye (ö. 270/883) göre ise böyle bir ayırımı gerek olmadan yâni hissesi vasiyete konu edilmiş olan vârisin mevcut olup olmamasına bakılmaksızın vasiyet sahih olarak gerçekleşir. Bu vasiyet onun hissesi kadarının vasiyet edilmesi gibidir. Çünkü böyle bir vasiyetten maksat o vârisin hissesinin mûsâ lehe verilmesi değil onun hissesinin ölçü kabul edilmesidir.⁵⁸

Vârislerden birinin hissesi kadarı ile yapılan vasiyetlerde mûsâ lehlerin almaya hak kazanacakları hisse miktarları, vasiyetlerin yapılış durumuna göre değişir. Bunları da şöyle sıralamak mümkündür :

A — Vasiyetin belli bir vârisin hissesi kadarı ile yapılması:

Vasiyetin, belli bir vârisin hissesi kadarı ile yapılması durumunda, vârislerin terike içerisindeki hisseleri tesbit edildikten sonra, bunların hisselerinin toplamına, mûsâ lehe ait olmak üzere bir hisse daha ilâve edilir. Meselâ, birine, oğlunun mirastaki hissesi kadar bir şey vasiyet eden bir vasiyetçinin öldüğü zaman üç oğlu bulunacak olsa her bir oğula bir hisse hesabı ile toplam üç hisseye bir hisse de mûsâ leh için eklenir. Böylece toplam hisse sayısı dörde yükselir. Bu durumda vârislerin iznine de gerek yoktur. Çünkü, vasiyet terikenin üçte birini geçmemektedir.

Yine bir kimse bir başkasına oğlunun mirastaki hissesi kadar bir mal vasiyette bulunduktan sonra öldüğü zaman bir oğlu bir de kızı bulunacak olsa; iki hisse oğluna bir hisse de kızına olmak üzere toplam üç hisseye iki hisse de mûsâ leh için ilâve edilmek suretiyle hisseler toplamı beşe yükseltilir. Bu durumda vasiyet terikenin üçte birini geçtiği için, bu vasiyetin yerine getirilmesi mûsâ'nın vârislerinin iznine bağlıdır. İzin verilerse ol-

---

⁵⁸ İbn Kudâme, age., VI, 450; Zuhaylî, age., VIII, 106.

duğu gibi yerine getirilir. İzin vermezlerse mûsâ leh terikenin üçte birine hak kazanır. Geri kalan üçte iki de bir oğulla bir kız arasında ikili birli paylaşılır.

Bu görüş ekseri müçtehidlere aittir.⁵⁹

Mâlikîler, İbn Ebî Leylâ ve Züfer'e göre bu durumda mûsâ leh, kendisine vasiyet edilen hisse kadarını, yukarıdaki gibi toplam hisselerle ilâve şeklinde değil, terikenin aslından almaya hak kazanır. Örneğin, birisi için, oğlunun mirastaki hissesi kadarı ile vasiyet eden bir şahsın sadece bir oğlu bulursa, bu durumda mûsâ leh için malın tamamı vasiyet edilmiş olur. Şayet o vâris, buna izin verirse mûsâ leh malın tamamını, vermezse üçte birini alır. Çünkü mûsâ, oğul hissesi kadar vasiyet etmiştir. Oğul bir tane olduğuna göre, onun hissesi malın tamamıdır.

Böyle bir vasiyette vasiyetçinin sadece iki oğlu varsa, mûsâ leh için terikenin yarısı vasiyet edilmiş olur. Zirâ mûsâ'nin iki oğlu bulunduğuna göre birinin hissesi terikenin yarısı olmaktadır. Bu vasiyete vârisler izin verirlerse olduğu gibi yerine getirilir, vermezlerse mûsâ leh terikenin üçte birini alır.

Bu tür bir vasiyette mûsâ'nin üç oğlundan başka mirasçısı bulunmazsa, mûsâ leh için terikenin üçte biri vasiyet edilmiş olur. Çünkü üç oğuldan birinin hissesi terikenin üçte biridir. Bu vasiyet, vârislerin izni aranmaksızın olduğu gibi yerine getirilir.⁶⁰

---

59 Kâsânî, age., X, 4901; İbn Kudâme, age., VI, 448-449, 453; Mutî'i, age., XVI, 460-461; Şabân/Ġandûr, s. 129; Zuhaylî, age., VIII, 106.

60 Bâcî, Ebu'l-Velid Süleyman b. Halef, el-Müntekâ Şerhu Mu-vattai'l-İmâm Mâlik, C. I-VII, Beyrut, 1403/1983, VI, 173; İbn Kudâme, age., VI, 449; Mutî'i, age., XVI, 461-462; Şabân/Ġandûr, age., s. 128.

B — Vasiyetin belli olmayan bir vârisin hissesi kadarı ile yapılması :

Mûsî, hangisinin olduğunu belirtmeksizin, vârislerinden birinin hissesi kadarı ile vasiyette bulunacak olsa hüküm, vârislerin mirastaki hisselerinin eşit olup olmamasına göre değişir :

1 — Böyle bir vasiyette şayet vârislerin hepsi de terikede eşit hisseye sahipler, ekseri müçtehidlere göre bu durumda da, aynen yukarıdaki meselede olduğu gibi, mûsâ lehe vârislerden birinin hissesi kadar bir hisse takdir edildikten sonra onların hisselerinin toplamına eklenir. Meselâ, birisine vârislerinden birinin hissesi kadarı ile vasiyette bulunmuş olan bir şahsın ölümünden sonra vârisi olarak iki kızı ile bir tane anne baba bir kızkardeşi kalacak olsa, önce bunların mirastaki hisseleri tesbit edilip, bu toplama bir hisse de mûsâ leh için eklenir. Örnekte, iki kızın miras hissesi üçte iki, kız kardeşin miras hissesi ise üçte bir olmak üzere toplam üç hisse bulunmaktadır. Bu toplama, bir hisse de mûsâ leh için eklenir. Böylece hisseler toplamı dörde yükselir. Bu dört hisseden biri mûsâ lehin üçü de vârislerindir.⁶¹

Yine 'Mâlikîler, İbn Leylâ ve Züfer'e göre ise, bu durumda da mûsâ leh terikenin aslından paya hak kazanır. Yukarıda zikri geçen örnekteki mûsâ leh terikenin dörtte birine değil üçte birine hak kazanır, geri kalan üçte iki de iki kızla bir kız kardeşindir.⁶²

2 — Böyle bir vasiyette, vârislerin hisseleri birbirinden farklı ise mesele yine tartışmalıdır :

---

61 İbn Kudâme, age., VI, 448-449; Şabân/Ġandûr, age., s. 130; Zuhaylî, age., VIII, 107.

62 Bâci, age., VI, 173; İbn Kudâme, age., VI, 449; Şabân/Ġandûr, age., s. 130.

Ekseri fakihlere göre bu durumda mûsâ leh, mirastaki en az hisse miktarı kadar bir paya hak kazanır. Çünkü bu durumda mûsînin en az bu kadar vasiyet etmiş olma ihtimali kesin; daha fazla vasiyet etmiş olma ihtimali ise şüphelidir. Hüküm, şüpheli olana göre değil, kesin olana göredir. Bu görüşe göre yine mûsâ lehin hissesi vârislerin hisseleri toplamına ilâve edilerek dağıtım yapılır. Örneğin birine, vârislerinden birinin hissesi kadar bir mal vasiyet etmiş olan bir şahsın öldüğünde, bir hanımı, bir oğlu ve bir de kızı bulunacak olsa, öncelikle bunların mirastaki hisseleri tesbit edilir ki, bu örnekte en az pay olan sekizde bir eşin, geri kalan da aralarından ikili birli paylaş-tırılmak üzere oğul ve kızındır. Buna göre üç hisse eşin; on dört hisse oğlun; yedi hisse de kızın olmak üzere vârislerin mirastaki toplam pay miktarı yirmi dördttür. Bu toplam miktara en az pay olan üç hisse kadar da mûsâ leh için eklenince toplam hisse sayısı yirmi yediye yükselir.⁶³

Mâlikîler ise bu durumda mûsâ lehe terikeden vârislerin sayısına göre bir pay takdir edilir demişlerdir. Meselâ birine, vârislerinden birinin hissesi kadar vasiyette bulunmuş olan bir şahsın, vârisi olarak bir eşi, bir oğlu ve bir de kızı bulunacak olsa, vârislerin sayısı üç olduğu için mûsâ lehe üçte bir; mûsînin iki oğlu iki de kızı kalması durumunda, vârislerin sayısı dört olduğu için dörtte bir verilir; geri kalan da vârislere mirastaki hisselerine göre dağıtılır.⁶⁴

C — Vasiyetlerden bazısının vârislerden birinin hissesi kadarı ile bazısının terikenin bir kısmı ile yapılması :

Bir vasiyetçi, bir şahsa, vârislerinden birinin hissesi kadarı ile, diğer birisine de terikesinin dörtte biri gibi belli bir

---

63 İbn Kudâme, age., VI, 448-449; Mutî'i, age., XVI, 459-460; Şabân/Ġandûr, age., s. 130-131; Zuhaylî, age., VIII, 107.

64 Bâci, age., VI, 173; İbn Kudâme, age., VI, 449; Huraşî, age., VIII, 187; Şabân/Ġandûr, age., s. 130.

nisbeti kadarı ile vasyette bulunacak olsa; bu durumda öncelikle vârislerin mirastaki hisseleri tesbit edilip, bunların toplamına, kendisine vârislerden birinin hissesi kadar vasiyet edilmiş olan mûsâ lehin hissesi eklenir. Sonra iki vasiyet, birden değerlendirilmeye tâbi tutulur. Şayet bu iki vasiyet terikenin üçte birinden yerine getirilebiliyorsa, vârislerin izni aranmadan, olduğu gibi yerine getirilir. Eğer iki vasiyet terikenin üçte birini geçiyor, varisler de izin vermiyorlarsa, terikenin üçte biri bu iki mûsâ leh arasında hisselerine göre dağıtılır. Örneğin, birine oğlunun hissesi kadarı ile, diğer birine de malının dörtte biri ile vasyette bulunan bir vasiyetçi öldüğünde iki oğlu bulunacak olsa, bu iki oğuldan her birine bir hisse hesabı ile toplam iki hisseye, kendisine oğul hissesi kadar vasiyet edilmiş olan mûsâ lehin payı da eklenerek üç hisseye çıkarılır. Böylece, mûsinin mûsâ lehlerden birine malının üçte birini; diğerine de dörtte birini vasiyet etmiş olduğu hesabı ile işlem yapılır. Bu durumda, iki vasiyet malın üçte birini geçtiği için vârislerin iznine ihtiyaç vardır. İzin verirlerse olduğu gibi yerine getirilir. Vermezlerse, mûsâ lehlerden herbiri, terikenin üçte birine hisseleri nisbetinde hak kazanır

Bu görüş Hanefiler ile Hanbelîlere aittir.⁶⁵

IV — TERİKENİN BİR KISMI İLE YAPILAN VASİYETLER

Bu tür vasiyetler de meçhul olan bir şeyle yapılan vasiyetler cümlesindedir. Daha önce de ifade olunduğu gibi; mûsâ bihin meçhul olması vasiyetin sıhhatine engel bir durum değildir. Binaenaleyh bir kimse, malından bir parça, bir kısım, bir miktar gibi muayyen olmayan bir şey vasiyet etse, câiz olup, şâyet mûsî hayatta iken bu vasiyetle ne miktar mal kastettiğini söylesse ona göre işlem yapılır. Burada herhangi bir ihtilâf

---

⁶⁵ Şabân/Ġandûr, age., s. 131-132; Zuhaylî, age., VIII, 107-108.

yoktur. Söylemeden ölürse, ekseri müçtehidlere göre, vârisleri onun terikesinden kendi istekleri kadar bir şey verebilirler. Çünkü bu ifadelerin aza da çoğa da ihtimali vardır.⁶⁶

Malikîler, bu konuda farklı düşünmüşlerdir. Onlara göre durum mûsînin vârisi bulunup bulunmamasına göre değişir. Şayet mûsînin vârisi varsa mûsâ leh onların hisselerinin toplamından, yâni meselenin aslından bir hisseye hak kazanır. Örneğin böyle bir vasiyette vârislerin hisselerinin toplamı altı olsa bunlardan biri mûsâ lehe verilir, geri kalan beş hisse de vârisler arasında taksim edilir.

Şayet mûsînin vârisi bulunmazsa, mûsâ lehe verilecek hisse miktarı bu mezhep imamları arasında ihtilâflıdır: İbnu'l-Kâsım (ö. 191/807), bu durumda mûsâ lehe altıda bir hisse verilir derken; Eşheb (ö. 204/819) sekizde bir verileceğini söylemiştir. Burada İbnu'l-Kâsım, akraba olan vârislerin mirastaki hisselerinin en azını ölçü alırken; Eşheb, akraba olup olmadıklarına bakmaksızın, vârislerden en az hisse alanın —ki o da hanımdır— hissesini ölçü kabul etmiştir.⁶⁷

V — BORÇ İKRARI SURETİYLE YAPILAN VASIYETLER

Bir kimse vârislerine hitaben «filan şahsa borcum vardır, onu tasdik ediniz» dese, istihsana göre, o şahsın, terikenin üçte biri hakkında tasdik edilmesi gerekir. Kıyasa göre ise bunun tasdik edilmesi gerekmez. Çünkü bu meçhul olan bir şeyi ikrârdır. Meçhul olan bir şeyi ikrar her ne kadar sahîhse de, açıklama olmadıkça o ikrara göre hüküm verilmez. Diğer taraf-

---

66 Kudûri, age., IV, 177; Şirâzi, age., I, 457; Kâsânî, age., X 4895; İbn Kudâme, age., VI, 448; Bilmen, age., V, 170-171; Zuhaylî, age., VIII, 108.

67 Huraşî, age., VIII, 187; Adevî, age., VIII, 187; Şabân/Ğândûr. age., s. 127-128.

tan, bu şahsın «onu tasdik ediniz» emri şer' e aykırı olarak sadır olmuş bir ifadedir. Çünkü bir davacı (müdde'î), ancak bir huc-cet bulunduğu tasdik olunur. Burada herhangi bir hüccet yoktur.

Bu meselede istihsana göre hüküm vermiş olan Hianefiler, bunun izahını da şöyle yapmışlardır : Bu halde asıl borç, ikrar ile; miktarı ise vasiyet yoluyla sabit olmuş olur.

Şayet o kimse, vârislerine böyle emretmekle beraber, baş-ka bir takım vasiyetlerde de bulunmuş olsa, ölümünden sonra, terikesinin üçte biri mûsâ lehler için; üçte ikisi de vârisleri için ayrılır. Çünkü vasiyet ve miras, malûm olan haklardandır. Şahsın ikrar ettiği borç ise malûm olmayan borçtur. Böyle ma-lûm olmayan borç, malûm olan hakları daraltamaz. Görülüyor ki borç, vasiyet ve mirastan önce ödendiği halde, bu hadisede borç çıkarılmadan önce terikenin üçte birinin mûsâ lehler için, üçte ikisinin de vârsiler için ayrılmasının sebebi borcun miktar-ının malûm olmayışdır. Bunun miktarını tayin ise mûsâ leh-lerin ve vârislerin tasdiki yoluyla olur ki, o da şöyle yapılır : Yukarıda da ifade olduğu gibi, terikenin üçte biri mûsâ leh-ler; üçte ikisi de vârsiler için ayrıldıktan sonra, vârisler ile mûsâ lehlerin, bildikleri kadar borç tasdik etmeleri istenir. Bu durumda vârislerin ikrar edecekleri miktar, kendileri için ayrı-lan üçte ikiden alınıp geriye bir şey kalırsa kendilerine verilir. Mûsâ lehlerin ikrar edecekleri miktar da kendileri için ayrılmış bulunan üçte birden çıkarılıp geriye kalan kendilerine verilir. Çünkü, mûsâ lehler ve vârislerin maydana getirdiği her iki grup, belli miktar borç tasdik edince, terikedeki her iki grubun hisse-lerine yayılmış bir borç bulunduğu ortaya çıkmış olur ve bu borç herkesin terikedeki eline geçecek olan miktarın oranına gö-re tahsil edilir.

Şayet, mûsâ lehlerin veya vârislerin ikrar ettikleri borç, terikeden kendilerine isabet edecek olan miktara eşitse o takdirde kendilerine hiç bir şey bırakılmaz.

Bir kimse, vârislerine hitaben «her kim benden bir şey iddia ederse veriniz» dese buna itibar edilmez. Çünkü bu durumda mûsâ leh meçhûldür. Meçhûle vasiyet ise sahih değildir.

Fakat, «vasî verilmesini uygun görürse veriniz» derse, bu bir vasiyet olarak malının üçte birinden muteber olur. Bu durumda da her ne kadar mûsâ leh meçhul ise de vasiyet tefvîz suretiyle yapılmış olduğundan sahih kabul edilmiştir.

Bir kimse vârislerine, «filan şahıs benim malımdan ne iddia ederse doğrudur» demiş olunca bakılır : Eğer o şahsın, malûm bir mal hakkında daha önce dâvası olmuşsa, o mal terikenin tamamından muteber olarak kendisine verilir. Fakat, böyle bir dâvası olmamışsa, daha sonra vuku bulacak iddiasından dolayı kendisine bir şey verilmesi lâzım gelmez. Bütün bu teferuat Hanefilere aittir.⁶⁸

VI — MENFAATLERE İLİŞKİN VASİYETLER

Aralarında dört mezhep imamının da bulunduğu ekseri müçtehidlere göre menfaatlerin de vasiyete konu olabileceğini daha önce açıklamıştık.⁶⁹

Burada menfaatlere ait vasiyetlerle ilgili diğer bazı hususlara temas edeceğiz :

A — Menfaatin değer ölçüsü :

Vasiyetlerin, terikenin üçte birinden yerine getirileceğini biliyoruz. Buna göre, Şâyet vasiyet bir şeyin bizzat kendisine

---

68 İbn Âbidîn, age., V, 432-433; Bilmen, age., V, 172-173.

69 Bkz. s. 88 vd.

(aynına) aitse, bunun terike içerisindeki miktarını tayin etmede, yâni terikenin ne kadarına tekabül ettiğini hesaplamada kendi değerinin ölçü olarak alınacağında herhangi bir ihtilâf yoktur.

Şâyet vasiyet menfaat hakkında ise, bunun terike içerisindeki miktarını belirlemede ölçü nedir? Bu konuda müçtehidler değişik görüşler ileri sürmüşlerdir.

1 — Hanefîlere⁷⁰ ve Malikîlere⁷¹ göre bu durumda muteber olan, menfaati vasiyet edilmiş olan malın kendi kıymetidir. Buna göre, eğer bu aynın kıymeti terikenin üçte birini geçmezse vasiyet olduğu gibi yerine getirilir; şâyet geçerse, vasiyet, terikenin üçte birine kadar olan kısmından geçerlidir. Meselâ bir kimse, bir evinin oturma hakkını (süknasını) vasiyet edecek olsa bakılır : Eğer evin kıymeti terikenin üçte birini geçmezse tamamen mûsâ lehe verilir. Şâyet geçerse mûsâ leh üçte birine kadra olanına hak kazanır. Örnekteki vasiyeti yapan şahsın, bu evden başka malı yoksa bu ev, içinde oturmak için üç kısma ayrılır veya anlaşarak sıra ile kullanılır. Fakat mûsîn'in bu ev ile beraber başka malı da varsa, evin oturma hakkı bütün terikenin üçte biri ile mütenâsip olur.

Bu görüşün delili şudur : Mallardan gaye menfaatleridir. Malın menfaatine mûsâ leh hak kazanıp mal da vârisin mülkünde kalınca o mal menfaati bulunmayan bir mal haline gelir. Bundan dolayı da malın kendisi vasiyete konu edilmiş gibi kendi kıymeti esas alınır.⁷²

---

70 Serahsi, age., XXVII, 182; Merğînâni, age., IV, 252-253; Zeyla'î, age., VI, 202-203; Kadızâde, age., VIII, 480-481; İbn Âbidîn, age., V, 442; Bilmen, age., V, 135.

71 Şabân/Gandûr, age., s. 154; Zuhaylî, age., VIII, 86.

72 İbn Âbidîn, age., V, 442; Şabân/Gandûr, age., s. 154; Zuhaylî, age., VIII, 86.

2 — Şafiilere göre hüküm, vasiyetin belli bir zamanla sınırlı olup olmamasına göre değişir : Şayet, vasiyet belli bir zamanla sınırlı ise vasiyet konusu menfaatin değerinin hesap edilmesinde iki görüş bulunmaktadır : a) Menfaati vasiyet edilmiş malın, önce vasiyet süresi içerisindeki toplam değeri yani hem rakabe ve hem de menfaat değeri birlikte hesap edilir. Sonra aynı süre içerisindeki sadece rakabe değeri hesap edilerek aradaki fark bulunur. İşte, malın üçte birinin tesbitinde bu fark esas alınır. Bu görüş Ebu'l-Abbas b. Süreyc'in (ö. 306/918) görüşüdür.⁷³ b) Sadece menfaatin vasiyet süresi içerisindeki değeri tesbit edilerek üçte birin hesap edilmesinde bu değer esas tutulur. Çünkü vasiyete konu olan bu menfaattir.

Şayet vasiyet belli bir zamanla sınırlı değilse konuyla ilgili olarak bu mezhepe üç görüş yer almaktadır : a) Menfaat değeri mûsâ leh adına, rakabe değeri vârisler adına hesap edilir. Çünkü, menfaatin sahibi mûsâ leh, rakabenin sahibi ise vârislerdir. b) Sadece menfaatin değeri mûsâ leh adına hesaba dahil edilir. Rakabe değeri ne mûsâ leh ve ne de vârisler adına hesaba katılmaz. Çünkü, mûsâ leh sadece menfaatin sahibidir. Rakabenin de vârislere bir faydası yoktur. c) Hem rakabe ve hem de menfaat değeri mûsâ leh adına hesap edilir. Çünkü rakabeden gaye menfaatidir. Menfaat onun olduğuna göre rakabe de onunmuş gibi değeri de onun adına hesaba girer. Bu mezhepte meşhur olan görüş de budur.⁷⁴

3 — Hanbelîler de menfaatlere ait vasiyetlerde vasiyetin belli bir süre ile kayıtlanmış olup olmamasına göre değişik görüşler serdetmişlerdir : Şayet vasiyet, belli bir süre ile kayit-

---

73 Şirâzî, age., I, 455; Mutî'i, age., XVI, 437.

74 Şirâzî, age., I, 455; Mutî'i, age., XVI, 438-439; Şabân/Ğandûr, age., s. 155.

lanmışsa, sadece menfaatin o süre içerisindeki kıymeti ölçü olarak alınır.

Vasiyet belli bir zamanla sınırlanmamışsa bu durumda bu mezhepte de iki görüş bulunmaktadır : Biri, malın kendi kıymeti ile menfaatinin kıymeti beraberce değerlendirilerek, üçte birinin tesbitinde, bu toplam değer muteber olur şeklindedir.

Diğeri ise, malın kendi kıymeti ile menfaatinin kıymeti ayrı ayrı hesap edilip toplam değer içindeki miktarları tesbit edilir ve malın kendi kıymeti kadar olan kısım toplam değerden çıkarılarak vârisler adına; geri kalan da mûsâ lehler adına hesaba dahil edilir. Meselâ, bir malın hem kendisinin ve hem de menfaatinin değerinin toplamı yüz, sadece kendi değeri on lira ise, bu durumda mûsâ lehlere ait olacak miktar doksan liradır. Malın üçte biri hesap edilirken bu göz önünde bulundurulur.⁷⁵

B — Menfaatten istifade etme yolu :

Bir menfaatten ya onu bizzat kullanmak veya ondan kazanç elde etmek suretiyle istifade edilir.

Vasiyete konu olan menfaatten istifade yolu vasiyetin yapılmasına yani vasiyetçinin vasiyetindeki ifadesine göre değişir. Şöyle ki : Şâyet menfaate ilişkin vasiyet, mutlak olarak meydana gelmiş, herhangi bir istifade şekli ile kayıtlanmamışsa, mûsâ leh bu vasiyetten dilediği gibi istifade eder. Meselâ, bir evin menfaati mutlak olarak vasiyet edilmişse, mûsâ leh orada kendisi oturmak suretiyle faydalanabileceği gibi; onu başkasına kiralayarak ücretini almak suretiyle de istifade edebilir. Bu konuda herhangi bir ihtilâf yoktur.

---

75 İbn Kudâme, age., VI, 478; Şabân/Gandûr, age., s. 155.

Şayet vasiyet, istifade yollarından biri ile kayıtlanmışsa, meselâ mûsî birine, bir evin oturma hakkını veya gelirini vasiyet etmişse; Malikîler,⁷⁶ Şafiîler ve Hanbelîlere⁷⁷ göre yine hüküm aynıdır. Mûsâ leh, istediği yolla istifade hakkına sahiptir. Zirâ mûsâ leh, vasiyet akdi ile menfaate mâlik olmuştur. Menfaate mâlik olanın, o menfaatten dilediği gibi istifade hakkı da olmalıdır.

Hanefîler ise bu konuda farklı düşünmüşlerdir. Onlara göre şâyet vasiyet, şahsi istimal hakkı ile kayıtlanmışsa, mûsâ leh'in bu kayda riâyet etmesi lâzımdır. Meselâ, kendisine bir evin oturma hakkı vasiyet edilmiş olan kimsenin, ondan ücret karşılığında istifade hakkı yoktur. Zirâ, mûsâ leh, menfaate ücretsiz mâlik olmuştur. Onu başkasına ücret karşılığında temlik edemez. Nitekim, iârede de durum böyledir.

Vasiyetin, gelir elde etme (istiğlâl) ile kayıtlanması durumunda, meselâ, bir evin gelirinin vasiyet edilmesi halinde bu mezhepte iki görüş mevcuttur: Ebû Bekr el-A'meş'e (ö. 340/951) göre, bu durumda da mûsâ leh'in, aksine hareket etmesi söz konusu olamaz. Geliri vasiyet edilmiş evde mûsâ leh, kendisi oturamaz. Çünkü gelir elde etme ile oturma arasında fark vardır. Kâsânî, Merğînânî, Haskefî (ö. 1088/1677) gibi Hanefî âlimleri de bu görüşü tercih etmişlerdir. Ebû Bekr el-İskâf'a (ö. 333/944) göre ise bu durumda mûsâ leh, şahsî istimal hakkına da sahip olur. Kendisi için geliri vasiyet edilmiş bir evde mûsâ leh kendisi de oturabilir. Zirâ, başkasını istifade ettirmeye mâlik olan, bizza kendisi de kullanabilir. Hanefîlerden allâme Şurunbulâlî (ö. 1069/1657) de bu görüşü tercihe değer bulmuştur.⁷⁸

---

76 Şabân/Gandûr, s. 159.

77 İbn Kudâme, age., VI, 478; Mutî'i, age., XVI, 407.

78 Serahsî, age., XXVII, 182-183; Kâsânî, age., X, 4961-4962; Merğînânî, age., IV, 253; İbn Âbidin, age., V, 443; Şelebî, age., VI, 203; Zuhaylî, age., VIII, 88-89.

Ć — Müşterek menfaatten faydalanma usûlü :

Birden fazla şahıs arasında ortak bulunan menfaat, ortaklar arasında nasıl paylaşılacaktır? Bu soruya verilecek cevap hak sahiplerinin kendi aralarında anlaşabilip anlaşamayacaklarına göre değişir: Şâyet hak sahipleri, bu menfaatin bölüşümünde kendileri özel bir usulde anlaşabilirlerse ona göre hareket edilir.

Şâyet anlaşamazlar da iş mahkemeye aksederse şu yollar-
dan biri ile bu menfaat bölüştürülebilir :

1 — Menfatlerin geliri, ortaklar arasında paylaşılır. Örneğin, bir evin menfaati, birden fazla şahsa vasiye edilmiş olsa, bu ev kiraya verilerek, temin edilen gelir ortaklar arasında hisselerine göre taksim edilir.

2 — Menfaati vasiyet edilmiş olan mal ortaklar arasında bölünerek her bir ortağa kendi hissesine düşen kısmın menfaatini temin etmesi sağlanır. Ancak bu durumda o malın taksiminin mümkün olması ve taksiminden mûsinin vârislerine bir zarar dokunmaması şarttır.

3 — Menfaate konu olmuş maldan sıra ile faydalanılır. Bu da iki şekilde olabilir :

a) Malın tamamı, belli bir süre istifade etmek üzere birine verilir. Süresi dolunca, sıra ile diğerlerine intikal ettirilir.

b) Maldan her bir ortağa bir parça verilerek bundan faydalanması sağlanır. Sonra bu parçalar karşılıklı olarak değiştirilmek suretiyle her bir parçadan tüm ortakların faydalanması temin edilir.

4 — Vasiyet bölünmez ve sıra ile kullanılamaz bir şeye ilişkin olur veya ortakların anlaşması sağlanamazsa, bu menfaa-

tin tevziinde hakim şer'î kurallar çerçevesinde kendi reyini kullanır.⁷⁹

D — Menfaati vasiyet edilmiş olan malın mülkiyeti :

Menfaati vasiyete konu olmuş bir aynın mülkiyeti, vasiyetin süreli veya süresiz olmasına göre değişir. Şâyet vasiyet, ebedî olarak veya süre konuşulmadan, mutlak olarak yapılmış ve vasiyette bulunulan yer de devamlı olup, son bulunacak yerlerdense, bu malın kendisi vakıf hükmünü alır. Geliri de ebedî olarak mûsâ lehlere ait bulunur. Çünkü, faydalanmanın ebedî olması, aynın vakfedilmiş olmasını gerektirir.

Eğer, menfaate ait vasiyet, belli bir süre için belli şahıslara veya devamlılığı söz konusu olmayan yerlere yapılmışsa, bu aynın mülkiyeti mûsinin vârislerine aittir. Geliri de mûsâ lehlerin ölümüne veya tayin edilen sürenin sonuna kadar mûsâ lehlere ait bulunur. Bundan sonra menfaatler de malın kendisine tabi olarak vasiyetçinin vârislerinin mülkiyetine geçer.⁸⁰

E — Menfaati vasiyet edilmiş olan malda tasarruf hakkı :

Burada sözü edilecek husus, menfaati vasiyet edilmiş malı, ayn sahibinin satıp satamayacağı hususudur. Böyle bir tasarrufun hükmü, satışın yapıldığı şahsa göre değişiklik arzeder : Eğer satış, menfaati kendisine vasiyet edilmiş olan şahsa yapılırsa bu satış sahih ve geçerlidir. Bu durumda vasiyet de sona ermiş olur. Çünkü vasiyet yolunla menfaate sahip olan şahıs, satın

---

79 Şabân/Ġandûr, age., s. 160-162; Zuhaylî, age., VIII, 89-90.

80 Şabân/Ġandûr, age., s. 163; Zuhaylî, age., VIII, 92. Krş. Haskefi ve İbn Âbidîn, age., V, 442-443.

almak suretiyle malın kendisine de sahip olmuş; artık bu vâsiyetin devamında bir manâ kalmamıştır.⁸¹

Şâyet satış, bir başkasına yapılacak olursa, konu müçtehidler arasında tartışmalıdır :

Hanefilere göre, mûsinin vârislerinin böyle bir tasarrufu, mûsâ lehin iznine bağlıdır. Mûsâ leh izin verrise satış geçerli, vermezse geçerli olmaz. Çünkü o mala mûsâ lehin hakkı da taalluk etmektedir. O, buna izin verdiği zaman hakkını düşürmüş olur.⁸² Şafii mezhebindeki bir görüş de böyledir.⁸³

Ekseri müçtehidlere göre ise mal (rakabe) sahibinin, malda bu tür tasarruflara hakkı vardır, bu hakkını kullanabilir. Ancak, mûsâ lehin bu maldaki intifa hakkı, böyle bir tasarruftan sonra da devam eder. Nitekim, vasiyet devam ettiği halde, bu tür malların miras yoluyla intikali söz konusu olmaktadır. Malın mülkiyetinin başkasına geçmesinde lehine vasiyet edilmiş olanın bir zararı yoktur. Çünkü, mâlikin değişmesiyle onun menfaat hakkı değişmez.⁸⁴

F — Menfaati vasiyet edilmiş olan malın masrafları :

Menfaati vasiyete konu edilmiş olan malın masraflarının kime ait olacağı da müçtehidler arasında ihtilâflıdır :

Hanefilere göre bu masraflar menfaat sahibine aittir. Çünkü bu maldan istifade eden odur. «Ganimet garâmete göredir»

---

81 Kâsânî, age., X, 4977; Şaban/Ğandûr, age., s. 163; Mutî'i, age., XVI, 440.

82 Kâsânî, age., X, 4977; Şaban/Ğandûr, age., s. 163; Zuhayli, age., VIII, 92-93.

83 Mutî'i, age., XVI, 440.

84 Şabân/Ğandûr, age., s. 163-164; Zuhayli, age., VIII, 92-93.

yani nîmet külfete göredir ve «el-Haraca bi'd-damân» yani menfaat mükellefiyet ve hasar karşılığındadır, genel kaideleri bunu gerektirir.

Menfaat sahibi bunları yerine getirmez de, mal sahibi bunu kendisi karşılamak durumunda kalırsa, yaptığı masrafları bu malın gelirinden aldıktan sonra, kalanını menfaat sahibine verir. Çünkü mal sahibi, mülkünün devamını sağlamak için bu masrafları yapmak zorunda olduğundan, yaptığı bu harcamaları bağışlamış sayılmaz.⁸⁵

Şafii ve Hanbelî mezheplerindeki birer görüş de böyledir. Hanbelîlerden İbn Kudâme de bunu tercih etmiştir.

Şafii mezhebinde sahih olarak kabul edilen bir görüş ile Ahmed b. Hanbel'den yapılan bir rivayete ve Ebû Sevr'e (ö. 246/860) göre ise, bu masraflar rakabe sahibine aittir.⁸⁶

Menfaati vasiyet edilmiş olan malın istifadeye elverişli olmaması durumunda Hanefîler de masrafların mal sahibine gerektiğini söylemişlerdir. Çünkü bu durumda menfaat sahibi bir fayda temin etmediği halde mala yapılan masraflar o malın devam ve muhafazasını sağlar. O malın kendisi ise mal sahibidir. Dolayısıyla masraf da kendisine düşer.⁸⁷

---

85 Kâsânî, age., X, 4963; Şelebî, age., VI, 203; Bilmen, age., V, 136-137; Zuhaylî, age., VIII, 93.

86 İbn Kudâme, age., VI, 47; Şelebî, age., VI, 203; Mutî'î, age., XVI, 439; Zuhaylî, age., VIII, 93.

87 Kâsânî, age., X, 4963; Şelebî, age., VI, 203; Bilmen, age., V, 136-137; Zuhaylî, age., VIII, 93.

D Ö R D Ü N C Ü B Ö L Ü M

VASİYETİN TERİKEYE İLİŞKİN HAKLAR ARASINDAKİ YERİ VE SONA ERMESİ

I — VASİYETİN TERİKEYE İLİŞKİN HAKLAR ARASINDAKİ YERİ

Vasiyet, ölümden sonrasına ait bir temliktir. Dolayısıyla ölünün terikesine taalluk eden bir haktır. Ölünün terikesine taalluk eden başka haklar da vardır. Bu haklar sırasıyla şunlardır :

- A — Techîz ve tekfîn,
- B — Varsa borçlar,
- C — Vasiyetler,
- D — Verâset¹.

---

1 Bkz. Karaman, age., I, 376; Uzunpostalcı, age., II, 78.

Görülüyor ki terikeye ilişkin haklar arasında vasiyet, techiz ve tekfin ile borçlardan sonra, vârislerin hisselerinden ise öncedir.

Her ne kadar mîras âyetinde vasiyet borçtan önce zikredilmişse de² âlimler, bunun hüküm itibariyle değil, lâfız itibariyle olduğunu söylemişlerdir. Hz. Ali'den de, Hz. Peygamber'in (s.a.), vasiyetten önce borçların yerine getirilmesiyle hükmettiği rivâyet edilmiştir ki, bu rivâyet, lâfızdaki sıranın hükümde de sırayı gerektirmeyeceğine delâlet etmektedir.

Yine rivâyete göre Abdullah b. Abbas'a, «sen hacdan önce umre yapılımasını emrediyorsun, halbuki Allah Taâlâ :

واتموا الحج والعمرة لله 'Allah için hac ve umreyi tamamlayın'³ buyurarak hacca öncelik vermiştir» denildiğinde İbn Abbas; «siz deyn (mîras) âyetini nasıl okuyorsunuz?» diye sormuş, onlar da :

«Yapılan vasiyet ve borçtan sonra» من بعد وصية يوصي بها أو دين • şeklinde demişler, İbn Abbas, «peki (terikeden hakları yerine getirirken) hangisine öncelik veriyorsunuz?» diye sorunca da; «borçlara» karşılığını vermişler, bunun üzerine Abdullah b. Abbas, «işte bu da böyledir» demiştir.⁴

Gerçi, âyetteki lafzî sırayı dikkate alan Ebû Sevr'den vasiyetin borçtan önce yerine getirilmesi gereken bir hak olduğuna dair bir görüş nakledilmişse de bu, ekseriyetin görüşüne muhâlif ve tutarlı olmayan bir görüş olarak değerlendirilmiştir.⁵

2 Bkz. Nisâ, 4/12.

3 Bakarâ, 2/196.

4 Şafii, el-Ümm, IV, 101; Kâsânî, age., X, 4849.

5 Hudarî, Muhammed, Târihu't-teşrii'l-İslâmî, Mısır, 1390/1970, s. 187.

Vasiyetin mîrastan önce olması hususuna gelince : Bu, borcun diğer haklara önceliği gibi bir öncelik ifade etmez.

Bu, asâbe olan mîrasçılara kalacak olan hissenin belirlenmesi açısından öncelikle farz sahibi mîrasçıların hisselerinin belirlenmesi gibi bir önceliği ifade eder ve vârislerin mîras hisselerinin ortaya çıkması açısından, önce terikenin tamamından vasiyet miktarının belirlenmesi manâsına gelir. Yâni mûsâ leh, terikeye hak kazanmada vârislerin ortağı durumundadır ve onlardan biri gibidir. Binaenaleyh, mal az olsun veya çok olsun mûsâ lehin üçte bire hak kazandığı her durumda vârisler de üçte ikiye hak kazanır. Meselâ henüz taksim yapılmadan önce terikeden bir şey zâyî olsa bu hem mûsâ lehin ve hem de vârislerin hisselerinden zâyî olmuş sayılır ve zâyiden sonra kalan malın üçte biri mûsâ lehe, üçte ikisi de vârislere verilir. Borçta durum böyle değildir. Binaenaleyh, henüz borç ödenmeden terikenin bir kısmı zâyî olacak olsa, borcun tamamının terikenin kalan kısmından ödenmesi gerekir.⁶

II — VASİYETİN SONA ERMESİ

Bir vasiyet muamelesinin sona ermesine yol açan sebepleri şöylece sıralamak mümkündür :

A — Vasiyetten dönme :

Vasiyet, lâzım bir akit, yani tarafları bağlayıcı, onlara dönme imkânı bırakmayan bir akit olmadığı için kendisinden dönmek mümkündür. Mûsî yaşadığı sürece vasiyete ait icâbından vazgeçip onu iptal edebilir. Müçtehidler bu konuda ittifak halindedirler.⁷

---

6 Kâsânî, age., X, 4849.

7 Şîrâzî, age., I, 461; Kâsânî, age., X, 4944; İbn Rüşd, II, 387; İbn Kudâme, age., VI, 485; Ebu'l-Berekât, age., IV, 438.

Vasiyetten dönme üç şekilde olur :

1 — Açıkça (sarâhaten) dönme :

Bu, vasiyetten dönmeye açıkça delâlet eden ifadelerden biriyle meydana gelir ki, buna «sözlü dönme» de denir. Vasiyetçinin, «ben falana yaptığım vasiyetten döndüm», «ben o vasiyetten vazgeçtim» ve «yaptığım tüm vasiyetler bâtıldır» gibi ifadelerle vasiyetten dönmesi bu kabildendir.⁸

Yapılan vasiyeti inkâr etmek de dönme sayılır. Çünkü inkâr, bir fesih ve akde rızanın olmaması demektir.

İmam Muhammed'den, vasiyeti inkâr etmenin, dönme sayılmadığı da rivâyet olunmuştur. Çünkü inkâr sırf yalandır ve buna hüküm bina edilemez. Nitekim, nikâh akdini inkâr etmek boşama sayılmamıştır.⁹ Hanbelî mezhebindeki iki görüşten biri de böyledir.¹⁰

Vasiyetçinin, «yaptığım vasiyeti tehir ettim» demesi, dönme değildir. Çünkü dönmek, ortadan kaldırmaktır. Tehir ise ortadan kaldırmak sayılmaz.

Yine mûsînin, «yaptığım vasiyet haramdır» veya »ribâdır» demesi de Hanefilere göre rücû sayılmamaktadır. Zirâ, hürmet vasiyete aykırı değildir, dolayısıyla dönmeye delil sayılmaz.¹¹

Şafiîler ise bunu dönme saymışlardır. Çünkü, haram olan bir şeyi vasiyet câiz değildir. Dolayısıyla bu, dönmeye delil sayılır.¹²

---

8 Kâsânî, age., X, 4945-4948; İbn Kudâme, age., VI, 486; İbn Âbidîn, age., V, 422; Ebu'l-Berekât, age., IV, 428; Bilmen, age., V, 146.

9 Kâsânî, age., X, 4949; Bilmen, age., V, 148.

10 İbn Kudâme, age., VI, 488.

11 Kâsânî, age., X, 4948; Bilmen, age., V, 148.

12 Şîrâzî, age., I, 461.

2 — Delâleten dönme :

Buna fiilî rüçû da denir. Bu da üç şekilde meydana gelir :

a) Vasiyete konu edilmiş malın, adının ve menfaatlerinin değiştirilmesiyle olur. Vasiyet edilmiş bir koyunu kesmek; kumaş bığ dikmek; demiri kılıç yapmak gibi tasarruflar, bu tür tasarruflardandır. Dolayısıyla vasiyetten dönmeyi gerektirir.¹³

b) Vasiyet konusu malda, teslimine engel olacak bir ilâvede bulunmakla olur. Vasiyet edilen arsa üzerine bina yapmak, araziye ağaç dikmek gibi.¹⁴

Şafiî mezhebî¹⁵ ile 'Malikî¹⁶ mezhebindeki birer görüşe göre bunlar dönme sayılmaz. Bu tasarruflar, vasiyet edilmiş bir tarlayı ekmek gibi telâkki edilir. Vasiyet edilen tarlayı ekmek ise ittifakla dönme sayılmamıştır.

c) Vasiyetçinin, vasiyet ettiği maldaki mülkiyetini ortadan kaldırması ile olur. Mûsinin, mûsâ bihi satması, hîbe etmesi gibi¹⁷

Vasiyet edilen bir evi yıkmanın dönme sayılıp sayılmayacağı tartışmalıdır. Şafiîler bunu dönme saymışlardır; çünkü bu evin ismini giderici bir tasarruftur demişlerdir.¹⁸

---

13 Şîrâzî, age., I, 462; Kâsânî, age., X, 4958; İbn Âbidîn, age., V, 422; Bilmen, age., V, 146.

14 Kâsânî, age., X, 4958; İbn Âbidîn, age., V, 422; Bilmen, age., V, 146.

15 Şîrâzî, age., I, 462.

16 Ebu'l-Berekât, age., IV, 429.

17 Şîrâzî, age., I, 462; Kâsânî, age., X, 4945; İbn Kudâme, age., VI, 487; İbn Âbidîn, age., V, 422; Bilmen, age., V, 146.

18 Şîrâzî, age., I, 462.

Hanefiler ise bunu dönme saymamışlardır. Çünkü ev, arsa ile binanın ikisine birden verilen isimdir. Bina eve tâbidir. Tâbi olan şeydeki tasarruf, asıdan dönmeye dellâet etmez.¹⁹

Malikî mezhebinde makbul sayılan bir görüş de Hanefilerin görüşü gibidir.²⁰

Yine vasiyet edilen bir malın başkasına rehin verilmesinin dönme sayılıp sayılmayacağı da tartışmalıdır. Hanbelîler, buna başkasının hakkının taalluk etmesi ve bu haktan dolayı satışının câiz olması dolayısıyla bunu bir rücu sayarken; rehin olarak verilen malda rehin verenin mülkiyetinin kalkmamasını dik-kate alan ve bunu kiraya vermeye benzeten Şafiîler, bu durumu dönme saymamışlardır.²¹ Malikîlerin görüşü de böyledir.²²

3 — Zarûreten dönme :

Bu da vasiyet konusu malın adının kendi kendine değişmesi ile meydana gelir. Vasiyet edilen yumurtalardan kuluçka neticesinde civciv çıkması gibi.

Ancak, vasiyetçinin vefatından sonra meydana gelecek bu tür değişiklikler dönme sayılmadığından vasiyeti de sona erdirmez.³³

B — Vasiyetçinin ehliyetini kaybetmesi :

Vasiyeti sona erdiren diğer bir sebep de vasiyeti yapanın ehliyetini kaybetmesidir. Örneğin mûsînin delirmesi bu tasarru-

---

19 Kâsânî, age., X, 4946-4947; İbn Âbidîn, age., V, 422; Bilmen, age., V, 142.

20 Ebu'l-Berekât, age., IV, 430.

21 İbn Kudâme, age., VI, 486, 487.

22 Ebu'l-Berekât, age., IV, 430.

23 Kâsânî, age., X, 4958-4959; İbn Âbidîn, age., V, 422; Bilmen, age., V, 146-147.

funu sona erdirir. Çünkü vasiyet, vekâlet gibi, lâzım olmayan akitlerdendir. Böyle bir akdin devamı, akdi yapanın ehliyetinin devamına bağlıdır. Onun ehliyetinin sona ermesi, akdi de sona erdirir.

Ehliyeti ortadan kaldıran delilik, gelip geçici olmayan (mutbık) deliliktir ki, bunun süresi Ebû Yusuf'a göre bir ay, Muhammed'e göre ise bir yıldır.

Vasiyeti sona erdirme açısından bunaklık da delilik gibidir.²⁴

Ehliyeti kaybetmenin vasiyeti' sona erdireceği görüşü Hanefilere aittir.

Ekseri müçtehidler ise hangi çeşidi olursa olsun vasiyetten sonra delirmenin vasiyeti sona erdirmeyeceğini savunmuşlar; çünkü, vasiyet, ehliyet sahibi bir kimseden meydana gelmiştir. Bir tasarrufun sahih olmasında muteber olan tasarruf sahibinin sadece tasarrufu sırasında ehliyetli bulunmasıdır. Ehliyetin daha sonra ortadan kalkması bunun sıhhatine tesir etmez. Nitekim, alış veriş, kira, vakıf gibi tasarruflar da delirme ile sona ermemektedir demişlerdir.²⁵

C — Müsînin dinden dönmesi :

Vasiyetçinin dinden dönmesinin vasiyeti sona erdirip erdirmeyeceği müçtehidler arasında tartışmalıdır : Şafiîler²⁶ ile Ebû Hanîfe'ye göre müslümanken vasiyette bulunan bir şahsın, dinden dönmesi ile vasiyeti sona erer.

Ebû Yusuf ve Muhammed'e göre ise ibadet ve hayır mahiyetinde olmayan vasiyetler dinden dönme ile bâtıı olmaz.

---

24 Kâsânî, age., X, 4979; Haskefî, age., V, 425; Bilmen, age, V, 144.

25 Şebân/Ğandûr, age., s. 180; Zuhaylî, age., VIII, 113.

26 Ramlî, age., VIII, 421; Zuhaylî, age., VIII, 113.

Bu iki görüş arasındaki farkın, mürtedin vasiyeti konusundaki ihtilâftan kaynaklandığı ifade edilmiştir. Hatırlanacağı üzere mürtedin vasiyeti Ebû Hanife ve Şafiilerce mevkûf telâkki edildiği halde Ebû Yusuf ve Muhammed'e göre sahih sayılmıştır.

Ancak şunu belirtelim ki, İbnü'l-Hümâm'ın (ö. 861/1457) ifadesine göre dinden dönmeyenin vasiyeti sona erdireceği konusunda Ebû Hanife ile iki öğrencisi arasındaki bu ihtilâf Velvâliciyye'den (ö. 540/1146) yapılan nakle dayanmaktadır. Zahiru'r-rivâye kitaplarında ise böyle bir ihtilâfa yer verilmeden dinden dönme ile vasiyetin sona ereceği belirtilmiştir.

Yine Hanefilerden Tâhâvî (ö. 229/844) de kendisinden dönülmesi mümkün olmayan şeylere ilişkin vasiyetlerin dinden dönme ile sona ermeyeceğini söylemiştir.²⁷

Malikîler ise, vasiyetler, hem vasiyetçinin ve hem de lehine vasiyet edilenin dinden dönmesi ile bâtil olur demişlerdir.²⁸

D — Mûsâ lehin ölmesi :

Vasiyetçi henüz hayatta iken, lehine vasiyet edilenin ölmesi, aralarında dört mezhep imamının da bulunduğu, ekserî müçtehidlere göre vasiyeti sona erdirir. Çünkü akit onun için yapılmıştır. O ise vasiyete hak kazanmadan önce ölmüştür. Bu sanki ölüye yapılmış bir vasiyet gibi olmuştur.²⁹

Hasan el-Basrî ise bu durumda vasiyet mûsâ lehin çocuklarına ait olur demiştir.

---

27 İbnü'l-Hümâm, Kemâluddîn Muhammed b. Abdulvâhit, Fethu'l-Kadir, C. I-VII, Bulak, 1316, IV, 393.

28 Ebu'l-Berekât, age., IV, 426-427; Bilmen, age., V, 144.

29 Şirâzi, age., I, 453; Kâsânî, age., X, 4979; İbn Kudâme, age., VI, 435-436; Bilmen, age., V, 142; Şabân/Ğandûr, age., s. 187; Zuhaylî, age., VIII, 116.

Mûsî, mûsâ lehin öldüğünü bildiği halde vasiyet ettiği malda bir değişiklik yapmamışsa Atâ'ya göre de vasiyet mûsâ lehin vârislerine ait olur.³⁰

E — Mûsâ lehin vasiyeti reddetmesi :

Daha önce de ifade olunduğu gibi, mûsî hayatta iken mûsâ lehin vasiyeti reddetmesinin bir değeri yoktur. Ancak mûsî öldükten sonra, reddederse, bu makbul olup, vasiyeti sona erdirir. Çünkü vasiyeti kabul edip, ona hak kazanmak yetkisi kendisine aittir. Böyle bir hakkı düşürmeye yetkili olan da yine kendisidir.³¹

F — Mûsâ lehin mûsiyi öldürmesi :

Lehine vasiyet edilen şahsın, kendine vasiyette bulunan mûsiyi öldürmesi de ekseri müçtehidlere göre vasiyeti sona erdirir.³²

G — Mûsâ lehin mûsiye vâris olması :

Vârise vasiyet konusu daha önce açıklanmıştı.³³ Burada bahse konu olan vâristen maksat, vasiyet yapılırken vâris olmadığı halde vasiyet yapıldıktan sonra, herhangi bir sebeple vâris olma durumudur. Bu durum yapılan vasiyeti sona erdirir. Meselâ bir kimse vârisleri bulunduğu halde herhangi bir kadına vasiyette bulunduktan sonra onunla evlenecek olsa, bu durumda kadın kendisine vâris olacağı için, ona yapmış olduğu vasiyet bâtil olur.³⁴

---

30 İbn Kudâme, age., VI, 436.

31 Şirâzî, age., I, 452; İbn Kudâme, age., VI, 437. Ayrıca bkz. s. 46, 49.

32 Konuyla ilgili geniş açıklamalar ve münakaşalar için Bkz. s. 79 vd.

33 Bkz. s. 76 vd.

34 İbn Âbidîn, age., V, 422; Bilmen, age., V, 129.

H — Vasiyete konu olan malın helâk olması :

Muayyen olan mûsâ bihin, helâk olması da vasiyeti sona erdirir. Çünkü, bu durumda vasiyetin mahallî kalmamıştır. Bu konuda âlimler arasında herhangi bir ihtilâf da naklolunmamıştır.³⁵

Yine muayyen mûsâ bihe başkasının hak kazanması (istihkak) durumunda da hüküm böyledir. Çünkü bu durumda, mûsânin vasiyetinin kendi mülkünde meydana gelmediği ortaya çıkmış olur.³⁶

I — Mûsinin vasiyete konu olan malı mûsâ lehe temlik etmesi :

Bir vasiyetçinin henüz hayatta iken vasiyet ettiği malın mülkiyetini lehine vasiyette bulunduğu şahsa geçmesiyle de vasiyet bâtil olur.³⁷

J — Şarta bağlı vasiyetlerde şartın gerçekleşmemesi :

Daha önce de ifade olunduğu üzere vasiyetin herhangi bir kayıtlı sınırlandırılması veya herhangi bir şarta bağlanması, (ta'lik) câiz olup, belli bir şeyle kayıtlı veya belli bir şeye bağlı (muallak) olan vasiyetler, o şartın gerçekleşmemesi durumunda sona erer. Meselâ bir kimse, «ben şu hastalıktan yahut şu yolculukta ölürsem malımın üçte biri fakirlerindir» dedikten sonra, o hastalığından kurtulsa veya o yolculuğundan dönse, yapmış olduğu bu vasiyet sona erer.³⁸

---

35 İbnü'l-Münzir, age., s. 75; Kâsânî, age., X, 4979; İbn Kudâme, age., VI, 586; Bilmen, age., V, 139, 144-145; Şabân/Ġandûr, age., s. 192; Zuhaylî, age., VIII, 117.

36 Şabân/Ġandûr, age., s. 193; Zuhaylî, age., VIII, 117.

37 Bilmen, age., V, 142.

38 İbn Kudâme, age., VI, 444-445; Ebu'l-Berekât, age., IV, 428-429; Zuhaylî, age., VIII, 113. Ayrıca bkz. s. 15.

Türk Miras Hukukunda da vasiyeti sona erdiren sebepler olarak şu hususlar tesbit edilmiştir :

1 — Dönme : Vasiyetnamenin rücû yoluyla sona ermesi sarahaten (açıkça) ve zımmen (örtülü) olmak üzere iki halde gerçekleşir :

a) Açık olarak vasiyetnameden dönme : İki ihtimal söz konusudur :

aa) Değiştirerek : Vasiyetçi, vasiyet için kanunda öngörülen muayyen şekillerden herhangi birine uyarak vasiyetinden tamamen veya kısmen, her zaman dönebilir.³⁹ Buradaki rücû tasarrufu, el yazısı, resmi, sözlü vasiyetname veya miras mukavelesi şekillerinden birisi ile yapılmalıdır. Aksi takdirde rücû tasarrufu hükümsüzdür.⁴⁰ Sonraki vasiyetnamenin yani dönme iradesini yansıtan vasiyetnamenin geri alınan vasiyetname ile aynı şekilde yapılması gerekmez.⁴¹ Geri alma da geri alınabilir.⁴²

ab) Yok ederek : Vasiyetnameyi imha suretiyle vasiyetin sona ermesi hali Mehaz İsviçre MK'nunda yer almasına rağmen Türk MK.'na alınmamıştır. Ancak Türk Miras Hukuku doktrin ve uygulamasında bu yolla da dönmenin gerçekleşeceği kabul edilmektedir.⁴³

b) Örtülü olarak vasiyetnameden dönme : Burada da iki ihtimal söz konusudur :

---

39 MK. mad. 489.

40 İmre, age., s. 139.

41 İmre, age., s. 139; Kocayusufpaşaoğlu, Necip, Miras Hukuku, İstanbul, 1987, s. 231; Oğuzman, M. Kemal, Miras Hukuku, İstanbul, 1989, s. 203.

42 Kocayusufpaşaoğlu, age., s. 231, Oğuzman, age., s. 204.

43 İmre, age., s. 146; Köprülü, Bülent, Miras Hukuku Dersleri, İstanbul, 1985, s. 126-127; Kocayusufpaşaoğlu, age., s. 233; Oğuzman, age., s. 205.

aa) İkinci bir vasiyetname düzenleyerek : Bir vasiyetname yapan kimse sonradan ikinci bir vasiyetname tanzim etmiş olup da, bu ikincinin hükümleri birincidekilerle tezat teşkil ediyorsa, ikinci vasiyetname ile birincisinden rücu olunduğu sonucu çıkarılır.⁴⁴ Bu durumda ikinci vasiyetname birincisini sona erdirmiş olur.

ab) Bir kimsenin, muayyen bir mal hakkında yapmış olduğu vasiyetinin sonradan o mal üzerinde yaptığı tasarrufla te'lifi kâbil olmaması halinde vasiyetten zımnen dönüldüğü sonucu çıkarılır.⁴⁵

2 — Vasiyetnamenin yok olması : Vasiyetname, kazaen veya üçüncü kişilerin kusuriyle yok olur ve mündericacı aynen tesbit edilemezse artık, vasiyete itibar edilmez. Maddede geçen kazaen yok olma deyimini, üçüncü şahsın kusursuz fiilleri ile vasiyetnamenin yok olmasını ve bizzat vasiyetçinin rücû niyeti olmadan vasiyetnamesini yok etmesini içine alacak şekilde yorumlamak gerekir.⁴⁶

3 — Sözlü vasiyetnamede bir aylık sürenin geçmesi : Sözlü vasiyetname yapan vasiyetçi için sonradan el yazısı ile vasiyetname düzenlemek veya resmi vasiyetname düzenlettirmek imkânı doğarsa ve bu imkânın doğmasından itibaren bir ay geçerse, sözlü vasiyetname hükümsüzleşir.⁴⁷

---

44 İmre, age., s. 140, (MK. mad. 491/1. cümle)

45 MK. 491/2. cümle.

46 Oğuzman, age., s. 209, (MK. mad. 490)

47 Oğuzman, age., s. 210-211, (MK. mad. 488)

S O N U Ç

Ölüme bağlı bir tasarruf olan vasiyet, insanlık tarihinin en eski hukuk müesseselerinden birini teşkil etmektedir. Eski ve yeni hemen hemen bütün milletlerin hukukunda yer alan, tarihî seyri içerisinde muhtelif yer ve zamanlara göre değişik şekil ve tezâhürleri bulunan bu müessese insanların diğergamlık, yardımlaşma, şefkat ve himâye gibi yüksek fitrî hislerine dayanır. Bazı hukukî düzenlemelerde kanun vâzınının bir kısım yakın akrabayı mûrisin mirasından mahrum eden bir sistemi kabul etmiş olması da vasiyet müessesesinin doğumu sebeplerinden sayılmıştır. Bugün iktisadî bir bütünlük arzeden terikeden bir kısmının vârisler arasında parçalanmaktan korunması gibi sırf iktisadî bir zihniyetin tesirinden de bahsedilmektedir.

İslâm hukuk sisteminde bu gibi mülâhazalardan ziyade dinî naslardan kaynaklanan vasiyet müessesesi, insanların meşru ihtiyaçlarını karşılamak üzere teşri kılınmıştır. İnsan hayatta iken yerine getiremediği bir kısım dinî görevlerini telâfi etmek ihtiyacını duyabileceği gibi, dünyada hayır ile anılmak, âhirette de ilâhi mükâfatlara ve yüksek derecelere ulaşmak için ömrünün hayırla noktalanmasını arzu edebilir. Kullarının daima iyiliğini isteyen Allah Teâlâ da bu beşerî zaruret ve arzuyu takdir ederek nas ile onu meşrû saymıştır.

Üzerinde Allah veya kul hakkı borçlar bulunan kimselerin, bunların ödenmesini vasiyet etmeleri genellikle farz telâkki edilmiştir. Böyle borçluluğun bulunmaması halinde vasiyet ek-

seriyete göre müstehab olarak kabul edilmiştir. İlgili âyetin zâhir mânasına dayanarak vasiyeti her halükârda farz olarak değerlendiren müctehidler de vardır.

Vasiyet bir akit olduğu için belli bir şahsa yapılması halinde icâb ve kabul denilen iki taraflı irâde beyanı ile gerçekleşir. Ancak, ölümden sonraya bağlı bir temlik olması münasebetiyle kabul veya reddin tesiri de ölümden sonra ortaya çıkar. Vasiyetçinin ölümünden sonra mûsâ leh vasiyeti reddederse bu tasarruf hükümsüz hale gelir ve vasiyete konu olan mal vârislere intikal eder. Mûsâ lehin kabul etmesi ise bu tasarrufa işlerlik kazandırır ve mülkiyetin intikalini sağlar. Vasiyet belli bir şahsa değil de herhangi bir hayır işi veya kurumuna yapılmış olursa bu durumda kabule gerek bulunmayıp mûsînin ölümü ile geçerli hale gelir.

Vasiyet, temlik ifade eden bir tasarruf olması münasebetiyle vasiyetçinin temlike ehil bulunması ve tam bir irâde muhtariyeti ve serbestisi içerisinde bu tasarrufu yapmış olması gerekir.

Vasiyet, insanların meşru ihtiyaçlarını karşılamak üzere benimsenmiş bir müessese olduğu için onun kötülüğe sebep ve yardımcı olmamasına özel bir önem verilmiştir.

Vârislerin haklarını korumak ve su-i istimalleri önlemek için vasiyet terikenin üçte biriyle sınırlandırılmış; bu miktarı aşan vasiyetler vârislerin iznine bağlanmıştır. Vârisler arasında kıskançlık, kin ve düşmanlıklara sebep olacağı mûlahazası ile onlardan biri lehine vaki olacak vasiyetler de diğer vârislerin izni çerçevesinde işlerlik kazanmaktadır.

İslâm hukukunda vasiyet, bir ölünün terikesine taalluk eden haklar arasında techîz, tekfîn ve borçlardan sonra gelmektedir.

Vasiyet, lâzım yani tarafları bağlayıcı akitlerden sayılmadığı için yaşadığı sürece vasiyetçinin ondan dönmesi mümkün görülmüştür.

Yapabildiğimiz mukayeseler çerçevesinde tesbit edebildiğimiz kadarıyla bu konuda İslâm hukukunun diğer hukuklardan bilhassa Roma hukukundan ayrıldığı en önemli husus, onun muayyen şekil ve merasime mahkûm olmamasıdır. Bugün bile bu şekil eksikliği yüzünden pek çok vasiyetin yerine getirilemediği şikâyet konusu olmaktadır.

Yine Roma hukukunun kabul eylediği sisteme tamamen aykırı olarak, İslâm hukukunun mûsînin tasarruf salâhiyetini mutlak şekilde kabul etmeyip bazı kısıtlamalara tabi tutması da önemli bir ayrılık noktası teşkil etmektedir. Roma hukuk sistemi, mûsînin arzusunu kanunun üstünde tutarak kanunî mirasçılar mevcut iken Romalı bir vatandaşa bütün malını bir yabancıya vasiyet edebilme salâhiyeti verdiği halde İslâm hukuku, yukarıda da işaret olunduğu gibi, mûsîye ancak malının üçte birinde bu şekilde bir tasarruf hakkı tanımıştır. Genelde Roma hukuk sisteminin kabul eylediği prensiplerden mülhem kanunlardan sayılan Türk Medenî Kanunu da insan iradesinin bu şekilde keyfî ve mutlak tezahürünü kanunî mirasçıların haklarını koruyucu bazı sınırlamalara tabi tutmuş ve bir kısım akrabaların miras hisselerini mahfuz saymışsa da bu, bütün vârislerin hisselerine şâmil değildir. Halbuki İslâm hukukunda terikenin üçte ikilik bölümü bütün vârisler için mahfuz hisse olarak kabul edilmiştir.

İslâm hukukunda meselelerin çok daha detaylı olarak ele alınıp bütün ihtimallerin değerlendirilmeye çalışılması da dikkatimizi çeken bir başka husus olmuştur.

KAYNAKLAR

- ADEVÎ, Ali (ö. 1189/1775), Hâşiye alâ Şerhi'l-Huraşî (Huraşî'nin «Şerhu Muhtasari Seyyidî Halîl» adlı eserinin kenarında), C. I-VIII, Beyrut, ty.
- AHMED b. HANBEL (ö. 241/855), el-Müsned, C. I-VI, İstanbul, 1982.
- ALİ el-HAFÎF, Ahkâmu'l-muâmelâti'ş-Şer'iyye, Dâru'l-fikri'l- Arabi, ty.
- ARSAL, Sadri Maksudi, Umumî Hukuk Tarihi, İstanbul, 1948.
- BÂBERTÎ, Ekmelüddin Muhammed b. Muhammed (ö. 786/1384), Şerhu'l-İnâye ale'l-Hidâye (Kadızâde Efendi'nin Tekmiletü Fethi'l-Kadir'inin kenarında), Bulak, 1318.
- BÂCÎ, Ebu'l-Velîd Süleyman b. Halef (ö. 474/1081), el-Müntekâ Şerhu Muvattai'l-İmâm Malik, C. I-VII, Beyrut, 1403/1983.
- BİLMEN, Ömer Nasuhi (ö. 1971) Hukukî İslâmiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu, C. I-VIII, İstanbul, 1975.
- BUHARÎ, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail (ö. 256/870), es-Sahih, C. I-VIII, İstanbul, 1981.
- CESSÂS, Ebû Bekr Ahmed b. Ali er-Râzi (ö. 370/980), Ahkâmu'l-Kur'ân, C. I-V, Kahire, ty.
- CEZİRÎ, Abdurrahman, Kitabu'l-Fıkh alle'l-mezâbi'l-erbea, C. I-V, Beyrut, 1969.

- CİN, Halil/AKGÜNDÜZ, Ahmet, Türk Hukuk Tarihi, C. I-II, Kon-
ya, 1989.
- DÂREKUTNÎ, Ali b. Ömer (ö. 358/995), es-Sünen, C. I-IV, Kahire,
1966.
- DÂRİMÎ, Ebu 'Muhammed Abdullah b. Abdurrahman (ö. 255/
868), es-Sünen, İstanbul, 1981.
- DÜSÛKÎ, Şemsüddîn Muhammed b. Ahmet (ö. 1230/1815), Hâ-
şiye ale's-Şerhi'l-Kebîr, C. I-IV, Dâru ihyâi'l-Kütübi'l-
Arabiyye, ty.
- EBU'L-BEREKÂT, Ahmed b. Muhammed el-Derdîr (ö. 1201/
1786), eş-Şerhu'l-Kebîr (Düsûki'nin Hâşiye'sinin ke-
narında), C. I-IV, Dâru ihyâi'l-kütübi'l-Arabiyye, ty.
- EBÛ DAVUD, Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistânî (ö. 275/888), es-
Sünen, C. I-V, İstanbul, 1981.
- EBÛ ZEHRA, Muhammed (ö. 1394/1974), el-Mülkiyye ve Naza-
riyyetü'l-akd, Dâru'l-fikri'l-Arabî, ty.
- FUDAYLÂT, Cebr Mahmud, Ahkâmu'r-ridde ve'l-mürteddîn, Um-
man, 1987.
- HASKEFÎ, Alâuddîn (ö. 1088/1677), Durru'l-muhtâr, alâ metni
Tenviri'l-ebşâr (İbn Âbidîn'in Hâşiye'sinin kenarında) C.
I-V, Beyrut, ty.
- HEYET, el-Fetâvâ'l-Hindiyye, C. I-VI, Bulak, 1310.
- HUDARÎ, Muhammed (ö. 1345/1927), Târîhu't-teşrî'i'l-İslâmî,
Mısır, 1390/1970.
- HURAŞÎ, Muhammed b. Abdullah (ö. 1101/1690), Şerhu Muhta-
sari Seyyidî Halîl, C. I-VIII, Beyrut, ty.

- İBN ÂBÎDÎN, Muhammed Emîn, (ö. 1252/1836), Raddu'l-muhtâr ale'd-Dürri'l-muhtâr alâ metni Tenvîri'l-ebâr, C. I-V, Beyrut, ty.
- İBNÜ'L-BEZZÂZ, Hâfızzeddîn Muhammed b. Muhammed el-Kerderî (ö. 816/1413), el-Fetâvâ'l-Bezzâziyye (el-Câmi'ul-vecîz), el-Fetâvâ'l-Hindiyye'nin kenarında), C. IV-VI, Bulak, 1310.
- İBN HACER, Ahmed b. Ali el-Askalânî (ö. 852/1448), Fethu'l-Bârî Şerhu Sahîhi'l-Buhârî, C. I-XIII, Bulak, 1300.
- İBN HAZM, Ebû Muhammed Ali b. Hazm (ö. 456/1063), el-Muhallâ, C. I-XI, Beyrut, ty.
- İBNÜ'L-HÜMÂM, Kemâluddîn Muhammed b. Abdulvâhid es-Sivâsî (ö. 861/1457), Fethu'l-Kadîr, C. I-VII, Bulak, 1316.
- İBN KUDÂME, Abdullah b. Ahmed (ö. 620/1223), el-Muğnî, İbn Kudâme el-Makdisî'nin «eş-Şerhu'l-Kebîr» adlı eseri ile birlikte, C. I-XII, Beyrut, 1972.
- İBN MÂCE, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd el-Kazvîni (ö. 275/888), es-Sünen, C. I-II, İstanbul, 1981.
- İBN MANZÛR, Muhammed b. Mükerrrem (ö. 711/1311), Lisânu'l-Arab, C. I-III, Beyrut, ty.
- İBNÜ'L-MÛNZİR, Ebû Bekr Muhammed b. İbrahim (ö. 318/930), Kitabu'l-İcmâ, Tahkîk, Abdulkâdir Şener, Ankara, 1983.
- İBN NÛCEYM, Zeynüddîn b. İbrahim (ö. 970/1563), el-Eşbâh ve'n-Nezâir, Kahire, 1387/1968.
- , el-Bahrü'r-Râik Şerhu Kenzi'd-dekâik, C. I-VII, Mısır, 1311.

- İBN RÜŞD, Ebu'l-Velid Muhammed b. Ahmed (595/1199), Bidâ-yetü'l-müctehid ve Nihâyetü'l-muktesid, C. I-II, Kahire, 1975.
- İMRE, Zahit, Türk Miras Hukuku, İstanbul, 1972.
- KADIZÂDE, Şemsuddîn Ahmed b. Mahmud (988/1580), Tekmile-tü Fethi'l-Kadîr (Netâicül-efkâr fî Keşfi'r-rumûzi ve'l-es-râr), C. VII-VIII, Bulak, 1317.
- KARAMAN, Hayreddin, Mukayeseli İslâm Hukuku, C. I-III, İstanbul, 1987.
- KÂSÂNÎ, Alâuddîn Ebû Bekr b. Mes'ûd (ö. 587/1191), Bedâi'us-sanâi' fî tertîbi's-Şerâi', C. I-X, Kahire, ty.
- KİŞKÎ, Muhammed Abdurrahîm, el-Mîrâsü'l-Mukârin, Mısır, 1963.
- KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, Necip, Miras Hukuku, İstanbul, 1987.
- KOSCHAKER, Paul, Modern Hususî Hukuka Giriş Olarak Roma Hususî Hukukunun Ana Hatları, Terc., Kudret Ayiter, İstanbul, 1963.
- KÖPRÜLÜ, Bülent, Miras Hukuku Dersleri, İstanbul, 1985.
- KUDÛRÎ, Ebu'l-Hasen Ahmed b. Muhammed (ö. 428/1037), el-Kitâb, Meydânî'nin «el-Lübâb fî Şerhi'l-Kitâb» isimli şerhi ile birlikte, C. I-IV, İstanbul, ty.
- KURTUBÎ, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed (ö. 671/1273), Câmîu'l-beyân an te'vîli âyi'l-Kur'ân, C. I-XX, Kahire, 1967.
- MÂLİK b. ENES (ö. 179/795), el-Muvatta', C. I-II, İstanbul, 1981.
- MANASTIRLI, İsmail Hakkı, Kitâbu'l-Vesâyâ ve'l-Ferâiz, İstanbul, 1326.
- MERĞİNÂNÎ, Burhânuddîn Ali b. Ebî Bekr (ö. 593/1196), el-Hidâye Şerhu Bidâyeti'l-mübtedî, C. I-IV, Mısır, ty.

- MEVSİLÎ, Abdullah b. Muhammed (ö. 683/1284), el-İhtiyâr li ta'lîli'l-Muhtâr, C. I-V, Beyrut, 1395/1975.
- MUTÎÎ, Muhammed Necib, Tekmiletü'l-Mecmû', Şerhu'l-Muhezzeb, C. XII-XVIII, Cidde, ty.
- MÜSLİM, Ebu'l-Huseyn Müslim b. el-Haccâc (ö. 261/876), es-Sahîh, C. I-III, İstanbul, 1981.
- M. YUSUF MUSA (ö. 1963), el-Emvâl ve Nazariyyetü'l-akd fi'l-Fikhi'l-İslâmî, Dâru'l-fikri'l-Arabî, 1987.
- NESÂÎ, Ebû Abdurrahman b. Şu'ayb (ö. 279/892), es-Sünen, I-VIII, İstanbul, 1981.
- OĞUZMAN, M. Kemal, Miras Hukuku, İstanbul, 1989.
- OKANDAN, Recai Galip, Umumî Hukuk Tarihi Dersleri, İstanbul, 1951.
- ÖNDER, Akil, Vasiyet Hukuku, Ankara, 1944.
- RAMLÎ, Şemsuddîn Muhammed b. Ebi'l-Abbas (ö. 1004/1596), Nihâyetü'l-muhtâc ilâ şerhi'l-Minhâc, C. I-VIII, Mısır, 1386/1967.
- RÂZÎ, Fahrüddîn, Muhammed b. Ömer (606/1209), Mefâtihu'l-Ğayb, C. I-VIII, İstanbul, 1307-1308.
- SAİD b. MANSÛR (ö. 237/842), es-Sünen, C. I-II, Beyrut, 1405/1985.
- SEMERKANDÎ, Alâuddîn Muhammed b. Ahmed (ö. 555/1158), Tuhfetü'l-fukahâ, C. I-III, Beyrut, 1405/1984.
- SERAHSÎ, Şemsüleimme Ebû Bekr Muhammed b. Sehl (ö. 490/1097), el-Mebsût, C. I-XXX, Mısır, 1324-1331.
- SÜYÛTÎ, Celâlüddîn Abdurrahman b. Ebi Bekr (911/1505), el-Câmiu's-Sağîr fi ehâdisi'l-Beşîri'n-Nezîr, C. I-II, Kahire, 1373/1954.

- ŞABAN, Zekiyuddîn/ĞANDÛR, Ahmed, Ahkâmu'l-Vasiyye ve'l-Mirâs ve'l-Vakf fi's-Şerîati'l-İslâmiyye, Kuveyt, 1984.
- ŞAFÎ, Muhammed b. İdris (ö. 204/819), er-Risâle, Kahire, 1399/1979.
- , el-Ümm, C. I-VIII, Beyrut, 1393/1973.
- ŞELEBÎ, Şihâbuddîn Ahmed (ö. 1021/1612), Hâşiye alâ Tebyîni'l-hakâik (Zeyla'î'nin «Tebyînü'l-hakâik» adlı eserinin kenarında), C. I-VI, Bulak, 1315.
- ŞENER, Abdulkadir, İslâm Hukukunda Hibe, Ankara, 1984.
- , İSLÂM Hukuku Dersleri I, İzmir, 1987.
- ŞEVKÂNÎ, Muhammed b. Ali (1250/1844), Neylü'l-evtâr Şerhu Münteka'l-ahbâr an ahâdîsi Seyyidi'l-Ahyâr, C. I-VIII, Mısır, 1961.
- ŞÎRÂZÎ, Ebû İshak İbrahim b. Ali (ö. 476/1083), el-Mühezzeb, C. I-II, Mısır, ty.
- TABERÎ, Ebû Cafer Muhammed b. Cerîr (310/922), Câmiu'l-be-yân an te'vîli âyi'l-Kur'ân, C. I-XXX, Mısır, 1968.
- TİRMİZÎ, Muhammed b. İsâ (ö. 279/892), es-Sünen, C. I-V, İstanbul, 1981.
- TÛRÎ, Muhammed b. Huseyn b. Ali (1138/1726), Tekmiletül-Bahrî'r-Râik, C. VIII, Mısır, 1311.
- UZUNPOSTALCI, Mustafa, Hukuk ve İslâm Hukuku, C. I-II, Konya, 1988.
- YAZIR, Muhammed Hamdi (ö. 1942), Hak Dini Kur'ân Dili, C. I-IX, İstanbul, 1935.
- ZEBÎDÎ, Muhammed Mürtedâ el-Huseynî (ö. 1205/1791), Tâcü'l-arûs min Cevâhiri'l-Kâmûs, C. I-X, Dâru'l-fıkr, ty.

- ZERKÂ, Mustafa Ahmed, el-Medhalü'l-Fıkhî'l-Âmm e'l-Fıkhü'l-İslâmî fi Sevbihi'l-cedîd, C. I-III, Dımeşk, 1967-1968.
- ZEYDÂN, Abdülkerîm, el-Medhal li dirâseti's-Şerâti'l-İslâmiyye, Bağdat, 1969.
- , el-Vecîz fi Usûli'l-Fıkh, Bağdat, 1973.
- , Ahkâmu'z-Zimmiyyîn ve'l-müste'minîn fi dâri'l-İslâm, Bağdat, 1382/1963.
- ZEYLA'Î, Fahrüddîn Osman b. Ali (ö. 743/1343), Tebyînü'l-hakâik Şerhu Kenzi'd-dekâik, C. I-VI, Bulak, 1315.
- ZUHAYLÎ, Vehbe, el-Fıkhü'l-İslâmî ve Edilletuh, C. I-VIII, Dımeşk, 1987.

İ N D E K S

— A —

Abdullah b. Abbas 19, 25, 29, 148.
 Abdülmelik b. Ya'la 34, 40.
 Adak 110.
 Ahmed b. Hanbel 40, 56, 124,
 125, 146.
 Âl 125.
 Alâuddîn es-Semerkindî 109.
 Hz. Ali 102, 104, 126, 148.
 Antonius Pius 7.
 Arhont 3.
 Asabe 122, 149.
 el-Asl 93.
 Atâ 104, 155
 Atiyye 24, 98.

— B —

Beytü'l-Makdis 26
 Beytü'l-mâl 99

— C —

Câbir b. Zeyd 35.
 Cedd-i âlâ 125.
 Cenin 68, 69.
 Cessâs 25, 26.

— D —

Dahhâk 23, 29, 34.
 Damân 146.
 Daru'l-harb 61, 66.
 Davud ez-Zâhirî 131.
 Diyet 83.

— E —

Ebu'l-Abbas b. Süreyc 140.
 Ebû Abdullah b. Hâmid 50, 81.
 Hz. Ebû Bekr 102
 Ebû Bekr el-A'meş 142

Ebû Bekr (el-Hallâl) 61
 Ebû Bekr el-İskâf 142
 Ebu'l-Berekât 58
 Ebû Hanife 61, 62, 65, 71, 72, 75,
 78, 80, 85, 89, 109, 113, 114,
 115, 116, 117, 118, 119, 120,
 121, 122, 126, 130, 153, 154.
 Ebu'l-Hattâb 81, 86, 100.
 Ebû Miclez 23
 Ebû Müslim el-isfehânî 29
 Ebû Sevr 81, 146, 148.
 Ebû Ubeyd 40
 Ebû Umâme 19
 Ebû Ya'la (el-Kâdî) 100
 Ebû Yusuf 61, 62, 65, 71, 72, 74,
 75, 78, 80, 85, 90, 108, 113, 115,
 116, 117, 118, 120, 121, 122,
 126, 130, 153, 156.
 Edâ ehliyeti 56
 Ehl-118, 123.
 Ehl-i beyt 123, 125.
 Ensâb 122
 Erhâm 122, 123.
 Esmâ binti Ebî Bekr 84
 Eşheb 136
 Evzâî 40, 104.

— F —

Familiae emptoria 6
 Fıtır keffâreti 110
 Fıtır sadakası 109, 110.

— G —

Ganimet 145
 Garâmet 145

— H —

Hâber-i Âhad 110
 Haber-i vâhid 110

Hacb 30
Hacr 49
Hakk-ı mesil 91
Hakk-ı mürür 91
Hakk-ı şirb 91
Hammad b. Ebî Süleyman 104
Harâc 146
Harbî 83
Hasan el-Bâsrî 29, 35, 56, 104, 154.
Hasan b. Salih 81
Haskefî 142
Hezl 64
Hırakî 39
el-Hidâye 100
Hüccet 137
— İ, J —
İcâb 37.
İbn Abdilberr 34, 76.
İbn Âbidîn 31, 32.
İbn Ebî Musa 85
İbn Ebî Leyla 88, 104, 131, 132, 133.
İbnü'l-Hümân 154
İbnü'l-Kâsım 136
İbnü'l-Kayyim 15
İbn Kudâme 81, 100, 126, 146.
İbnü'l-Münzir 56, 76, 81
İbn Ömer 18, 24, 25, 27, 28.
İbn Rüşd 100
İbn Şübrüme 88
İbn Teymiyye 15
İbrâ 59
İcmâ 19, 20, 27.
İkrime 25
İrtidad 61, 62.
İrtifak hakları 88.
İshak 40, 101.

İstidlâl 23, 61.
İstiğlâl 142.
İstihkâk 70, 156.
İstihsân 20, 50, 136.
İvazlı akit 13.
İyâs b. Muâviye 23, 55.
Justinianus 5, 8.

— K —

Kâbe 26
Kabz 52, 53.
Kabul 37, 42.
Karabet-i nesebiyye 125
Kâsânî 20, 26, 32, 44, 45, 57, 58, 78, 93, 109, 142.
Katâde 23, 101.
Kat-ı rahm 76, 80.
Keffâret 27, 109, 111.
Keffâret-i katl 109
Keffâret-i fitr 110
Kerhî 93
Kıyas 20, 136.
Kurbet 87
Kureyş 121
Kurtubî 27

— L, M —

Lâzım akit 149
Leys 40
Libripens 6
Magistrat 7
Mahfuz hisse 102
Mâlik 25, 104.
Mancipatio 5, 6, 7
Mansup mirasçı 4
Matuh 49
Maradu'l-mevt 60
Maridul-mevt 60
Masiyet 94

Mekhül 40
Mendüb 31
Mensüh 25
Merginâni 58, 59, 78, 109, 142.
Mesrük 23
Meşhur haber 110
Mevkûf 59, 62, 80, 98.
Mevzûn 53
Muallak 14, 156.
Muamelât ehliyeti 56
Muhâbât 60, 114.
Muhammed (İmam) 61, 62, 65,
71, 72, 74, 76, 80, 85, 90, 93,
108, 109, 113, 116, 117, 118,
120, 121, 122, 126, 129, 130,
153, 156.
Muhammed b. Mesleme 40
Muncupatio 6
Musâkât akdi 91
Mûsâ bih 13, 87.
Mûsâ leh 13, 67.
Mûsî 13
Mutbık 153
Mücâhid 25, 56.
el-Müctebâ 31
Müdebber 86
Müflis 58
Mükâteb 55, 86.
Müneccез akit 47
Mürted 61, 85.
Müste'men 66, 85.
Mütekavvım 90
Müzenî 77.

— N —

Nâsîh 25
Nefâz şartı 59
Nesh 29, 30
Nezir 110

Numeyr b. İbrahim 40
Nuncupatio 6, 7.

— Ö, R, S —

Hız. Ömer 57, 84, 101.
Rabia 104
er-Rahmu'l-mahrem 120
Rıza 67
Rükûb 89
Sa'd b. Ebî Vakkâs 17, 33, 99,
100, 101.
Said b. el-Müseyyeb 35.
Seâye 114.
Sefih 57
Sehnûn 48
Semen-i misl 60
Sevri 79
Sıla 33, 87.
Süknâ 89

— Ş —

Şafîi 25, 26, 56, 99, 116.
Şibh-i amd 82
Şirâzî 101
Şuf'a hakkı 105, 126.
Şurunbulâli 142.

— T —

Taberî 23, 29.
Tableu testamenti 6
Tahâvi 70, 154.
Tahsîs 29.
Ta'lik 156.
Tâvus 23, 34.
Teberrû 13, 21, 54, 103.
Techîz 21, 57, 95, 147.
Tefviz 138
Tekfin 21, 57, 95, 147.
Temellük 74

Temlik 13
Tenkis davası 103
Tescil 1
Testamenti factio activa 5
Testamentum muncupativum 6
Testamentum per aes et
libram 5
Testamentum proetorium 7

— Ü, V, Y —

Ümm-i veled 86
Vasiyet 11, 12
Vasiyet levhaları 6
Vasiyet-i mürsele 114, 115.
Velvâliciyye 154
Vesâyâ 13

Vesâyet 12
Yemin keffâreti 109

— Z —

Zâhiru'r-rivâye 70, 154.
Zeyla'i 109
Zevi'l-erhâm 122.
Zevi'l-karâbet 122
Zimmet 26
Zihar keffâreti 109
Zimmî 63, 83.
Zirahmi mahrem 119
Züfer 43, 44, 131, 132, 133.
Zühri 23, 104.